

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

12 dekabr 2014-cü il № 07 (07) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 50 qəpik

12-13

Musa Yaqub:
“Deyirdim ki, bu dünyanın
qara daşını içimdə göyərdirəm”

Qədim
sufilərin
söylədikləri

» səhifə 8

Hacı Eldar
Mikayılzadə

Xalça
Azərbaycanın
ana
dilidir

» səhifə 20

Bir
usta
Cavad
vardı...

» səhifə 10

Müqəddəs kitabımız

başqa dillərə niyə az tərcümə olunur? » səhifə 16

Mikayıl
Müşfiqin
Ömər
Xəyyamdan
tərcümələri

» səhifə 11

Mirey
Matye -
Fransanın
səsi

» səhifə 23

ANONS
Tərcümə Mərkəzinin saytı 7 dildə » səhifə 3
Telekanallarımızın xətali və bəlalı dili » səhifə 5
Rüstəm Dastanoğlunun “Yol”u » səhifə 6
Çingiz Aytmatov tərcümə barədə » səhifə 9
“Cahannüma”da iki xəritə Azərbaycana həsr olunub » səhifə 14
Aydın Məmmədovun tərcüməsi » səhifə 15
Paulo Koelyonun pritçaları » səhifə 17
Lev Tolstoyun 7 qəribəliyi » səhifə 18
Tərcüməçinin tərəzisi » səhifə 19

Drezdendə Azərbaycan mədəniyyəti gecəsi keçirilib

Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı və Azərbaycanın Almaniyaadakı səfirliyinin dəstəyi ilə bu ölkədə keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günləri çərçivəsində dekabrın 8-də növbəti tədbir təşkil olunub.

Drezdenin məşhur "Albertinum" muzeyində keçirilən tədbirin iştirakçıları Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət kamera orkestrinin ifasında Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının əsərlərini dinləyiblər. Azərbaycanın Almaniyaadakı səfiri Pərviz Şahbazov mədəniyyət axşamının Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə keçirildiyini vurğulayıb. Diplomət Azərbaycanda gedən inkişaf proseslərindən, Azərbaycan-Almaniya münasibətlərinin tarixi kökləri və hazırkı vəziyyətindən danışdı. O, Azərbaycan xalqının musiqi beşiyi sayılan Qarabağın və ətraf rayonların Ermənistanın işğalı altında olduğunu da xatırladı.

Tədbirin aparıcısı isə Azərbaycanda mövcud olan alman irsindən, Heydər Əliyev Fondunun Azərbaycanda və xaricdə mədəni irsin qorunub saxlanması, mədəniyyət münasibətlərinin təşviqi və gənclərin təhsil almaq imkanlarının yaxşılaşdırılması məqsədilə gördüyü işlərdən söz açdı.

Tədbir iştirakçılarına Heydər Əliyev Fondunun yeni nəşri olan, Berlin Humboldt Universitetində "Azərbaycan tarixi" kafedrasının müdiri, professor Eva Maria Auxun yaxından iştirakı ilə hazırlanmış "Azərbaycanda alman irsi" kitabı da təqdim edildi. Tədbir çərçivəsində "Azərbaycanda alman izləri" adlı fotosərgi və "Almaniya bir rəssamın gözü ilə" mövzusunda keçirilən rəsm müsabiqəsinin qaliblərinin əsərlərindən ibarət sərgi nümayiş etdirilib.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 4431

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05

İlham Əliyev Serbiya parlamentinin sədrini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 11-də Serbiya Respublikasının parlamentinin sədri xanım Maya Qoykoviçin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Azərbaycan ilə Serbiya arasında dostluq münasibətlərinin mövcud olduğunu vurğulayan dövlətimizin başçısı siyasi əlaqələrimizin yüksək səviyyəsindən məmnunluğunu ifadə edib və bunun iqtisadi sahədə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yaxşı zəmin yaratdığını bildirib. Xanım Maya Qoykoviç ölkəsinin iqtisadi əməkdaşlığın genişləndirilməsində və Azərbaycanın Serbiya iqtisadiyyatına investisiya qoymasında maraqlı olduğunu bildirib. Parlament sədri ölkələrimizin beynəlxalq təşkilatlarda da uğurlu əməkdaşlıq etdiyini deyib.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü əsasında həllini dəstəklədiyini deyən

xanım Maya Qoykoviç Kosovo ilə bağlı Azərbaycanın mövqeyinə görə minnətdarlığını bildirib. Parlament sədri ölkəsində Azərbaycanın ümummilli lideri Heydər Əliyevin abidəsinin ucaldılmasını, eləcə də dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin Serbiyada, Bakıda isə serb xalqının böyük oğlu Nikola Teslanın abidələrinin açılışını ölkələrimiz arasında dostluq əlaqələrinin yaxşı göstəricisi kimi dəyərləndirib. O, Serbiyada məscid və kilsənin əsaslı şəkildə yenidən qurulmasına və bu yaxınlarda daşqınlar zamanı ilk ölkələrdən biri olaraq Azərbaycanın göstərdiyi yardıma görə serb xalqı və şəxsən öz

adından Prezident İlham Əliyevə minnətdarlıq edib.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Serbiyanın mövqeyini yüksək qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın da Kosovo ilə əlaqədar Serbiyanın mövqeyini dəstəklədiyini bir daha vurğulayıb.

Görüşdə ölkələrimiz arasında nəqliyyat, investisiya qoyuluşu, energetika və digər sahələrdə əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Azərbaycanlı müğənni "Eurovision-2015"-də dördüncü sırada olacaq

Dekabrın 7-də "Eurovision-2015" Beynəlxalq mahnı müsabiqəsinin Belarus milli seçim turunun 15 finalçısı arasında püşkatma olub.

Dekabrın 26-da layihədə qalib gələn iştirakçı Avstriyanın paytaxtında keçiriləcək "Eurovision-2015" mahnı müsabiqəsində Belarusun rəsmi nümayəndəsi olacaq. Həmvətənimiz, müğənni Günəş Abbasova birbaşa efirdə televiziya konserti formatında keçiriləcək final yarışında özünün bəstələdiyi "I believe in a miracle" ("Mən möcüzəyə inanıram") mahnısı ilə dördüncü çıxış edəcək.

Məşhur qırğız şairinə həsr olunmuş tədbir keçirilib

Q.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və TÜRKSOY-un birgə təşkilatçılığı ilə qırğız şairi və ozanı Toktoqul Satıqanovun anadan olmasının 150 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq tədbir keçirilib.

APA-nın məlumatına görə, tədbirdə mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev, TÜRKSOY-un baş katibi Düsen Kaseinov, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anar və başqaları iştirak edib. Kitabxananın direktoru Kərim Tahirov bildirib ki, həyata keçirilən layihə TÜRKSOY tərəfindən reallaşdırılıb: "TÜRKSOY tərəfindən ənənəvi olaraq hər il türk dünyasının böyük şəxsiyyətlərinin yubileyi qeyd edilir. Təşkilat 2014-cü ili Toktoqul Satıqanov ili elan edib. Bu, qırğız ədəbiyyatının böyük söz adamının yaradıcılığının daha geniş coğrafiyada tanınmasına təkan verib".

Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev bildirib ki, gör-

kəmli şəxsiyyətlərə həsr olunan tədbirlər müxtəlif xalqlara məxsus böyük düşüncə adamlarının tanınmasına, təbliğinə böyük töhfədir: "Biz belə ədiblərin beynəlxalq səviyyədə yubileyini müstəqilliyin bizə verdiyi imkanlar daxilində qeyd edirik. Bu, olduqca yaxşı bir ənənədir. Çünki gələcək nəsillər bu simaları tanınmalıdır".

Tədbirdə TÜRKSOY tərəfindən nəşr edilmiş "Toktoqul Satıqanov. Seçilmiş əsərləri" və Türkiyə Respublikasının Əskişəhir Valiliyi tərəfindən beş dildə çap olunmuş "Toktoqul. Şeirə, nəğməyə çevrilən ömür" adlı kitabların təqdimat mərasimi keçirilib.

Yuğ teatrında yeni tamaşa

Dekabrın 13-də Yuğ Dövlət Teatrında Orxan Fikrətoğlunun "İtki" hekayəsi əsasında "Fəna" tamaşası təqdim ediləcək.

Tamaşanın quruluşçu rejissoru Mir Sahib Ağayev AzərTAC-a müsahibəsində bildirib ki, bu səhnə əsərini bir nəfəslilik mərifət oyunu da adlandırmaq olar. Bildiyiniz kimi, insan bütöv bir həqiqətin zərrəsidir. Bunu istəsə də, istəməsə də o həqiqətə bağlıdır. Bu həqiqətin insandakı təzahürü

vicdan, mənəviyyat, ruh və ya fitrət adlanır. Məhz bu tamaşa da insan təfəkküründə və ruhunda mövcud olan "Özünə gəlmək", "Özünəqayıdış" düşüncəsi və halı üzərində qurulub. Burada insan bütöv bir kamilliyə, özünü kəşfə can atır və son anda bunu bacarır. Tamaşanın quruluşçu rəssamı, Əməkdar Rəssam Rəşid Şerif, musiqi tərtibatçıları Amid Qasimov, İffət Əsgərov, rejissor assistenti Qasım Nağıdır.

Tamaşada rolları Qasım Nağı, Natəvan Qeybani, Oqtay Mehtiyev və Novruz Novruzlu oynayırlar.

"YARAT" xeyriyyə tədbiri keçirilib

Içərişəhərin "Art Garden" sərgi salonunda "YARAT" Müasir İncəsənət Məkanı və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən "BACARART" layihəsi çərçivəsində geniş miqyasda xeyriyyə satış-sərgisi keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, mərasimdə çıxış edən Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Hicran Hüseynova bildirib ki, artıq iki ildir davamlı olaraq həyata keçirilən bu layihə aztəminatlı ailələrdən olan yaradıcı uşaqların dəstəklənməsinə yönəlib. Layihənin əsas məqsədi Azərbaycanın müxtəlif regionlarından olan istedadlı uşaqların inkişafına təkan verməkdir.

Sonra layihənin iştirakçılarına hədiyyələr təqdim olunub. Tədbir iştirakçıları BACARART layihəsi haqqında videoçarxa baxıblar. Mərasim bədii proqramla davam edib.

Xatırladaq ki, 2014-cü ildə layihədə rəssamlardan Ramal Kazımov, Vüsal Rəhim, Sitarə İbrahimova və Reza Hazare iştirak ediblər. Onların rəhbərliyi ilə layihənin gənc iştirakçıları kompozisiya, rəsm, kollaj və fotoqrafiyanın əsaslarını mənimsəyiblər.

2014-cü ildə layihə Azərbaycanın 11 regionunu - Bakının Şüvəlan qəsəbəsini, Göygöl, Sabirabad, İsmayılı, Zərdab, Hacıqabul, Zaqatala, Saatlı, Qəbələ, Goranboy və Ağdam rayonlarını əhatə edib. Layihənin birinci mərhələsində 50 istedadlı uşaq və yeniyetmə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Saatlı və Göygöl regional mərkəzlərində toplaşdıblar. İkinci mərhələdə iştirakçılar Şəkidəki "Marxal" kurort kompleksi ərazisində yay məktəbində ünsiyyəti davam etdiriblər. On gün ərzində iştirakçılar Şəki xanlarının sarayını, "Gələrsən-Görərsən" qalasını, Cümə məscidini, Kiş qala və məqbərəsini, Yuxarı Çardaxlardakı qalanı, Orta Zəyzitdəki qüllə və məbədi və digər memarlıq abidələrini ziyarət ediblər. 150-dən çox rəsm və 80-dən çox fotosəkil yaradılıb. Bunlardan yalnız ən yaxşı 19 fotosəkil və 41 rəsm seçilib. Satış-sərgidən əldə olunan bütün vəsait 30 finalçının ailələrinə paylanacaq və onların istedadlarının sonrakı inkişafına yönəldiləcək. Layihə iştirakçıları satış-sərgidən əvvəl Bakıya toplaşaraq Heydər Əliyev Mərkəzini və şəhərin tarixi yerlərini ziyarət ediblər.

Afaq Məsud Rusiya səfirliyinin rəsmisi ilə görüşüb

Dekabrın 9-da Rusiya Federasiyasının Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfirinin müşaviri Oleq Muraşov Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzində olub. Görüş zamanı O.Muraşev Mərkəz barədə fikirlərini bölüşüb: "Ölkələrimiz arasında dostluq münasibətləri gün-gündən inkişaf edir. Uzun illərdir sizin işinizlə əlaqəli bir sahədə çalışıram. Bakıya, Azərbaycana bağlı bir insanam. Görüşə gəlməmişdən öncə öyrəndim ki, Mərkəz Azərbaycan Prezidentinin fərmanı ilə yaradılıb və belə az zaman ərzində xeyli uğurlar qazanıb. Sizin rus ədəbiyyatından tərcümə və çap etdiyiniz kitabların kataloqu ilə tanış olduq. Tərcümə Mərkəzinin rus ədəbiyyatına və mədəniyyətinə olan diqqət və qayğısı bizi çox sevindirdi. Xüsusən, diqqətimizi tərcümə olunan ədəbiyyatların seçimi cəlb etdi. Ümid edirik ki, bu cür mədəni və ədəbi mübadilələr qarşılıqlı və daimi olacaqdır".

Mərkəzin direktoru Afaq Məsud qurumun fəaliyyət istiqaməti, perspektivləri barədə məlumat verib: "Tərcümə Mərkəzi 25 ildir ki, fəaliyyət göstərir. Bu illər ərzində biz sırf dünya ədəbiyyatının tərcüməsi və nəşri istiqamətində çalışırıq. Mərkəzin yeni statusu, düşünürəm, görülən işlərə verilən yüksək dəyər kimi qiymətləndirilməlidir. Nazirlər Kabineti yanında

Tərcümə Mərkəzinin yaradılmasıyla bağlı dövlət başçısının verdiyi sərəncam Mərkəzin fəaliyyət dairəsini genişləndirdi. İndi biz təkcə bədii əsərlərin tərcüməsi ilə yox, ölkənin bütün sahələri üzrə gedən tərcümə proseslərinin təkmilləşdirilməsi və tənzimlənməsi ilə məşğul olacağıq. Bu gün Mərkəzdə dünyanın aparıcı dilləri üzrə mütəxəssislər çalışır. Biz

görülən işlərin peşəkar səviyyədə həyata keçirilməsində maraqlıyıq. Tərcümə – sahələr üzrə bilik, yüksək peşəkarlıq və məsuliyyət tələb edən ciddi bir sahədir. Lakin təəssüflər olsun ki, çox zaman naşı yanaşmanın qurbanına çevrilir".

Daha sonra Mərkəzin Elm, təhsil və mədəniyyət şöbəsinin müdiri Yaşar Əliyev Mərkəzdə uzun illər rus ədəbiyyatından tərcümə edilən ədəbi nümunələrdən, həmçinin, çapa hazırlanan kitablardan danışdı: "Rus ədəbiyyatı Azərbaycan yazıçılarında güclü təsir göstərib. Təkcə tərcümə baxımından yox, ədəbiyyatın özü də daim bizim marağımızda olub. Mərkəz dünya xalqları ədəbiyyatının tərcüməsində ən geniş yeri həmişə rus ədəbiyyatına verib. Hazırda Fyodor Dostoyevskinin, Leonid Andreyevin əsərləri, Vasili Şukşinin povest və hekayələri, Çuxovun hekayə və pyesləri, Andrey Platonovun "Can", "Çala" əsərləri, Boris Pasternakın "Doktor

Jivaqo", Yuri Trifonovun "Qoca" romanı, həmçinin "Gümüş dövrün şairləri" adlı poetik tərcümə toplusu çap mərhələsindədir. Bu əsərlərin bir çoxu Azərbaycanda ilk dəfə işıq üzünə gələcək".

Daha sonra dil mütəxəssisi Püştə Axundova Mərkəzin strukturu, şöbə və bölmələri, mətbu orqanları və şuraları, həmçinin tərcümə işinin təkmilləşdirilməsiylə bağlı həyata keçirilən digər tədbirlər barədə əhatəli məlumat verdi.

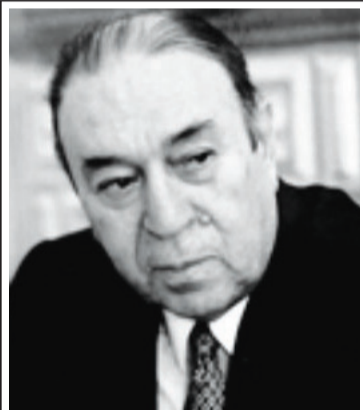
Sonda O.Muraşev Mərkəzin fəaliyyətindən, belə bir qurumla yaxından tanışlıqdan məmnunluğunu bildirərək Rusiya səfirliyinin dil və tərcüməylə bağlı bir sıra tədbirlərinin Mərkəzlə sıx əməkdaşlıq zəminində həyata keçirilməsinin əhəmiyyətindən danışdı.

Tərcümə Mərkəzinin saytı 7 dildə fəaliyyət göstərəcək

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin saytı (aztc.gov.az) 7 dildə fəaliyyət göstərəcək.

Yaradıldığı gündən Azərbaycan, ingilis və rus dillərində yayımlanan sayt bu tarixdən etibarən ispan, ərəb, fars və türkçə yayımlanacaq.

Mərkəzin rüblük mətbu orqanı olan "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının (xezerjurnali.az) və "Aydın yol" qəzetinin (aydinyol.az) saytları da internet istifadəçilərinin ixtiyarına verilib.

Nəbi Xəzrinin 90 illik yubileyi keçirilib

Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında xalq şairi Nəbi Xəzrinin anadan olmasının 90 illik yubileyi tədbiri keçirilib.

Tədbirdə mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anar, şairin ailə üzvləri iştirak ediblər. APA xəbər verir ki, Ə. Qarayev N. Xəzrinin həyat və yaradıcılığında danışdı. Bildirib ki, o, şair, nasir, dramaturq, publisist və tərcüməçi kimi şöhrət qazanıb: "Nəbi Xəzri XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı naminə böyük xidmətlər göstərmiş qələm sahiblərindəndir. Onun imzası hələ gənc yaşlarından diqqəti cəlb etməyə başlayıb. Xalq şairi Səməd Vurğunun xeyr-duası ilə ədəbiyyata gələn Nəbi Xəzrinin Azərbaycan poeziyasına dəyərli töhfələri aktuallığı ilə diqqəti cəlb edir". Nazir əlavə edib ki, Nəbi Xəzrinin ədəbi və ictimai fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilib, o, Azərbaycanın ali dövlət təltiflərinə - "Şöhrət" və "İstiqlal" ordenlərinə layiq görülmüşdür.

Yubiley mərasimində N. Xəzrinin şeirləri səsləndirilib, sözlərinə yazılmış mahnılar ifa olunub.

Sülh üzrə Nobel mükafatı təqdim olunub

Norveçin Oslo şəhərində Sülh üzrə Nobel mükafatının təntənəli təqdimatı mərasimi keçirilib. Uşaqların hüquq müdafiəçisi hindistanlı Kaylaş Satyartxi və pakistanlı Malala Yusufzaya qızıl Nobel medallarını və diplomları Norveç Nobel Komitəsinin sədri Turbörn Yaqland təqdim edib.

AzərTAC Euronews telekanalına istinadla xəbər verir ki, Kaylaş Satyartxi özünün Nobel mükafatında uşaqlara arzulamağı qadağan etməkdən böyük zərəkənin olmadığını deyib. O, həmçinin dünyanın bu qədər kasıb olduğuna inanmadığını və hərbi təlimlərə bir həftədə ayrılan və-

saitin bütün uşaqlar üçün məktəb qapılarını açma biləcəyini də qeyd edib.

Hindistanlı Kaylaş Satyartxi və pakistanlı Malala Yusufzaya bundan sonra iki ölkə arasında sülh və əmin-amanlığın bərqərar olması üçün birgə işləyəcəkləri barədə razılığa gəliblər.

Vaqif Səmədoğlu İsrail Yazıçılar İttifaqları Federasiyasına üzv olub

Xalq şairi, hazırda İsraildə müalicə olunan Vaqif Səmədoğlu İsrail Yazıçılar İttifaqları Federasiyasının qərarı ilə bu qurumun sıralarına üzv qəbul edilib.

"AzərTAC" xəbər verir ki, İsrail Yazıçılar İttifaqları Federasiyasının üzvü, Aziz Assosiasiyasının Ağsaqqallar Şurasının sədri professor Mixail Aqarunov və beynəlxalq münasibətlər sahəsində ekspert, Hayfa Universitetinin doktorantı Arye Qut Vaqif Səmədoğluna baş çəkib, İsrail Yazıçılar İttifaqları Federasiyasının üzvlük bileti ona təntənəli şərətdə təqdim ediblər. Vaqif Səmədoğlu ona göstərilmiş diqqətə görə israilli həmkarlarına təşəkkürünü bildirib: "Bu gün mənim həyatımda çox əlamətdar və mühüm bir hadisə baş verib. Azərbaycan rəhbərliyinin səyi, ilk növbədə Azərbaycan prezidenti İlham

Əliyevin dəstəyi sayəsində mən yenidən İsrail klinikasında müalicə olunur və bu xəstəliklə mübarizəni davam etdirirəm. Bu müddətdə İsrail mənim üçün ikinci Vətən olub. Burada həm israilli həmkarlarımla, həm də Azərbaycan diasporunun nümayəndələri ilə görüşmüşəm. Onlar məni və Nüşabə xanımı bir dəqiqə də diqqətsiz qoymurlar. Azərbaycan və yəhudi xalqları arasında əsr-lər boyu dostluq və qardaşlıq münasibətləri olub. Mənim atam, şair Səməd Vurğun həmişə məhz Quba-Qusar zonasından Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı seçilib. Bu gün Azərbaycan multikulturalizmi fenomeninin fəx-

ri sayılan Qırımızı Qəsəbəyə atamla bərabər tez-tez gedirdim. İsrail Yazıçılar İttifaqları Federasiyasının üzvü kimi bir fakta görə çox fəxr edirəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatının və poeziyasının beynəlxalq aləmdə populyarlaşması sərhədləri genişləndirir. Mənə göstərilən şərəfə və Azərbaycan ədəbiyyatının nailiyyətlərinə verilən yüksək qiymətə görə israilli dostlarıma təşəkkür edirəm".

"Farsi təkəllüm risaləsi" çap edilib

○ "XIX əsrdə yaşamış görkəmli Azərbaycan alimi və pedaqoqu Əbdülqəni Nuxəvi Xalisəqarızadənin "Farsi təkəllüm risaləsi" adlı fars dilinin tədrisinə dair dərsliyi "Elm və təhsil" nəşriyyatında çapdan çıxıb.

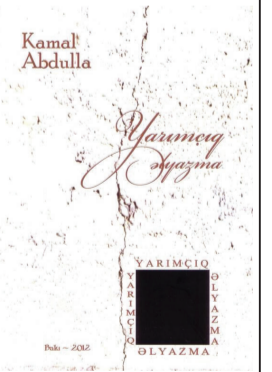
Əsər XIX əsrdə Azərbaycanda xarici dilin öyrədilməsində istifadə edilən metodiki üsulların təhlili baxımından böyük maraq kəsb edir. Nəşrə hazırlayan və ön sözün müəllifi filologiya üzrə elmlər doktoru, professor Kamandar Şərifli, elmi redaktoru AMEA-nın müxbir üzvü Möhsün Nağısoyludur.

"Yarımcıq əlyazma" İtalyan dilində

İtaliyada yazıçı Kamal Abdullanın İtalyan dilinə tərcümə edilən "Yarımcıq əlyazma" romanının təqdimatı keçirilib.

"AzərTAC"-ın verdiyi məlumata görə, Pontificia Salesiana Universitetinin və "Sandro Teti" nəşriyyat evinin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən tədbirdə Kamal Abdulla, Azərbaycanın İtaliyadakı səfiri Vaqif Sadıqov, təhsil ocağının professorları, elm ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak ediblər. Universitetin rektoru, professor Karlo Nanni çıxış edərək bildirdi ki, belə bir nəşrin İtaliyada işıq üzünə gəlməsi xalqlarımızın ədəbiyyatsevərləri arasında yeni bağlar yaradacaq. "Sandro Teti" nəşriyyat evinin rəhbəri Sandro Teti tədbir iştirakçılarına Kamal Abdullanın yaradıcılığı, əsərləri, multikulturalizmin inkişafına töhfələri barədə məlumat verib.

Tədbirdə çıxış edən Kamal Abdulla kitabın İtalyan dilində ərsəyə gəlməsinə yardımçı olanlara minnətdarlığını bildirib, bu əsərin İtaliyada nəşr olunmasından məmnunluğunu ifadə edib. Müəllif vurğulayıb ki, əsərin dünyanın bir sıra ölkələrində oxucular tərəfindən maraqla qarşılanması onu sevindirir.

Dekabrın 10-u və 11-də Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin vəfatının 11-ci ildönümü ilə əlaqədar müxtəlif tədbirlər keçirilib. Dünən Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbərliyi Fəxri Xiyabanda ümummilli liderin məzarını ziyarət edib. APA-nın məlumatına görə, ziyarətçilər arasında baş nazirin müavinləri - YAP-ın sədr müavini - icra katibi Əli Əhmədov, YAP-ın sədr müavini, Qaçqın və Məcburi Köçkünlərin işləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Əli Həsənov, Prezident Administrasiyasının ictimai-siyasi məsələlər şöbəsinin müdiri Əli Həsənov, Milli Məclis sədrinin birinci müavini Ziyafət Əsgərov və digər rəsmi şəxslər olub. Millət vəkilləri, partiyanın sırayı üzvləri, gəncələr təşkilatlarının rəhbərləri, ictimaiyyət nümayəndələri də ulu öndərin məzarını ziyarət ediblər.

Dekabrın 10-da Heydər Əliyev Mərkəzində ümummilli lider Heydər Əliyevin irsinin tədqiqi ilə bağlı elmi-praktik seminar keçirilib. "Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev şəxsiyyəti" mövzusunda keçirilən seminarda rəsmi şəxslər, Milli Məclisin deputatları, alimlər, ali təhsil müəssisələrinin tələbələri iştirak ediblər.

Seminarda Heydər Əliyev Mərkəzinin direktoru Anar Ələkbərov ümummilli liderin dövlətimiz və xalqımız qarşısında göstərdiyi xidmətlərdən danışıb. Baş nazirin müavini, Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini-icra katibi Əli Əhmədov çıxışında bildirib ki, Heydər Əliyevin xalqımızın tələbi ilə siyasi hakimiyyətə qayıdışı müstəqil dövlətimizi anarxiyadan, parçalanmaq və məhv olmaq təhlükəsindən, iqtisadi tənəzzüldən, beynəlxalq təcridəndən xilas edib. Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirməklə, onun siyasi və iqtisadi əsaslarını yaratmaqla yanaşı, xalqımızın milli intibah və inkişafının ideya təməli olan konsepsiyası - azərbaycançılığı da nəzəri və təcrübə yönüldə yüksək səviyyəyə qaldırıb.

Deputat Elmira Axundova dünyanın məşhur siyasətçilərinin Heydər Əliyev haqqında söylədikləri kəlamları iştirakçıların diqqətinə çatdırıb. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun direktoru, deputat Yaqub Mahmudov qeyd edib ki, Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi üzrə seminarlar Heydər Əliyev Mərkəzi tərəfindən mütəmadi olaraq keçirilir. Layihə çərçivəsində tanınmış elm adamları Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti ilə bağlı müxtəlif mövzularda mühazirələr oxuyur, interaktiv müzakirələr aparılır. İctimaiyyət üçün açıq olan seminarlarda dinləyici qismində hər kəs iştirak edə bilər. Seminarların gələcəkdə regionlardakı Heydər Əliyev mərkəzləri ilə video bağlantılar formatında keçirilməsi də nəzərdə tutulub.

Dünən Ağsaqqallar Şurası da anım mərasimi keçirib. Mərasimdən əvvəl iştirakçılar Fəxri xiyabanda Heydər Əliyevin və akademik Zərifə Əliyevanın məzarlarını ziyarət ediblər. Tədbirdə çıxış edən Ağsaqqallar Şurasının sədri Fəttah Heydərov bildirib ki, xalqın tələbi

rinlikdə çıxarıldı. Daha sonra neft sənayesinin inkişafı üçün ulu öndər Bakı Dərin Özüllər zavodunun tikintisinə nail oldu. Bu kimi islahatçı addımlardan sonra neft sənayesi dirçəlməyə başladı. Heydər Əliyev ikinci dəfə Azərbaycana rəhbərlik etməyə başlayanda da neft sənayesi acınacaqlı vəziyyətdə idi. Məhz Heydər Əliyev yenə də neft sənayesindəki vəziyyəti təhlil edərək çıxış yolu tapdı. Neftin hasil olunması üçün xarici şirkətləri Azərbaycana dəvət etdi. Neft kəmərlərinin inşasına başlandı. Bundan sonra neft sənayesi dirçəlməyə başladı".

Dünən Azərbaycanın müxtəlif ölkələrdəki səfirliklərində də ümummilli lider anılıb. Böyük Britaniyadakı səfirliyimizdə keçirilən tədbirdə Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı səfirliyinin, eləcə də səfirliyin nəzdindəki hərbi attaçə aparatının əməkdaşları, diaspor təşkilatlarının, ictimaiyyətin nümayəndələri, müxtəlif ölkələrin səfirləri və səfirlik təmsilçiləri iştirak ediblər.

Mərasim iştirakçıları əvvəlcə milli öndərin səfirliyin binasındakı büstünün önünə əklil qoyublar.

Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı səfiri Tahir Tağızadə Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti haqqında danışıb.

Səfir müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, xalqımızın müdrik rəhbəri

Birləşmiş Krallıq ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlərin əsasının qoyulması da ulu öndərin adı ilə bağlıdır.

London Diplomatiya Akademiyasının professoru Nabil Ayad dahi şəxsiyyətin xatirəsinin əziz tutulduğunu, ümummilli lider Heydər Əliyevin heç vaxt yaddaşlardan silinməyəcək xarizmatik lider olduğunu bildirib. Azərbaycanın müasir dövrdəki inkişafına toxunan professor bu sürətli inkişaf və tərəqqinin məhz ulu öndərin uzaqgörən siyasətinin nəticəsi olduğunu diqqətə çatdırıb. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münacişəsinə toxunan professor məsələnin həll edilməsi üçün ilk addımların ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən atıldığını bildirib.

Xocalı faciəsindən bəhs edən N.Ayad münaqişənin həlli, ədalətin bərpa edilməsi ilə ulu öndərin xatirəsinə ən böyük hörmətin göstərəcəyini vurğulayıb. Tədbirdə ümummilli lider Heydər Əliyevin ömür yolundan bəhs edən kitab və jurnallar, videoçarx və fotosərgi nümayiş etdirilib.

Dünən Moldovanın paytaxtında Orqan Musiqisi Zalında da Heydər Əliyevin anım gecəsi keçirilib. Azərbaycanın Moldovadakı səfirliyinin təşkil etdiyi mərasimdə Moldova mədəniyyət naziri Monika Babuk, xarici işlər və Avropa-ya inteqrasiya nazirinin müavini

Əbədi yaşayacaq böyük insan

Bu gün Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anım günüdür

ilə təkrar hakimiyyətə gələn Heydər Əliyev Azərbaycanı parçalanmadan xilas edib: "Ümummilli lider Heydər Əliyev öz xalqına, dövlətinə və torpağına sadiq şəxsiyyət idi. Ulu öndərin hakimiyyətdə olmadığı illərdə Azərbaycanın 20 faiz torpağı erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildi, 1 milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkün öz doğma yurd-yuvalarından didərgin düşdü. Ölkəmiz minlərlə şəhid verdi. Eləcə də həmin illərdə 30 minə yaxın insan əlil oldu. Məhz Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanı bu bələdan qurtardı, ölkəni işıqlı gələcəyə aparın möhkəm siyasətin əsası qoydu. Bu gün onun layiqli davamçısı prezident İlham Əliyev bu siyasəti uğurla davam etdirir. Əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan bu siyasət nəticəsində Azərbaycan dünyanın sayılıb-seçilən, hər kəsin hesablaşmağa məcbur olduğu dövlətə çevrilib".

Daha sonra çıxış edən QMİ-nin sədri A. Paşazadə vurğulayıb ki, Heydər Əliyev daim xalqın və dövlətinin yanında olub: "Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın yeni tarixini yazdı, yaratdı və bu tarix yaşamaqdadır. Dahi şəxsiyyət ictimai-siyasi həyatın bütün sahələrini fəth etmişdi, eləcə də din-dövlət münasibətlərinin qurulmasına əsaslı zəmin yaratmışdı. O, Azərbaycanı milli, vətəndaş qırğınlarından, eyni zamanda ölkəmizi parçalanmadan xilas etdi. Dahi şəxsiyyət cismən bizlə olmasa da, ruhən hər zaman yanımızdadır".

ARDNŞ-in 1-ci vitse-prezidenti Xoşbəxt Yusifzadə isə bildirib ki, Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etməyə başladıqdan sonra neft sənayesindəki geriqləmələri təhlil edib: "70-ci illərdə neft sənayesinin inkişafını sahmana salmaq üçün plenum çağırıldı. Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndə qədər dənizdən hasil edilən neft cəmi 40 metr də-

Heydər Əliyevin ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində həyata keçirdiyi uğurlu siyasət barədə ətraflı məlumat verib. Bildirib ki, ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi və ictimai fəaliyyəti, istər Sovet İttifaqı, istərsə də müstəqillik illərində Azərbaycanı rəhbərlik etdiyi müddətdə ölkənin ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının bütün sahələrində faydalı olub.

Qeyd edib ki, Azərbaycan bu gün başqa ölkələrin təhlükəsizlik məsələlərinin həllində, beynəlxalq sülh və əmin-amanlığın təmin olunmasında böyük rol oynayır. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə imzalanmış və "Əsrin müqaviləsi" adını almış sənəd Azərbaycan tarixinin şanlı səhifəsidir. Səfir vurğulayıb ki, bu gün ulu öndərin siyasi kursu Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilib.

Valeri Kiver, Gürcüstanın, Qətərin, Çinin, Rusiyanın, Türkiyənin, Ukraynanın Moldovadakı səfirləri, Moldova ombudsmanı Aureliya Qriqoriu, SSRİ Xalq artisti Mixay Muntyan, Moldovanın Azərbaycandakı keçmiş səfiri İon Robu, Moldova Azərbaycanlılar Konqresinin prezidenti Vüqar Novruzov, Azərbaycan diasporunun və Moldova ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak edib. Tədbirin əvvəlində Azərbaycanın Moldovadakı səfiri Namiq Əliyev və Moldovanın mədəniyyət naziri Monika Babuk çıxış ediblər. Ölkəmizin Moldovadakı diplomatik nümayəndəliyinin rəhbəri ulu öndər Heydər Əliyevin şanlı həyat yolu barədə, memarı haqlı olaraq Heydər Əliyev sayılan müstəqil Azərbaycanın təşəkkülü və çiçəklənməsi mərhələləri barədə söhbət açıb.

Moldovanın mədəniyyət naziri Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin bütün postsovet məkanında müstəsna rolunu xüsusi vurğulayıb. Sonra o, cari ilin baharında Azərbaycanda keçirilən Moldova Mədəniyyəti Günləri çərçivəsində Bakıya səfəri haqda təəssüratlarını bölüşüb. Rəsmi hissədən sonra klassik musiqidən ibarət konsert olub. Məşhur gitaraçı, 23 beynəlxalq müsabiqə laureatı Rövşən Məmmədquliyev tanınmış Azərbaycan və xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərini ifa edib.

Qızılgül ABDİNOVA

Telekanallarımızın xətalı və bəlalı dili

Elm və texnikanın sürətlə inkişaf etdiyi hazırkı qloballaşma dövrü Azərbaycan dilinin zənginləşməsi və tətbiqi imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətində aparılan işlərin yeni səviyyəyə yüksəldilməsini tələb edir. 2013-cü il aprelin 9-da Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın təsdiqlənməsi heç də təsadüfi deyil. Dövlət Proqramında kütləvi informasiya vasitələrində Azərbaycan dilinin təbliği ilə bağlı xüsusi bəndin olması (6.5.) bu məsələnin əhəmiyyətini bir daha təsdiq edir.

Daxili inkişaf və dəyişmələrlə səciyyələnən dilin bir forması kimi, ədəbi dil də bəhrələndiyi mənbələr əsasında dəyişir və zənginləşir. Dil sistem təşkil etdiyindən nəinki bir səviyyənin daxilindəki, hətta dilin müxtəlif səviyyələrindəki dəyişmələr zəncirvari şəkildə bir-birinə təsir edir, bir hadisə digərini şərtləndirir. Odur ki, norma məsələsini izlədikdə də dilin daxili qanunlarını və onun inkişafına təkan verən ekstralingvistik amilləri nəzərə almaq lazımdır. Dilin bütün səviyyələrində, müvafiq olaraq, müəyyən olmuş norma özünü göstərdiyi kimi, normanın pozulması hallarına da təsadüf olunur. Normaya salınmış dil o deməkdir ki, bu dilin lüğət tərkibi ümumxalq dilinin zəngin söz xəzinəsindən seçilir, ayrılır, sözlərin mənası, işlənmə tərzini və yazılış qaydası müəyyən prinsiplərə tabe edilir.

Dilçilər hesab edirlər ki, televiziya Azərbaycan dilinin gözəlliyini daha yüksək səviyyədə nümayiş etdirmək imkanına malikdir. Azərbaycan ədəbi dilinin, düzgün danışığın və nitq mədəniyyətinin təbliğində televiziya mühüm rol oynayır. Kütləvi informasiya vasitələrindən dilin informasiya, estetik, ideoloji funksiyaları daha çox televiziya qabarıq şəkildə üzə çıxır. Bunun üçün də efirə çıxan aparıcının nitqinə diqqət yetirilməlidir. Tamaşaçıların böyük həssaslıqla yanaşdıqları diktör və aparıcılardan səslərin, sözlərin məharətlə, xüsusi vurğu və intonasiya ilə istifadə etmək tələb olunur.

Ancaq Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun əməkdaşlarının keçirdiyi və 2014-cü ilin sentyabr - oktyabr aylarını əhatə edən monitorinq nəticəsində İctimai TV, Xəzər TV, ANS TV, ATV, "Speys" TV və Lider TV-də yayımlanan verilişlərdə və xəbər proqramlarında aşkarladığımız dil normasının pozulması faktları aparıcıların bu tələblərə cavab vermədiyini bir daha göstərdi.

Dilçilik İnstitutunun aparıcı elmi işçiləri Nəzakət Qaziyeva və Təranə Şükürlüyə istinadən, həmin norma pozuntularının bir qismini təqdim edirik:

"Xəzər" televiziyasındakı norma pozuntuları

FONETİK NORMA

- "Hər şey daxil" – aparıcı Sevil- Bu gün bir təbrikimiz də olacaq [olacax].
- "Xəzər xəbər" – aparıcı – Gəbhə [cəbhə] xəttində atəşkəs yenidən pozulub.
- Qanlı ha'disələri [hadisə'] soyqırım kimi tanıyıb.
- müxbir - əməlyad [əməliyat].
- müxbir - danışıqlar [danışmalar] aparılıb.
- aparıcı Vüsalə Nurəddinqızı - Tanap lahiyəsinin... [layihəsinin].
- Çıxış edən kamtə [kamitə] sədri.

- Çox mütərəqqi adımı [addımı] adlandırıb.
- Doğuş qeysəriyyə [keysəriyyə] əməliyyatı ilə keçirilib.
- müxbir- Zəvvarlarımız müqəddəs torpaqlara [torpaxlara] yola salınacaq.
- aparıcı - Türkiyə Verdiveva-Lahə [layihə] sentyabrın 1-dən başlayaraq.
- İngiltərə' [İngiltərə].
- aparıcı - Bu dəfə "Xəzər Xəbər" Qusar rayonunda yerləşən N saylı hərbi hissədə qonaqdır [qonaxdı].
- Amma telefonunuza [telefonunuza] daxil olan mesajlar sizi çox narahat edirsə...
- ..."stop" yazıb göndərməklə canınızı [canınızı] xilas edə bilərsiniz.

ORFOQRAFİK NORMA

- Titr: Bakı Amerika Mərkəzinin açılışı olub.
- Titr: Medvedev beyanat verdi.
- Titr: Tövsiyə sənədində bir neçə təkliflər öz əksini tapıb.

LEKSİK NORMA

- "Sağlıqla" - Vəfa Sadıqova-Sağlıqla buraxılışında, bugünkü buraxılışında...
- "Təhsilə dair" - aparıcı Günay - Bugünkü bizim qonaqlarımız kimdir? Biz bu gün nədən danışacağıq?
- "Hər şey daxil" - aparıcı - çeşidlər hazırlayan bizim üçün ... - istəmiyorum, aşkim...

- Şəkillər gətirib doktor bizə, öyləmi?
- Pəriş göstər... (Aparıcıya sual: Pəriş kimdir?)
- aparıcı - Dur Səidə, dur, do daq mahınısı oxu.
- Bəli, əkilər indi xod gedir.

QRAMMATİK NORMA

- "Xəzər xəbər" – müxbir - Elektrik enerjisinin verilişində (verilməsində) fasilələr yaranıb.
- "Bizim gün" – aparıcı Günay - Bol şans arzu eliyirəm (eləyirik).
- "Təhsilə dair" - aparıcı Günay - Bilirsiniz, mənə nə maraqlıdır? (Axı qonağın fikri bütün ictimaiyyətdə açıqlanır)
- "Xəzər xəbər" – (müxbir) Bir sıra alternativlər gündəmə gətirmişlər, hansı ki, ...
- "Tərs bucaq" - İddiama görə... (iddiamıza görə)
- Bundan əlavə, dövlət paralel olaraq minlərlə hektar ərazilərin kənd təsərrüfatı üçün yararlı vəziyyətə gətirilməsi ilə bağlı tədbirlər görüb.
- Nəzərə alsaq ki, neftin qiymətindəki böyük dalğalanmalar daha əvvəl də müşahidə olunub.
- Hansı ki, bir sms-lə təklif olunan xidmətə abunə ola bilərsiniz.

ÜSLUBİ NÖQSANLAR

- Səbəb olaraq otağın açıq şəraitdə olmasıdır.
- Ağrıları səbəbilə qol sevincini yaşaya bilməyib.

"Speys" televiziyasındakı nöqsanlar

FONETİK NORMA

- "Hər gün" – aparıcı Elvin Basqallı - Zaqatalada [Zakatalada] gənc ana itkin düşüb.
- "Hər həftə" - Başqalarının istətlərini...[istəx'lərini]
- "Qol" - Tural Xudiyev- Sdyamızın [studiyamızın] qonağı
- "Hər gün" - müxbir- Xarakterizə [xarakterizə'] edərək
- humani'tar [humanita'r] forum olaraq...
- "Hər həftə" – Zəminə Əliyeva – ... həqiqətin[həqiqətin]ağzını yumuram.

ORFOQRAFİK NORMA

- "Hər həftə" – (titr) Çıxış yoxsa dalan?

LEKSİK NORMA

- "Hər gün" – müxbir- Çarəsiz olaraq nə deyəcəklərini şaşırır.
- Bu mənim bu saata təqdim etdiyim... Hər gün informasiya proqramı efiərdə olacaq. Özü də mənim təqdimatımda. Məni tək qoymayın. (Efiərdə nə qədər mən demək olar?)
- "Hər həftə" - Parta arxasından qoparıdılar... (nitq dəqiq deyil)
- "Hər gün" - Elvin Basqallı- Sabah saat 17:00-da "Hər gün" informasiya proqramının efiərinə "Hər gün" informasiya ana xəbər... (təkrarlara yol verilib)
- "Sevimli şou" - Mikayıl - əla, super, qəşəyy...
- ay can, mən isə can deyəcəyəm...
- bəpbalaca reklamlar
- "Günaydın" - Bizim müxtəlif səpkili qonaqlarımız olacaq.
- "Hər səhər" - aparıcı Əkbər- İlk öncə səsləndirmək istəyirəm ki...
- "Hələ bu harasıdır" - aparıcı - Dəha sonra təşəkkürümü bildirəcəyəm... Dəha sonra informasiya dəstəyində... Dəha sonra instaqramda səhifəmə yazanlara.(Bu cümlələrdə daha sonra ifadəsi üç dəfə təkrarlanaaraq təkrar yaradıbdır).
- Bir sual verim: "Facebookda ən çox hansı statusunuz like yığıbdir? (ingilis dilində olan bu sözü "bəyənmək" ifadəsilə də əvəz etmək mümkündür).
- "Kişilər evdə olmayanda" - Möhtəşəm məhsullar...

QRAMMATİK NORMA

- "Hər gün" – Fərqanə Səfər – Bu İŞİD terrorçularının sayı nə qədərdir ki, öldürsələr də qurtarmırlar.
- Ötən gecə Azərbaycanda zəlzələ olub səhərə yaxın. (Cümlə üzvlərinin sırası pozulub).
- Heç nədən başı çıxmayan adama, iki uzunqulağın arpasını bölə bilmirlər deyirlər. (Bu cümlə televiziya dilinin sintaktik quruluşuna uyğun deyil).
- "Hər gün" – Düşmənin ordusu dünən və bu gecə Xocavənd və Cəbrayıl rayonlarının ərazisindəki mövqelərdən silahlı qüvvələrinin mövqelərini atəşə tutublar.
- "Hər həftə" – İsmayıl Fətəliyev - Həkimlər deyir bəzi səhiyyə təşkilatları GMO məhsulların istifadəsinə icazə verir.

ÜSLUBİ NÖQSAN

- Məktəbdə müasir avadanlıqları ilə təmin olunmuş sinif otaqları və kabinetlər, şagirdlər üçün əlverişli şəraitin yaradıldığından xəbər verir.

hekayə

Yol

Rüstəm
DASTANOĞLU

– Gör, neçə illərdi görüşmürük.
– Hə... iyirmi il olar.
– Bilirsən, bu yaxınlarda yadıma nə düşmüşdü?
– Nə?
– Hardasa, qırx il bundan əvvəl, birinci sınıfdən, dördüncü sınıfa kimi oxuduğumuz sınıf otağımız... Yadındadı, o bapbalaca, lap dibdə, iki cərgə parta zorla yerləşən sınıf otağı?...Biz balacalar o partaların arasında birtəhər keçirdik, sınıf müəllimimiz rəhmətlik Həsən müəllim isə əllərini partaların kənarına qoyub, özünü yuxarı darta-darta zülm-lə keçirdi. Arxa divardakı pəncərə, o biri kəndlərə keçib gedən asfalt yola baxırdı, ara-sıra o yolla avtobuslar, yük maşınları, lülkəli motosikletlər, atlar, başqa heyvanlar keçirdi. İkimiz də əlaçı idik, mən qapının ağzındakı cərgədə, birinci partada, sənə, o biri cərgədə birinci partada otururdun. Həsən müəllimin qabaq stolu sənə oturduğun partanın qabağına qoyulmuşdu, Həsən müəllimin arxasında, divarın ortasından, qara rəngli lövhə asılmışdı. Həsən müəllim bu lövhədə əlində təbəşir hərfli, rəqəmləri bir-bir bizə öyrətməmişdi... Sınıfimizə getmək üçün, iç-içə olan iki sınıf otağını keçməli idik. Birinci sınıf otağında yuxarı sınıfın, o biri otaqda isə, hardasa, altıncı, yeddinci sınıfın uşaqları oxuyurdular. Yadındadı, dərəcə gecikəndə, utandığımızdan o iki sınıfı keçib getməzdik, zəngin vurulmasını gözləyirdik...

– ...Hə...hamısı sən dediyin kimi idi, amma, o bapbalaca, lap dibdə yerləşən sınıfımızdən, nədənsə, mənim yadımda daha çox qalan, tez-tez xatırladığım bilirsən, nədi?

– Nədi?

– ...Dediyin sınıfdə, üçüncü ya dördüncü sınıfdə oxuyurdun, nə isə yazmaqla məşğul idik. Yaza-yaza oğrun-oğrun Həsən müəllimə baxanda, gördüm ki, yaman dərin xəyala dalıb, biz uşaqlara tamaşa eləyir. Bir xeyli sonra yüngülcə gülümsündü, başını yellədi, özü-özü ilə danışan kimi piçiltli səslə dedi ki, görəsən, 20-30 ildən sonra bu balaca balaları nələr gözləyir, bunların axırı necə olacaq? Sifəti dəyişdi, gözləri yaşardı, başını aşağı dikdi, əlini pəncənin cibinə salıb dəsmal çıxartdı, gözlərini sildi. Mən tez gözümlü ondan çəkib yazmağa davam etdim...O uzaq illərdə Həsən müəllimin dediyi sözlər, gözlərinin yaşarması fürsət düşən kimi gəlib məni tapır və o illəri məmuniyyətlə yenidən yaşayıram.

– ...Hə...Həsən müəllimin dediyi on illər üstümüzdən bir an kimi keçdi, biz, o bapbalaca uşaqlar gəlib çatdıq qocalığın bir addımlığına. Və çatdığımız bu günlərə baxanda görünən odur ki, maşallah, sən hardasa, özünü tapa bildin, işlərin, imkanların pis deyil, özündən başqa bacı-qardaşlarının, onların uşaqlarının əlindən tuta bilirsən, onlara həyan olursan. Mənim isə o imkanım olmadı. Mən sənə çatdığın çata bilmədim, heç kimə bir köməyim dəymədi...Bilirsən, hərdən fikirləşib bir cavab tapa bilmirəm ki, niyə belə oldu, bəxt niyə üzümə gülmədi. Uşaqlıqda axı bizim bir-birimizdən elə bir fərqi yox idi. İndi nədən belə fərqli olduq?

– ...

– Hə... necə bilirsən, nədən?

– ...Bilirsən, cavab çox sadədi. Mənim heç bir imkanım olmayanda da, həmişə o arzuyla, o istəklə yaşamışam ki, bacı-qardaşlarıma, başqalarına kömək edə bilim, qayğılarına qalım... Bir yadına sal, səndə necə elə bir arzu, bütün varlığınla sonuna gedib çatmaq istədiyini elə bir Yol olubmu?

– ...

Zahid SARITORPAQ

□ ...Çocuqların özlərinə qalsa, əksəriyyəti ayaqqabısını tərs geyir. Tərs geyilmiş ayaqqabılar rahat olmasa da, onları incidib əzab versə də, eləcə yüyürüb-yortmağı xoşlayırlar...

Məncə, əzabın zövqünü şairlər də yaradıcıqlarında ayaqqabılarını tərsinə geymiş çocuqsayağı yaşayırlar. Əsl söz adamları özləri bilərəkdən deyil, çocuk kimi şüurlu olmadan seçirlər bu yolu və heç vaxt "ayaqqabılarını avandına çevirmək" haqda düşünmürlər... Çünki, məsləhətlə yaranan və özgə arşınıyla ölçülən ədəbiyyatda əzabın zövqünü deyil, zülmün qurucu özünü yaşayacaqlarını bilirlər. Kaş ki, əsil şairlərimiz, yazarlarımız həmişə ayaqqabılarını tərs geymiş çocuq səmimiyyətini qoruyub saxlaya, eləcə, ədəbi müstəvidə yüyürüb-yorta biləydilər. Onda yazdıqları da urvatlı olardı. Lap elə bax, beləcə – Fərid Hüseynin "...Qandalı görməsin" kitabındakı kimi...

...İntuisiyama, fəhmimə həmişə inanmışam. İndi də səhv etmədiyimə inanıram. Fərid Hüseynin ədəbiyyatın atışlənəz qarçaqlarında tutub getdiyi yolun doğru olması qənaətindəyəm. Onun "...Qandalı görməsin" kitabında toplanmış həbsxana xatirələrini, demək olar ki, birməfəsə oxudum. Kifayət qədər gənc olmasına baxmayaraq, sanki ağsaqqal tövrüylə, səbirlə həbsxana yaşantılarını qələmə alması və bu zaman son dərəcə səmimi olması məni yaxşı mənada şaşırtdı. Sözüün həqiqi mənasında çox təsirləndim.

Doğru demişlər, şairlərin, əsl sənət adamlarının bütün maddi ömürləri dünya deyilən bu ümumi həbsxanada keçir, təbii. Başqalarından fərqli, Haqqa tapınan əsl şairlər buranın, bu faniyyətin məhz həbsxana olduğunu, sürgün olduğunu gözəl bilirlər. Ömürləri boyu üzlərinə, içlərinə vuran işığın, zülmətin, dərdin, sevginin şirinini-acısını sıxıb-sıxçalayır, şəhdi-şəkərinə ruhlarına hopdurur, onu ölüb-öləziməyə qoymur, əsl Azadlığa – Sözüün Dərgahına, yəni Haqqın Sığınacağına can atırlar. O ki qala, Həbsxana içində Həbsxana yaşayasan və Ruhunu bu qədər paklıq içində saxlaya biləsən... Hələ üstəlik qısa bir zamanda yaşadıklarını

qələmə də almağı bacarasan, özü də bu səviyyədə! Kitabı oxuduqca, yadıma Xaqanın "Həbsiyyə"indən bu beyt düşür: "Bənzəyir kündə ayağında dəyirman daşına, Qanlı göz yaşıyla işlər bu dəyirmanın mənim..."

Təəssüratıma arxalanıb deyə bilərəm ki, "...Qandalı görməsin"i oxuyarkən adam gənc şairlərimizin həbsxanada zamanın çarxını ürəkləri-

ra görmək bacarığı istedadın əsas atributlarından. Fərid Hüseyn bu kitabında təkcə işıqla kölgənin sərhədində dayanıb gördüklərini diqtə etmir. O həm də, bu məhbəs xatirələrində azadlıqla istibdadın, yaşayışla ölümün, haqqın batilin kəşfiyyəti nöqtəni görməyi, duymağı, orada sınımdan dayanaraq yaşadıklarını oxucusuna da çatdırmağı bacara bilib.

hansı meyarlarla ədəbiyyata yanaşardılar? Təbii Fəridin də, Şəhriyarın da Sözü, necə deyirlər, "bişmiş" münasibətlərində o dörd divarın, gecə-gündüz "işığı gözlərini qamaşdıran" zülmətin, hər gün üzünə qarşı üfürülən min cür fırlıdaq, yalan dolu saxta səmimiyyətlərin və təbii ki, yaxşı insanlardan gördükləri həqiqi yaxşılıqların da böyük təsiri olub.

Əzabın zövqü

(Fərid Hüseynin "...Qandalı görməsin" kitabı haqda düşündüklərim)

nin qanı ilə necə işlədiklərinin dirigözlü şahidi olur. Həm də oxucu hər iki istedadlı gəncin Təbriz zindanında keçirdiyi iztirabları yaşayır, ixtiyarsız olaraq orada yerimək bilməyən zaman kirkirəsinin dəhşət dolu səsinə eşidir...

Yeri gəlmişkən, Nobel mükafatı laureatı A.Soljenitsının həbsxanalardan, sürgünlərdən, katorqalardan bəhs edən "QULAQ arxipelağı" əsərini uzun zamandı dilimizə çevirməklə məşğulam. Artıq bu əsərin üçüncü – sonuncu cildini bitirmək üzrəyəm. Fəridin həbsxana barədə yazdığı kitabı oxuyanda istər-

Kitabdan sitatlar gətirmək istəmirəm. Şübhəsiz ki, onun anasıyla, dayısıyla görüşləri və bu görüşlərdə ürək parçalayan yaşantıları, hər şeydən çox anasıyla, sevgiliylə bağlı düşüncələri bu kitabın yaranmasında sanki bir stimula çevrilib. Bunu həm xatirələrdən, həm də onlara həsr etdiyi şeirlərdən də duymaq olar.

Fərid Hüseyn kitabda bir sıra portretlər çəkib. Məsələn, dostluğun sözlə son dərəcə səmimi bir rəsmini yaradıb sanki: necə var, eləcə. Xeyirxahlığın, pisliliyin də həmçinin. Cənublu məhbəslərin davranışlarını, düşüncə tərzlərini, daha doğrusu dünyagörüşlərini yağlı boya ilə kətana çəkirmiş kimi yazıb. Təkcə yazmayıb, həm də tutuşdurub, nəticələrə gəlib. Bu kitab haqda çox danışmaq olar. Mən inanıram ki, onun məhbəs xatirələri və zindan şeirləri barədə daha sanballı yazılar yazılacaq. Dar macalda bu kiçik təəssüratları qələmə almaqla sanki çiyimdən bir yük götürüldüyünü sanıram. Kitabı oxuyub bitirdiyim andan haqqında nəşə yazmağı özümə borc bildirdim.

Sonda nə vaxtsa yazdığım bir şeirimdən bu misralar düşdü yadıma:

Ölüm kamerasında şairlər doğulur, olum kamerasında gerçəklər ölürkən...

və bir daha fikirləşirəm ki, ölüm kamerasında həmişə şairlər doğulacaq, kaş olum kamerasında gerçəklər ölməsin. Gerçəkləri Fərid Hüseynlər yaşadır öz istedadlarıyla. İstedadlarınsa kaş heç vaxt dörd divar arasında ölüm-qalım sınağı olmasın. Qapıları, yolları həmişə açıq olsun – alınları kimi...

Bu kitabda, özündən asılı olmayan səbəblərə görə gənc şairlərin çətin bir duruma düşməsinin təkcə şahidi olmuruq, onlara qoşulub elə özümüz də sanki zindan havası udur, o şəraitə adaptasiya oluruz.

Mənə elə gəlir, burada bir şairin həbsxana yaşantılarından çox Allah sınaqları, ayrılıq, sevgi, edam qorxusu önündə dözüməndən, bir qələm sahibi kimi yaradıcı insan əxlaqla test olunmasından söhbət gedir və yazının motivasiyası, diqtəsi bizi də məcbur edir ki, ruhən bu testdən keçək, özümüzə hesabət verək: "bütün bu olaylar bizim başımıza gəlsəydi, necə olardı?" sualının cavabında səmimi olaq.

Onun başına gələnlərə analitik yanaşması hər şeydən çox poetik anlam kəsb edir – desəm, mənimlə razılaşarsınız. Bu, əlbəttə, onun gəncliyindən, çılğınlığından irəli gəlir. İndi hərdən fikirləşirəm: görəsən həbsxana adlı tale doğanağından keçməyəydilər, bu şairlər indi

Bu yaxınlarda 60 yaşını qeyd edən tanınmış telejurnalist, professor Qulu Məhərrəmli "Aydın yol"un suallarını cavablandırır:

– Qulu müəllim, jurnalistikanın bir neçə dövrünə şəhidlik etmisiniz. Bu günün mətbuatını necə dəyərləndirirsiniz? Sizcə, nə dəyişib?

– Bütün müqayisələr qüsurlu olsa da, həqiqəti ortaya çıxarmaq üçün başqa vasitə yoxdur. Müqayisə üçün bizim bir imkanımız var, o da bu dövrdən əvvəlki jurnalistika – Sovet jurnalistikasıdır. Biz o jurnalistikanı da görmüşük, yeni dövr jurnalistikasının da formalaşmasına kömək etməyə çalışmışıq. Sovet dövrü ilə müqayisədə bugünkü jurnalistikanın həm çox böyük itkiləri, həm də qazancları var. Sovet jurnalistikası daha çox kütləvi informasiya və təbliğat vasitəsi idi. Sovet sistemi bunu gizlətmirdi. Çünki Leninin müəyyənləşdirdiyi bir sistem var idi ki, qəzet kollektiv təbliğatçı, təşviqatçı və təşkilatçıdır. Təşviqatçılıq funksiyası mətbuatı öz platformasından uzaqlaşdırır. O dövr jurnalistikasının üstün cəhəti isə daha çox ictimai maraqlara bağlı olması idi. Müstəqil deyildi, bir mərkəzdən idarə olunurdu, müəyyən ideoloji yük, o ideoloji yükə isə həm ictimai maraq, həm tənqid, həm də tənqiddə dəyər verən var idi. Sözü yaxşı mənasında mətbuatdan çəkinirdilər. Ona görə də jurnalistlər hörmət sahibi idilər. Mətbuat üzərində bir nəzarət var idi, o da partiya nəzarəti idi.

Sistem yeniləndən sonra isə üstünlük mətbuatın azadlığı əldə etməsi oldu, amma bu azadlığın onun hörmətini artırmadı. Mətbuatın üzərində ağaların sayı çoxaldı. Bununla yanaşı, bu gün biz sevinməliyik ki, Azərbaycanda azad mətbuatın nişanələri var.

Mətbuat bizim üçün bir işıqdır, gedilən yolları işıqlandıran bir vasitədir, ictimai forumdur. Ancaq onun ən başlıca xüsusiyyəti cəmiyyəti məlumatlandırmasıdır. Biz informasiya cəmiyyətinin astanasındaymış və bu tip cəmiyyətin əsas sərəvəti informasiyadır. Burada təkə ictimaiyyətə verilən məlumatdan deyil, sahələr üzrə məlumatdan, spesifik, özəl məlumatlardan söhbət gedir. Bununla da bilikli insanların cəmiyyəti formalaşır.

Bizdə bəzən medianın fəlsəfəsini yanlış anlayırlar, onun ictimai nəzarətçi olmağından qorxurlar. Qərb baxışına görə, jurnalist keşikçi köpəyidir. Yəni bu köpəyin funksiyası cəmiyyət üçün təhlükə yarananda səs salmaq, cəmiyyəti oyatmaqdır. Mətbuat insanı formalaşdırır, tolerantlıq, ictimai fikir yaradır. Bu mənada, bizim jurnalistikanın həm uğurları, həm də ciddi problemləri var.

– Bəs əsas problem nədir?

– Jurnalistikanın bütün dünyada problemləri olur. Ötən əsrin 90-cı illərinin ortalarında Amerikada hazırda bizdə gedən proseslər gedirdi. Kommersiya maraqlarına görə qəzet və televiziyalarda əyləncə yer alırdı. Ancaq jurnalistika ilə əyləncə arasında sərhəd dəqiq olmalıdır.

Bu gün jurnalistikanın bütün qollarında problemlər var. Bu məsələyə cərrahi müdaxilə lazımdır. Cəmiyyətdən kənar jurnalistika yoxdur. Bəziləri jurnalistikaya filologiya, yaradıcılıq kimi baxır. Burada müəyyən həqiqət var. Ancaq bütövlükdə götürəndə mahiyyət etibarilə jurnalistika daha çox sosiologiyadır, cəmiyyəti ifadə edir. Onun yazdıqları fantaziya, illüziya deyil. Biz ona filoloji aspektdən yanaşanda başqa qaralar ortaya çıxır.

“Televiziya kanalları maarifləndirmə funksiyasını yaddan çıxarıblar”

Belə bir formül yayılıb ki, jurnalistika cəmiyyəti məlumatlandırır, maarifləndirir və əyləndirir. Ancaq əyləndirmə funksiyası, ümumiyyətlə, jurnalistikaya aid deyil. Bu, radioya, televiziya, mətbuata aid ola bilər, ancaq jurnalistika yalnız məlumatlandırma işi ilə məşğuldur. Maarifləndirmə də onun bir qoludur. Bizim mətbuatın əsası maarifləndirmə ilə qoyulub. Həsən bəy Zərdəbinin “Əkinçi” qəzeti maarifçi qəzet idi. Kənd təsərrüfatından məişətə, geyimə qədər müxtəlif mövzularda maarifləndirmə işi aparıb. Qəzet millətin qarşısında duran yolları göstərir və bununla da öz funksiyasını yerinə yetirmiş olur.

– Mətbuatın itkilərindən danışdınız, jurnalistikanın cərrahi müdaxiləyə ehtiyacı olduğunu dediniz. Bu müdaxilə nədən ibarətdir, söhbət senzurdan gedə bilərmi?

– Bu, çox ciddi məsələdir. Sovet dövründə də, indi də problem azadlıq problemi olmayıb. Problemimiz qeyri-peşəkarlıqdır. Azadlıq var, amma lazımı dərəcədə peşəkarlıq yoxdur. Bu iki amil birləşməyəndə jurnalistika məhsulunun səviyyəsi çox aşağı olur. Mən hesab etmərəm ki, senzura lazımdır. Senzura jurnalistin, redaktorun içində olmalıdır. Söhbət qorxudan getmir, etik hədlər var. Bütün dünyada jurnalistika həm qanunla, həm də etik qaydalarla tənzimlənir. Yalan və böhtan yazmamaq jurnalistin əxlaq məsələsidir. Senzura isə qorxu yaradır,

insanların təfəkkürünə sədd çəkir.

Bu gün mətbuat orqanlarımız ona görə ictimai rəyə təsir etmir ki, cəmiyyəti narahat edən problemlərə toxuna bilmir. Jurnalistika da yazıçılıq kimi ruhun vəziyyətini ifadə edir, ancaq burda vicdan, dürüstlük, cəsarət, obyektivlik daha böyük rol oynayır. Bu xüsusiyyətlər olmayanda oxucular qəzətdən üz döndərir.

Sosial şəbəkələr jurnalistikanı bir növ üstələyir. İnsanlar sosial şəbəkələrdə fikirlərini, geyimlərini sərbəst şəkildə nümayiş etdirə bilirlər. Bu gün sərhədlər bir-birinə qovuşduğuna görə ağla qararı, gerçəklə yalanı seçmək olmur. Ona görə də jurnalistika yeni medianın içərisində əriyir. Bu da cəmiyyətin biliksiz olmağından irəli gəlir. Qismən İctimai

bir qız çox maraqlı bir bəyanat vermişdi. Demişdi ki, Gürcüstan ərazilərini itirsə də, çətin hərbi vəziyyətdə olsaq da, bizim bircə çıxış yolumuz var, o da demokratiyanın sərhədlərini genişləndirməkdir. Məncə, azadlıq dərk olunmuş həqiqətdir. Vətənpərvərliyi bəhanə etmək və onun hesabına həqiqəti sıxışdırmaq olmaz. Azərbaycan müharibə şəraitindədir və bu, o deməkdir ki, jurnalistlərimiz daha həssas olmalıdırlar. Ümumiyyətlə, orduda da, elm, təhsil sahəsində də ölkəmizin müharibə şəraitində olması nəzərə alınmalıdır. Bu müharibədə təkə əsgərlərimiz deyil, həm də mətbuatımız döyüşür. Hansı mətbuat daha çox həqiqəti yaxındır, üstün olan odur.

proqramımız var? Bizə elə gəlir ki, hər bazar günü saat 12-də əsgərlə bağlı veriliş verməklə öz borcumuzu yerinə yetiririk. Hər bir evdə, müəssisədə müharibənin havası duyulmalıdır. O hava insanların ağına, süuruna təsir etməlidir. Müharibə şəraiti bizi daha məsuliyyətli, çevik etməlidir.

Biz, ilk növbədə, problemi yaradan səbəbləri aradan qaldırmalıyıq. Səbəb isə insanların süurunda, yanaşma tərzindədir.

– Bütün problemlər gəlib jurnalistlərin peşəkarlıq məsələsinin üstündə dayanır. Bir müddət əvvəl də mediada peşəkar jurnalist qıtlığı problemi qabardılmışdı. Siz özünüz Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsində dərs deyirsiniz, hər il fakültədən nə qədər jurnalist məzun olur. Bəs bu qıtlığın səbəbi nədir?

– Jurnalistlər tez məşhurlaşmaq üçün televiziya, şou-proqramlara meyillənirlər. Ümumilikdə jurnalist peşəsiylə bağlı ciddi düşüncə deformasi-

yası var. Həmçinin, tələbələrin çoxu həvəssizdir və mətbuatda çalışmaq istəmir. Ancaq gələcəyin yaxşı jurnalisti ola biləcək tələbələrimiz də var.

– Qulu müəllim, son zamanlar Dilçilik İnstitutunun fəaliyyətində canlanma hiss edilir, dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında sərəncam qəbul edilib. Bu mənada Dil İnstitutunun, konkret olaraq Monitoring Şöbəsinin qarşısında duran əsas məqsəd nədən ibarətdir?

– Ümumiyyətlə, bir müddət əvvəl elm sahəsində bir böhran var idi və bu, Dilçilik İnstitutunun fəaliyyətində də özünü göstərirdi. Ancaq ölkə Prezidentinin sərəncamı ilə Dövlət Proqramı qəbul olunan sonra vəziyyət xeyli dəyişib. Bu Proqram dilə yanaşma, həm də orda yer alan müddələrin reallaşması baxımından bir sistem yaradıb. Proqramın icrası ilə bağlı davamlı hesabatlar tələb olunur. Bu, yeganə dövlət sənədidir ki, işin necə reallaşması və icrasına kimin cavabdeh olması çox konkret göstərilir. Monitoring Şöbəsinin yaradılması o mənada özünü doğruldur ki, bu qurum bir növ Dövlət Proqramının yerinə yetirilməsini davamlı müşahidə edir. Şöbə olaraq görəcəklərimiz çoxdur. Ancaq bu Proqramın yerinə yetirilməsində hamı maraqlı olmalıdır.

Düşünürəm ki, dövlət dəstəyi ilə küçə reklamları, küçə adları, afişalar, televiziya və radioverilişlərin, dərsliklərin dilindəki problemləri mərhələ-mərhələ aradan qaldırmaq mümkün olacaqdır.

Sevinc FƏDAİ

Televiziya istisna olmaqla, televiziya kanalları maarifləndirmə funksiyasını yaddan çıxarıblar.

– Qulu müəllim, müharibə şəraitində yaşayan ölkənin kütləvi informasiya vasitələrinin hadisələrə yanaşması, onları işıqlandırması məsələsində hansı incəliklər nəzərə alınmalıdır?

– Təxminən beş-altı il əvvəl Gürcüstanda, ATƏT-in tədbirində iştirak edirdim. Orda Gürcüstan parlamentinin üzvü, 28 yaşlı

Bu yaxınlarda cəbhə bölgəsində baş verən hadisələrdə yol verdikləri nöqsanların birinci səbəbi peşəkarlığın aşağı olması idi, ikincisi, insanların qəzətlərdə çap eləyə bilmədiklərini sosial şəbəkələrə ötürmələri ilə bağlı idi. Bizdə son illər əyləncə təfəkkürü çox parlaq inkişaf elədiyinə görə biz əsgər ölümünə də, sənəddə baş verənlərə də, vertolyotun vurulmasına da əyləncə kimi baxırıq. Gələn baxaq görək, bu boyda şounun içində müharibə nəfəsi duyulurmu? Bizim hansı hərbi-vətənpərvərlik

Bu dünyanın riyasından və yaltaqlığından az ye.

Cəlaləddin Rumi

Axtaranı firavanlıqda tapan-
da, başa düşürəm ki, ondan heç
nə çıxmayacaq.

Hüseyn ər Razi

Özünü alçaq xislətinin istək-
lərindən xilas et. Bu dünyanın
böyük hissəsini məhv edən
odu.

İbn Ərəb

Şeytanın məqsədi – səni yo-
rub əldən salmaq, başını cəfəng
işlərə qatıb yerə yıxmaqdı.

İbn Ərəbi

Vəsiyyətimi unutma. Öz al-
çaq xislətinlə daim savaşı, ona
qalib gəlməyə çalış. O səbəb-
dən ki, ya sən ona qalib gəl-
məlisən, ya o sənə. Üçüncü yol
yoxdu.

Əl Cilani

Mən duama mane ola bilən
bir şeyə vərdiş eləmirəm.

Əl Qəzali

Allah daim yaxınıdadı, sə-
ni öz yanında saxlaya-saxlaya,
qulağına Ol! - pıçıldayır...

Cəlaləddin Rumi

Hafiz öz andını pozdu və öz
qəlbini ağrıtdı. Amma onun
Dostu onu bağışladı və geriye
dönüb, yenə ona sarı gəldi.

Hafiz

Sufi – bu günün övladıdır.
Yolda bir kəs «sabah» sözünü
dilə gətirməz.

Cəlaləddin Rumi

Bu gün olduğun yer səndən
ötrü Allah tərəfindən xəritədə
cızılıb.

Hafiz

Əgər O, yeganə həqiqi Real-
lıqdırsa, onda, şübhəsiz ki, bü-
tün dünya təxəyyüldür. Bunu
anlayan hər kəs incə dünyanın
bütün sirlərindən agah olur.

Şeyx Nəmətullah

Şeytan Musa əleyhissalamə
dedi: «Bu vacib qaydanı unut-
ma: heç bir zaman «mən» demə
ki, mənə bənzər olmayasan».

Fərid əd-din Əttar

Dularındakı Günəşi zərrə-
zərrə özünə çəkməyə davam et.

Hafiz

Az ye. Bu, sən qəlbindəki
yeri genişləndirəcək.

İbn Ərəbi

Şeytanın məqsədi – səni yo-
rub əldən salmaq, başını cəfəng
işlərə qatıb yerə yıxmaqdı.

İbn Ərəbi

Vəsiyyətimi unutma. Öz al-
çaq xislətinlə daim savaşı, ona
qalib gəlməyə çalış. O səbəb-
dən ki, ya sən ona qalib gəl-
məlisən, ya o sənə. Üçüncü yol
yoxdu.

Əl Cilani

Mən duama mane ola bilən
bir şeyə vərdiş eləmirəm.

Əl Qəzali

Allah daim yaxınıdadı, sə-
ni öz yanında saxlaya-saxlaya,
qulağına Ol! - pıçıldayır...

Cəlaləddin Rumi

Hafiz öz andını pozdu və öz
qəlbini ağrıtdı. Amma onun
Dostu onu bağışladı və geriye
dönüb, yenə ona sarı gəldi.

Hafiz

Sufi – bu günün övladıdır.
Yolda bir kəs «sabah» sözünü
dilə gətirməz.

Cəlaləddin Rumi

Bu gün olduğun yer səndən
ötrü Allah tərəfindən xəritədə
cızılıb.

Hafiz

Əgər O, yeganə həqiqi Real-
lıqdırsa, onda, şübhəsiz ki, bü-
tün dünya təxəyyüldür. Bunu
anlayan hər kəs incə dünyanın
bütün sirlərindən agah olur.

Şeyx Nəmətullah

pərən-pərən olmamışdan iç.

Cəlaləddin Rumi

Həqiqi mövcudluq Allahın
mövcudluğu. Uydurma
mövcudluq bu dünyanın möv-
cudluğu.

Nəsəfi

İnsan zaman-zaman xislətin-
də olanlara müqavimət göstə-
rə-göstərə, onu sıxıb saxlayırsa
da, sonda mütləq ağır qarşı-

Şeytanın məqsədi – səni yo-
rub əldən salmaq, başını cəfəng
işlərə qatıb yerə yıxmaqdı.

İbn Ərəbi

Vəsiyyətimi unutma. Öz al-
çaq xislətinlə daim savaşı, ona
qalib gəlməyə çalış. O səbəb-
dən ki, ya sən ona qalib gəl-
məlisən, ya o sənə. Üçüncü yol
yoxdu.

Əl Cilani

Mən duama mane ola bilən
bir şeyə vərdiş eləmirəm.

Əl Qəzali

Allah daim yaxınıdadı, sə-
ni öz yanında saxlaya-saxlaya,
qulağına Ol! - pıçıldayır...

Cəlaləddin Rumi

Hafiz öz andını pozdu və öz
qəlbini ağrıtdı. Amma onun
Dostu onu bağışladı və geriye
dönüb, yenə ona sarı gəldi.

Hafiz

Sufi – bu günün övladıdır.
Yolda bir kəs «sabah» sözünü
dilə gətirməz.

Cəlaləddin Rumi

Bu gün olduğun yer səndən
ötrü Allah tərəfindən xəritədə
cızılıb.

Hafiz

Əgər O, yeganə həqiqi Real-
lıqdırsa, onda, şübhəsiz ki, bü-
tün dünya təxəyyüldür. Bunu
anlayan hər kəs incə dünyanın
bütün sirlərindən agah olur.

Şeyx Nəmətullah

çatmır.

Sufi kəlamı

Sənin ruhunun İsa Məsihi
səndə, sənin öz içindədi. Kö-
məyi ondan dilə.

Cəlaləddin Rumi

Bilən kəs – hər an Allaha, o
ana qədər yaxın olduğundan
daha yaxın olandı.

Əl Cilani

Şeytanın məqsədi – səni yo-
rub əldən salmaq, başını cəfəng
işlərə qatıb yerə yıxmaqdı.

İbn Ərəbi

Vəsiyyətimi unutma. Öz al-
çaq xislətinlə daim savaşı, ona
qalib gəlməyə çalış. O səbəb-
dən ki, ya sən ona qalib gəl-
məlisən, ya o sənə. Üçüncü yol
yoxdu.

Əl Cilani

Mən duama mane ola bilən
bir şeyə vərdiş eləmirəm.

Əl Qəzali

Allah daim yaxınıdadı, sə-
ni öz yanında saxlaya-saxlaya,
qulağına Ol! - pıçıldayır...

Cəlaləddin Rumi

Hafiz öz andını pozdu və öz
qəlbini ağrıtdı. Amma onun
Dostu onu bağışladı və geriye
dönüb, yenə ona sarı gəldi.

Hafiz

Sufi – bu günün övladıdır.
Yolda bir kəs «sabah» sözünü
dilə gətirməz.

Cəlaləddin Rumi

Bu gün olduğun yer səndən
ötrü Allah tərəfindən xəritədə
cızılıb.

Hafiz

Əgər O, yeganə həqiqi Real-
lıqdırsa, onda, şübhəsiz ki, bü-
tün dünya təxəyyüldür. Bunu
anlayan hər kəs incə dünyanın
bütün sirlərindən agah olur.

Şeyx Nəmətullah

biri üzünə keçməmişən, heç nə
eşitməyəcəksən. Maarifsiz kə-
sin qulaqları mələklərin dedi-
yini eşitməz.

Hafiz

İnsanlar yaxşı bildiklərini
düzgün, yaxşı bilmədiklərini
yalnız hesab edirlər.

İbn Ərəbi

Sən içində öteri yuxuyla uyu-
yan vəhşinin sükutundan arxa-

Şeytanın məqsədi – səni yo-
rub əldən salmaq, başını cəfəng
işlərə qatıb yerə yıxmaqdı.

İbn Ərəbi

Vəsiyyətimi unutma. Öz al-
çaq xislətinlə daim savaşı, ona
qalib gəlməyə çalış. O səbəb-
dən ki, ya sən ona qalib gəl-
məlisən, ya o sənə. Üçüncü yol
yoxdu.

Əl Cilani

Mən duama mane ola bilən
bir şeyə vərdiş eləmirəm.

Əl Qəzali

Allah daim yaxınıdadı, sə-
ni öz yanında saxlaya-saxlaya,
qulağına Ol! - pıçıldayır...

Cəlaləddin Rumi

Hafiz öz andını pozdu və öz
qəlbini ağrıtdı. Amma onun
Dostu onu bağışladı və geriye
dönüb, yenə ona sarı gəldi.

Hafiz

Sufi – bu günün övladıdır.
Yolda bir kəs «sabah» sözünü
dilə gətirməz.

Cəlaləddin Rumi

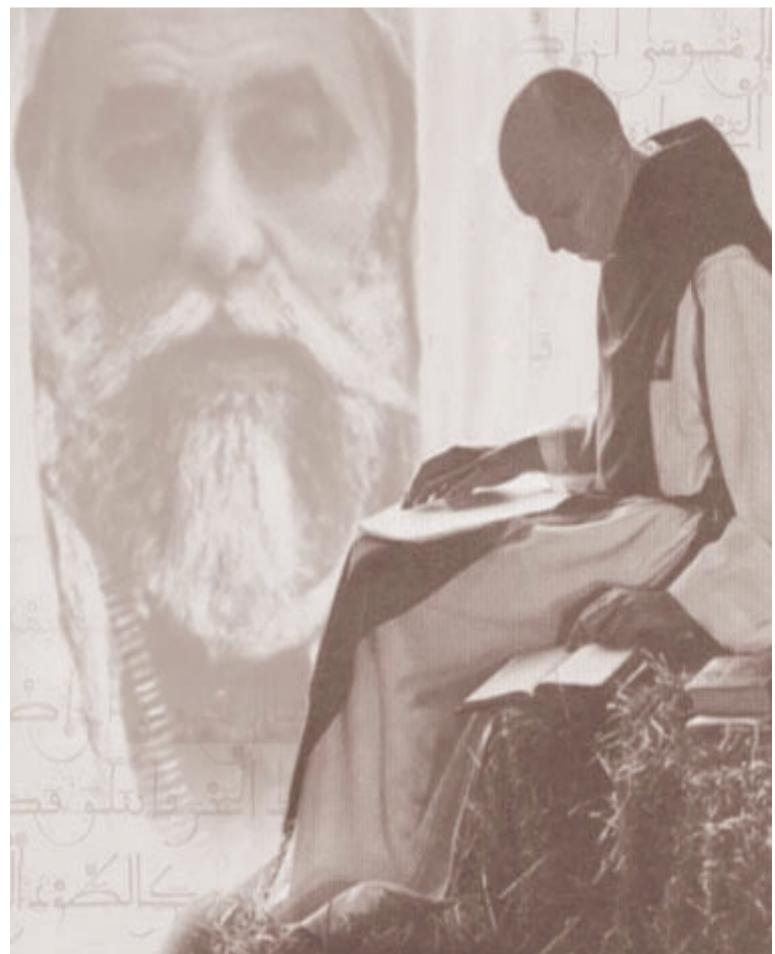
Bu gün olduğun yer səndən
ötrü Allah tərəfindən xəritədə
cızılıb.

Hafiz

Əgər O, yeganə həqiqi Real-
lıqdırsa, onda, şübhəsiz ki, bü-
tün dünya təxəyyüldür. Bunu
anlayan hər kəs incə dünyanın
bütün sirlərindən agah olur.

Şeyx Nəmətullah

Qədim sufilərin söylədikləri

durmalar baş verir.

Şah Vəliyullah

Əbu Yazid soruşdu: «Sənə
yaxın olmaq üçün neyləməli-
yəm?»

Mövcud Olan cavab verdi:
«Özünü bir kənara qoy və gəl».

İbn Ərəbi

Heç bir dua tənhalıqla başa

Əgər insan ölümdən sonra
olanın nə olduğunu bilsəydi,
bu dünyada yaşamağı arzula-
mazdı.

Əl Cilani

Haqqı yaşamadan izah et-
mək mümkün deyil.

İbn Abbas

Nə qədər ki, sən örtüyün o

yın olma. O bu görüntünü sən-
dən ötrü vardır ki, fürsət düşən
kimi qurbanının üstünə atılsın.

Əl Cilani

Halal qida Allaha xidməti
təlqin edir.

Cəlaləddin Rumi

Ölüm – sevəni öz Sevgilisinə
qovuşdurən körpüdü.

Rəbiyyə

Sən təxəyyülünün sənə de-
diyini dinlədikcə, daxili işığın
güclənəcək.

Əd – Dərqavi

Nəfəsinlə işlə. Bu, nəfəsinin
boş yerə işləməsinə imkan ver-
məyəcək.

Şah Nəqşbənd

Siz ağzınıza qoyduğunuz
hər tikənin qeydinə qalmalı-
sınız. Onu ağzınıza qoymazdan
əvvəl fikrinizi toplayıb üstünə
Allahın adlarından birini oxu-
yun. Sonra o biri tikəni əlinizə
alıb onunla da həmin şeyi edin
və buna, yeməyiniz bitib qurtar-
nacan davam edin.

İbn Əta Əlla

Tərcümə: Afaq MƏSUD

Dekabr ayının 12-si böyük qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun doğum günüdür. "Aydın yol" qəzeti böyük yazıçının tərcümə sənətiylə bağlı "Teatr" jurnalına verdiyi müsahibəni təqdim edirik.

- 1 Tərcüməçi və dramaturqun yaradıcı münasibətləri necə olmalıdır? Həmin münasibətlər bu gün necədir?
- 2 Dramaturgiyanın tərcüməsi özünəməxsusdurmu? Bu, hansı tələblərə cavab verməlidir? Siz tərcümə və səhnə redaktəsini fərqləndirirsinizmi?
- 3 Sizdən ötrü sırf dil problemlərindən başqa səhnə dili problemi varmı?
- 4 Klassik pyeslərin tərcüməsi barədə düşünürsünüz mü? Həmin özünəməxsusluğa aid olaraq ənənə və yenilikçilik barədə danışmaq olarmı?

...Mənə elə gəlir ki, sualın cavabı elə onun özündədir – yaradıcı olmalıdır. Daha doğrusu, həmfikirilər arasında olduğu kimi. Boynuma alım ki, mən, ümumiyyətlə, müəyyən bir əsəri, müəllifi "kor-koranə" çevirməyi başa düşə bilmirəm; bunu elektron maşın da edə bilər. Tərcüməçi müəyyən mətni yox, əsərin ruhunu çevirir, ona başqa dildə danışmağı öyrədir, ancaq həmin dil incəsənətin ümumi dili – ruhun dili, qəlbin dili ilə ünsiyyət yaradır. Deməli, tərcüməçi müəllifin qəlbinə, ruhuna bələd olmalıdır. Bu mənada Marşak tərcüməçi və müəllif münasibətlərinin dəqiq formulunu çox gözəl ifadə edib: "Tərcümə – sevgidən doğan övləddir". Məncə elə bundan da başlamaq lazımdır, ardı, necə deyərlər, öz-özünə gələcək. Şübhəsiz ki, bu zaman istedad şərtidir.

Əgər biz dramaturgiyanın özünəməxsusluğunun poeziya və ya nəsrin özünəməxsusluğundan fərqləri barədə danışırıqsa, onda dramaturgiyanın tərcüməsinin özünəməxsusluğundan da danışmaq olar. Doğrudur, burada bütövlükdə tərcümənin müxtəlif prinsipləri mövcuddur: təsadüfi deyil ki, vaxtaşırı ədəbi nəşrlərin səhifələrində tərcümə işinin problemləri haqqında qərəzli və faydasız müzakirələr gedir ki, bu da, mənə belə gəlir, son dərəcə bayağı alternativə gətirib çıxarır: tərcüməçi maksimum dəqiq olmalıdır, orijinaldan qətiyyətlə kənara çıxmadan müəllifin ardı ilə getməlidir, yaxud əksinə, tərcüməçi orijinala daha sərbəst yanaşa, çevirdiyi əsəri "özünün-küləşdir" bilərmi... Ona görə də düşünürəm ki, tərcüməçi əsl günahı yalnız bir məqamda – orijinalın ruhunu, məğzi, nəticədə də məzmunu və ideyasını təhrif edəndə, onları zahirən oxşar, amma mahiyyətə təxmin, "saxta" məzmun və ideyalarla əvəz edəndə işlədir.

Bilmirəm, dramaturgiya tərcüməçisi fəaliyyətinin cavab verməli olduğu hərtərəfli şərt, tələb varmı, ümumiyyətlə, belə bir tələb ola bilərmi? Son nəticədə hər şeyi əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş qaydalar yox, zövq, yaradıcı intuisiya, tərcüməçi-həmmüəllifin daxili mədəniyyəti həll edir.

Tərcümədə qaydalar yox, prinsiplər əhəmiyyətlidir. Fikrimcə, onlardan biri bundan ibarətdir ki, təkcə lüğəti, cümləni yox, hər şeydən əvvəl, necə deyərlər, onu yaradan və doğuran əxlaqi-psixoloji

tərcüməçi müəyyən bir pyesin personajlarını son dərəcə dəqiqliklə lüğət səviyyəsində tərcümə edir, lakin baş verən hadisənin gizli əxlaqi-psixoloji mənası əcnəbi dilli tamaşaçıya çatmır, o, tutaq ki, qəhrəmanların niyə bu qədər həyəcanlandıklarını, nə barədə mübahisə getdiyini, münaqişənin mahiyyətinin nədən ibarət olduğunu başa düşür. Bu da onunla izah olunur ki, tərcümə zamanı obrazlı fikir və ya dilin xüsusiyyəti, dramın kəskinliyini açan daxili mənə itirilib.

Düşünürəm ki, təkcə rus dilinə tərcümə barədə danışmaq düzgün deyil. Burada "əks-əlaqə"ni də nəzərdən qaçırmmaq olmaz. Təxminən 20 il bundan əvvəl mən "Qırğız dilinin terminologiyası" adlı məqalə yazmışdım. Yadımdadır, həmin məqalədə rus dilinin mükəmməl qavranılması məsələsinə toxunub buna mane olan (elə indiyədək də müəyyən mənada mane olur) termin, söz və anlayışların mexaniki köçürülməsi məsələsinə dərk etməyə

– həyatın çılpaq sinir sistemidir ki, onun vasitəsilə zamanın ən dəqiq, ən zəngin sözünü ifadə etmək olar. Gərgin məzmunla yüklənmiş söz nəinki konkret vəziyyəti, məzmunu, mahiyyəti, həm də daha geniş düşünsək, "sərhəddənkənar", necə deyərlər, bu vəziyyəti doğurmuş real həqiqəti, şəraiti, ilkin səbəbi ifadə edir. Fikrimi yekunlaşdırıb demək istəyirəm ki, dramaturji əsərləri tərcümə edəndə bacardıqca təbii və mənalı dialoq qurmaq lazımdır.

"Tərcüməçi müəyyən mətni yox, əsərin ruhunu çevirir"

çalışmışdım. Hərçənd, o məqalədə dramaturgiya məsələsinə toxunmamışdım, ancaq düşünürəm ki, həmin problemin bugünkü söhbətimizə birbaşa aidiyyəti var.

Sətri tərcümə heç vaxt düzgün ola bilməz. Hər dilin öz şəkli, ifadə vasitələri, özünün şərtləşdirilmiş ritorik fiqurları, qavranılmış ifadələri var ki, bunlar başqa dila oxşar sözlərlə tərcümə edilə bilməz.

A.S. Puşkin

Dilin taleyi. Bu, əsasən bu və ya başqa dilin yaradıcı imkanlarından istifadə edib, sözün səthi mənasını yox, həmin sözlərdə olan əxlaqi-fəlsəfi anlayışların ruhunu və mahiyyətini əxz etmək bacarığından asılıdır. Mənə elə gəlir ki, prinsipcə bu gün bütün dillər ciddi sınaq qarşısındadır: müasir insanın ovqatını, onun təfəkküründəki tarixiliyi, gələcəyə inamını ifadə edəcək qədər oynadırmı, estetik baxımdan çevik və dərinirmi? Bu və ya başqa dilin nə dərəcədə həmişəyaşar olması müəyyən mənada həm də bizdən – dili bütün vasitələrlə inkişaf etdirməli, zənginləşdirməli, onda insan psixologiyasının, ruhunun çarlarını çatdırmaq üçün vacib sayılan bütün hüduqları və nüansları açmalı olan yazıçılardan, şairlərdən, tərcüməçilərdən asılıdır. Dramaturqların və dramaturgiya tərcüməçilərinin qarşısında bu məsələ daha kəskin şəkildə durur. Çünki dram

Əlbəttə, teatrdə söz, yaxşı mənada, nəsrə olduğu kimi daha fərqli ömür yaşayır. Əsasən nəyi nəzərdə tutaram? Əlbəttə ki, hər şeydən əvvəl sözün xüsusiyyətini. Burada hər cür hekayətçilik ona yaddır. Pyesdəki sözə gəldikdə bu, həm qəhrəman, həm səhnə, həm dünya, həm təbiət, həm vəziyyət, həm konflikt-dir, bundan başqa bir çoxları aşkarda olmasa da, vəziyyətdir. Bu, isbat ehtiyacı olmayan bir həqiqət olsa da, təəssüf ki, çox vaxt tutarlı dəlil tələb edir. Xüsusən də bəzi pyeslərdə səthilik, uzunçuluq olanda. Deməli, müəllif dram qaydalarından o qədər də (yaxud heç) baş çıxarmır və yad olan qaydaları süni şəkildə səhnəyə gətirir. Düşünürəm ki, belə olduğu təqdirdə biz təkcə səhnə dili problemi ilə deyil, həm də təsadüfən dramaturgiyaya gələn ədəbiyyatçı problemlərlə qarşılaşırıq.

Teatr duyğusunu özündə gəzdirməlisən, qaçılmaz, yeganə mümkün (bu mərhələdə) forma kimi dərk etməlisən. Və yalnız bu zaman sən öz materialını dram qaydaları ilə gerçəkləşdirə bilərsiniz.

Klassik əsəri tərcümə etməkdən maraqlı və çətin nə iş ola bilər? Deyim ki, bu həm də təhlükəlidir. Burada hər şey göz qabağındadır və ümumi səviyyə olmadan keçinmək mümkün deyil. Yadıma bir maraqlı hadisə düşdü. Bir dəfə tanınmış rus klassikinın məşhur əsərini çevirən bir tərcüməçi ağası da, nökrəri də eyni dildə danışmağa "məcbur etmişdi". Belə vəziyyətdə nə deyəsən? Adam deməyə söz tapmır. Bununla belə, ümidvaram ki, bu cür hallar bir daha təkrarlanmayacaq.

Ancaq həqiqətən Puşkinin, Lermontovun, Ostrovskinin dilini başa düşmədən, Çexovun təkrarsız fəlsəfi-estetik sistemini, öz yaradıcılıqları ilə bədii təfəkkürün yeni tipi olan bu sənətkarların hər birinin dünyagörüşünü dərk etmədən, anlamadan, klassik əsər tərcümə etmək mümkün deyil.

1979

**Tərcümə etdi:
Naringül ƏLİYEVƏ**

ab-havanı duya-duya sözü çevirmək lazımdır. Başqa sözlə desək, sözün obrazını tərcümə etmək vacibdir. Tamaşaçı sözün tərcüməyi-halından xəbər tutmalı, daha doğrusu, onun genetik kodunu duymalıdır. Yaxud başqa cür desək, xalqın dünyagörüşünün və mənəvi tarixinin dərinliklərinə gədən və sözlər-rəmlərlə meydana gələn həmin ilkin poetik təəssüratı hiss etməlidir. Bəzən elə olur ki, məsələn, qırğız dilindən çevirən

Etiraz edəcəyinizi bilirəm: "Sizin dediklərinizin hamısı düzdür, amma... bu ideal vəziyyətdə mümkündür; bəyəm, bu qədər ciddi meyarların şamil edilməsi mümkün olan pyeslərə beləmi tez-tez rast gəlir?" Əlbəttə, istedadlı müəlliflərin adlarını sadalamaq, həmin siyahıyı uzatmaq da olar. Ortaya belə bir sual çıxır: məgər yerli müəlliflərin gözəl pyesləri tərcüməçinin fəaliyyət xüsusiyyətinə daxil deyil?

İlk azərbaycanlı peşəkar fotoqraf Cavad Axundovla tanışlığımız 90-cı illərin əvvəllərində, ikihissəli «Ağ-qara dünya» sənədli filminin çəkilişləri zamanı baş tutdu. Çəkilişarası fasilələrdən istifadə edib onu söhbətə tuturdum, keçib-gəldiyi ömür yolunun gizlinlərini üzə çıxarmağa çalışırdım.

Birinci şəkil

...1910-cu ildə dünyaya göz açan, uşaqlığı Birinci dünya savaşı, çeşidli çevrilişlər, bağımsızlıq və işğal dövrünə düşən Cavad Seyidağa oğlu Axundov cəmi 7 yaşında əlinə fotoaparət götürəcəkdi və 70 ildən artıq bu sənətin xidmətində duracaqdı.

“Maşağada anadan olmuşam, - o, xatırlayırdı. - Altı yaşım olanda mənə Xunxar məhəlləsindəki mədrəsəyə qoydular ki, oxuyub-yazmaq öyrənəm. Ərəb əlifbasını öyrənmək çətiniydi, hərfilər əvəzinə kağıza şəkillər çəkirdim. Molla da bunu görəndə mənə döyürdü. Rəsm çəkməyə həvəsim olduğunu görənələr elə bilirdilər ki, böyüyəndə rəssam olacağam. Fotoaparatu əlimə alanda isə cəmi yeddi yaşım vardı. Atam Orucov qardaşlarının mətbəəsində şrift-yığan işləyirdi. Hərdən bir mənə də mətbəyə aparırdı. Fotoaparatu da ilk dəfə elə orda gördüm. “Daqerrotip” adlanan həmin aparat məndən ötrü sehrli bir cihazdı. Mətbədəki usta aparatla maraqlandığımı görüb mənə foto çəkməyi öyrətməyə başladı. İlk kadrimi da Bilgəh yaxınlığındakı Şirinsu adlanan yerdə çəkmişəm. Mədrəsənin uşaqlarını kağızın üzərində görəndə heyrətimdən uzun zaman özümə gələ bilmədim...”

...Onda yeddi yaşlı Cavadın fotoqrafiya adlı sehrli aləmin gizlinlərinə bələd olmaqdan daha böyük arzusu yox idi...

İkinci şəkil

...Elə həmin il mədrəsəni atıb Realnı məktəbinə getdi. Amma ibtidai təhsil aldığı illərdə də fotodan ayrılmadı: boş vaxt tapan kimi mətbəyə - atasının yanına qaçırdı, şriftlərdən çox fotonun çəkilməsi, aşkarlanması, kitablarda çap olunmasıyla maraqlanırdı.

İbtidai təhsilini başa vuranda Realnı məktəb artıq şura məktəbinə çevrilmişdi; şura hakimiyyətinə də onun keşiyində duran, onun siyasətini yeridən kadrlar lazımdı. 14 yaşlı Cavad Axundov Zaqafqaziya hərbi-hazırlıq məktəbinə göndərildi. Orada Azərbaycan ordusu adlanan hərbi qurumun kadet korpusu yerləşirdi. Hərbi komandır olmaq Cavadın ürəyincə olmasa da, bir müddət dərslərə davam elədi. İllər keçəndən sonra Azərbaycan musiqisinin korifeylərindən biri olacaq maestro Niyazi, Çingiz Hacıbəyov, görkəmli hərbi xadim Aslan Vəzirov onun müdavim yoldaşları idi.

“Atamın Nəriman Nərimanovla isti münasibətləri vardı. 1925-ci ilin başlanğıcında doktor Nərimanov atamı Tiflisə, Zaqafqaziya Şura Komitəsinin rus, Azərbaycan və gürcü dillərində çıxan «Yeni fikir» qəzetində müəttib işləməyə dəvət elədi. Ailəməzlə birgə mən də Tiflisə getdim. Orda mənə məktəbə

qoydular ki, təhsilimi başa vurum. Yadımdadı, doktor hər dəfə Tiflisə gələndə bizim də qonağımız olurdu. Mən Tiflisdə də fotoaparətdən ayrılmamışdım. Atamın iş yoldaşlarını, evimizə gələn qonaqları, tay-tuşlarını çəkirdim. Doktor Nərimanovun axırıncı dəfə ölümündən bir ay qabaq, yolüstü Tiflisdə olanda çəkmişdim...”

...Tiflisdə üç il oxudu, orta məktəbi başa vurdu, hələ fotoqrafiya peşəyə çevirməmişdi...

Üçüncü şəkil

...1928-ci ildə ailələri Bakıya qayıtdı. Cavadla onun peşə seçimi bərdə razılığa gəlmiş atası vəfat elədi. O, atasının yerini tutmalı, 7 yaşından bəri mənimsədiyi müəttib işini yerinə yetirməli idi. «Azərbaycan»-in sinkoqrafiya sexində çalışa-çalışa fotoqrafiya ilə də məşğul olurdu!

Dördüncü şəkil

...Bakıya dəhşətli 1937-ci ildə qayıtdı. Repressiya xofu camaatın üz-gözünə silinməz kölgə salmışdı.

Respublikada peşəkar fotoqraf qıtlığı açıq-aşkar hiss olunsa da, iş tapmağı çözülməz problemə çevrildi. Ailəsini dolandırmaqdan ötrü Dövlət Bankında inkassator, fəhlə işləməkdən belə çəkinmədi. Qazancının çox hissəsini də foto-materiala xərcləyirdi. Gördüyü adamları və mənzərələri lentin yaddaşına köçürürdü. Artıq Cavad Axundovun fotokolleksiya-sında nadir kadrlar vardı: Zaqafqaziya hərbi hazırlıq məktəbinin kursantları, Qızıl meydandakı hərbi keçid, özü Nəriman Nərimanovla birgə, Cəlil Məmmədquluzadə “Yeni fikir” qəzetinin kol-

dayanan, tikinti meydançasında çalışan, neft buruqlarında işləyən adamlar “hərəkətsiz şəkillər”də canlı alınır-dılar. Cavadın portretlərini imzası olmadan da tanıyırdılar.

Nizami adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinə fotoqraf dəvət olunanda yaşı qırxı ötmüşdü, çiyinlərində yetərinə peşə təcrübəsi vardı. Muzeyin qonağı olanlar, ədəbi aləmdə keçirilən tədbirlər onun fotoaparatinin obyektivindən yayınmırdılar.

“Deyəsən, 1957-ci ilydi. Böyük türk şairi Nazim Hikmət muzeyə gəlmişdi. Fərsəti qaçırmadan onun şəklini çəkirdim. Bunu sezəndə gültümsündü. Sonra Rəsul Rza, Nigar Rəfibəyli və aktrisa Nəcibə Məlikova ona yaxınlaşdılar. Bu imkanı da əldən vermədim. Vaxtilə, 1924-cü

Altıncı şəkil

...1966-cı ildə qəfildən ailəsi ilə Özbəkistanın Fərqanə vilayətinə köçdü. Uşaqları böyüyür, hərəsi bir işin qulpundan yapışırdılar, özü də sənətiylə onlardan az qazanmırdı. Amma qürbət həmişə qürbətdi.

O gedən, Fərqanədə 23 il yaşadı. Bu illər ərzində çəkdiyi foto-ların sayını itirmişdi. O vilayətdə usta Cavadın adını eşitməyən, onun fotolarını görməyən tapılmazdı. Amma vətəndən ötrü burnunun ucu göynəyirdi.

“Düzdü, Fərqanədə güzəranımız pis keçmirdi, yaxşı da qazanırdıq, amma Azərbaycandan, Bakıdan, Maşağadan, Xəzərdən... ötrü burnumun ucu göynəyirdi. Çəkdiyim fotolardan da əvvəlki ləzzəti ala bilmirdim.

Bir usta Cavad vardı...

Amma başa düşürdü ki, peşəkar təhsil almasa, fotoqrafiyanın nəzəri əsaslarını lazımcına mənimsəməsə, yaxşı fotoqraf ola bilməyəcək. O illər Bakıda peşəkar fotoqrafiya təhsili verən məktəblər, kurslar olmadığından bəxtini Azərbaycandan uzaqlarda sınağa qərar aldı.

“Xəbər tutdum ki, Xarkovda T.Şevçenko adına Bədaye məktəbində fotoqrafiya bölməsi var. Foto işləməkdən bir neçəsini götürüb Xarkovda yola düşdüm. Amma sənədlərim qaydasında olmadığından mənə məktəbə qəbul eləmədilər. Uğursuzluq keşimi pozsa da, mənə ruhdan salmadı. Kinoteatrların birində kinomexanik işinə düzəldim, vaxt tapanda fotolar da çəkdim. Bir müddətdən sonra Moskvaya gedib fotoqrafiya kurslarına daxil olmaq fikrinə düşdüm. Amma bunun üçün respublikaların göndərişi lazım idi. Yaxşı ki, sonralar görkəmli rəngkar, Azərbaycanın xalq rəssamı olan Nadir Əbdülrəhmanovun köməyilə kursa daxil ola bildim. Kursu bitirəndə mənə Tula şəhərinə göndərildilər. Bir neçə il də orda işlədim...”

...Cavad Axundov Tulada ailə də qurmuşdu; amma Vətən onu özünə çəkirdi...

lektivi arasında, böyük yazıçının ölümündən bir az qabaq çəkilmiş portreti, Süleyman Sani Axundovun, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin portretləri...

“Araya müharibə düşdü. 1942-ci ildə mənə də səfərbərliyə aldılar. Rostov ətrafında girdiyim ilk döyüşdə kontuziya aldım. Vorosilovqrad və Stalinqrad şəhərlərindəki qospitallarda müalicə olunanandan sonra Bakıya yola düşdüm. Amma Tixoretsk şəhəri yaxınlığında içində olduğum eşalon bombardmana düşdü. Yenidən kontuziya aldım. Birtəhər gəlib Orconikidze (Vladıqafqaz) şəhərinə çata bildik. Hospitalda müalicə olunanandan sonra Bakıya gəldim. Müharibənin dəhşətləri içərisində çəkdiyim kadrları isə böyük əziyyətlər bahasına qoruyub-saxlaya bildim...”

...Cavad Axundov müharibənin yaralarını, ağır illərin çətinliklərini görmüş adamları lentin yaddaşına köçürürdü...

Beşinci şəkil

...Bir neçə il mətbuatda fotoqraf işlədi. Cavad Axundov obyektlərinə yaradıcılıqla yanaşmağı bacarırdı, dəzgah arxasında

ildə «Azərkinə» fabrikində Maksim Qorkiyə Cəfər Cabbarlının şəklini çəkmişdim, onda cəmi 14 yaşım vardı, amma lazımı anı tutmağı bacarırdım. Qara Qarayev lap gənc vaxtlarında royal arxasında Üzeyir bəylə bir yerdə, Məmməd Səid Ordubadını evində, yazı masasının arxasında, böyük səhnə ustası Abbas Mirzə Şərifzadəni Otello rolunda çəkmişəm. İsmailiyyə binasının yaxınlığındakı «Kaspi» mətbəəsini, həmin mətbəənin sökülmə prosesini də lentə almışam. Mirzə Cəllilə yanaşı, Hüseyn Cavidin, Cəfər Cabbarlının, Abdulla Şaiqin, Mikayıl Müşfiqin, Əhməd Cavadın fotoları da mənim fotoaparatomun obyektivindən yaranıb. Sonralar xalq şairi Səməd Vurğunun dəfnini, şairin abidəsinin açılışında «Azərbaycan» şeirini oxuyan Ələsgər Ələkbərovu çəkmişəm...”

...Muzeydə çalışdığı 14 il ərzində usta Cavadın yaratdığı fotoportretlərin sayı-hesabı yox idi. Bu illər ərzində muzeyin fonduna 14.757 neqativ, orta hesabla ildə 1000-dən çox neqativ təhvil vermişdi.

Dəfələrlə istəmişdim ki, qayıdım, amma bəzi səbəblərdən qalmalı olmuşdum. Fərqanə hadisələri başlayanda qayıtmağımız labüdü oldu. Az vaxt içində qazandıqlarımızı da, ev-əşiyimizi də itirdik. Bakıya sağ-salamat gəlib çatmağımız möcüzəydi. Bakı mənzərələrini, doğma Maşağanı görəndə gözlərimdən ixtiyarsız yaş axdı...”

...Onda Cavad Axundovun yaşı 80-i haqlamışdı. Qocalığı azmış kimi, az qala 70 il fotoaparatu obyektivindən baxan gözləri də nurunu itirmişdi.

Yeddinci şəkil

...Usta Cavad onun haqqında sənədli film çəkdiyimizə uzun müddət özünü inandıra bilmirdi. Gözləri görməsə də, barmaqlarıyla fotoaparatu sazlaşdırmağı, həminə görə hədəfi tapmağı, axtardığı neqativi seçməyi bacarırdı. Ən böyük narahatlığı ömrü boyu çəkdiyi, zamanın qarışıqlığı içində qoruyub-saxladığı neqativlər sarıdan idi.

“Arxivimdə 3 mindən çox fotoneqativ var. Mənə onların taleyi düşündürür. Əksəriyyəti çox nadir işlərdi. Bu neqativləri muzeylərin, yaxud arxivlərin fonduna daxil eləmək olar, axı, mənim çəkdiyətim tariximizin dəyərli bir parçasıdır. Azərbaycan fotoqrafiyası muzeyi yaratmaq, mədəniyyətimizin ensiklopediyası sayılan bu eksponatları həmin muzeydə toplamaq istəyirəm...”

...Usta Cavad bu arzusuna yetişə, Azərbaycan fotoqrafiyası muzeyinin yaradılması ideyasını gerçəkləşdirə bilmədi. Heç haqqında çəkdiyimiz filmi görmək də ona qismət olmadı.

Bir neçə ildən sonra qocaman fotoqraf Cavad Axundov dünyadan köçdü.

Nə fəxri adı vardı, nə orden-medallara layiq görülmüşdü, nə də elə böyük umacağı vardı: sadəcə, tariximizin təkrarsız anlarını əbədiləşdirməyə can atırdı...

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Gürcü tarixçisi və mənbəşünası professor **Giuli Alasaniya 1946-cı ildə Tbilisidə anadan olub. 1969-cu ildə Tbilisi Dövlət Universitetinin (TDU) tarix fakültəsini türk tarixi ixtisası üzrə bitirib. 1969-2006-cı illərdə İ.Cavaxişvili adına Tarix və Etnologiya İnstitutunda çalışıb, 1990-cı ildən TDUnun tarix üzrə professoru, Tbilisi Qara dəniz Beynəlxalq Universitetinin təsisçilərindən biri və prorektorudur. Gürcüstan tarixinin xarici mənbələri silsiləsindən**

7-ci cild "Katib Çələbinin Qafqaz və Gürcüstan barəsində məlumatları" adlanır. Türk dilindən tərcümə edən, giriş sözünün, qeydlərin və siyahıların müəllifi Giuli Alasaniyadır. Kitab 1978-ci ildə "Metsniereba" ("Elm") nəşriyyatında nəşr olunub. Bu yaxınlarda isə təkrar işıq üzü görüb. Azərbaycan coğrafiyasına aid müəyyən bilgilərin olduğu kitabdan bir hissəni oxuculara təqdim edirik. Qeyd edək ki, Giuli Alasaniya Gürcüstanın sabiq prezidenti Mixeil Saakaşvilinin anasıdır.

Giuli ALASANIYA

Cahannüma xəritələri

1732-ci ildə İstanbulda nəşr olunmuş "Cahannüma"ya daxil edilən 39 illüstrasiyadan 25-i ölkələrin xəritəsidir, qalanları isə müxtəlif astronomik, riyazi və coğrafi fiqur və cədvəllərdən ibarətdir. İllüstrasiyaları bir müəllif bu və ya digər vaxtda çəkməyib. Özü-nün keyfiyyəti və üslubu, eləcə də məlumatları ilə də fərqlənirlər: onların toplanmasında və hazırlanmasında nəşir İbrahim Mütəfərrikin böyük əməyi olub.

İllüstrasiyaların mənşəyi və müəlliflərin şəxsiyyəti məlum deyil. Biza yalnız qravür rəsamlarının – Əhməd Kırımlı və Mkr-tiç Qalatalının adları gəlib çatıb.

Əhməd Kırımlıya 11 ("Səma qlobusu", "Yerin kürə şəklində olmasını əks etdirən rəsmlər", "Ptolemeyə uyğun olaraq səma tağları", "Məskən yerinin dördüdə biri və iqlim cədvəlləri", "İqlim və məsafə cədvəlləri", "Yarımkürələr", "Qviney", "Moluk adaları", "Səfəvilər İrani", "Qafqaz", "Ərəbistan"), Mkr-tiç Qalatalıya isə 7 ("Səma xəritəsi", "Diyarları göstərən qızılqüllər", "Hind-Çin adaları", "Böyük düzənlik dövlətləri – Sibir, Orta Asiya", "Hindistan", "Mavərnəhr", "Kiçik Asiya") qravürləri məxsusdur.

Həmin qravürlərə yanaşı rəhbər Q.Toderinin Mkr-tiç Qalatalıya məxsus yarımkürə xəritəsini Neopal krallığı səfirinin oğlundan hədiyyə almasından ayrı fakt məlum deyil. Ona görə də İ.Kravçovskinin "bütün həmin illüstrasiyaların, sözsüz ki, Avropa mənşəli olması və türklərə aidiyyətinin inkarı yalnız əfsanədir" fikri sübuta yetirilməlidir.

İran Azərbaycanı və Anadolunu xəritəsi Əbu Bəkr ibn Bəhranın adına yazılır. Doğrudur, türklər quru və dəniz xəritələrinin azlığından əziyyət çəkirdilər, buna görə də fransız xəritələrindən istifadə etməli olurdular. Lakin Q.Toderinin yazdığına görə, türklərin qələmlə çəkilmiş bəzi xəritələri vardı.

...Gürcüstandan başqa, xəritədə Çərkəz, Alaniya, Kabarda, Ləzqistan, Kumik, Dağıstan, Şirvan, Muğam, Gəncə, İrəvan, Qars, Çıldır, Trabzon və Ərzurum əyalətləri bəzi mühüm məntəqələrlə birlikdə göstərilib.

"Cahannüma"da Azərbaycanı iki xəritə həsr olunub. Onlardan biri, 38-ci fəsilə daxil edilmiş "İqlimi-Azərbaycan" xəritəsi XX əsrə qədər Şərq tarixşünaslığında mövcud terminə uyğun olaraq İran Azərbaycanını nəzərdə tutur. Azərbaycanın adı Arran, Şirvan, Muğan terminləri ilə ifadə edilən ərazisi Qafqaz xəritəsinə salınıb.

Xəritədə Azərbaycanın yaşayış məntəqələrindən Dərbənd, Bakı, Niyazabad, Şamaxı (Şirvanda), Şəmkir (Gəncə əyalətində), Gəncə, Bərdə, Lənbəran, sonra Naxçıvan, Culfa, Ordu-

Müəllif beş şərti işarə verib, onlarla da kiçik, orta, mühüm məntəqələri, Azərbaycanın əsas şəhəri Təbriz, Miyanə, Əndəlib və Təbriz yaxınlığındakı körpüləri qeyd edib. Xəritəyə sıra dağlar və çaylar da daxil olunub. Onun mərkəzində cənub-şərqdən şimal-qərbə doğru nisbətən düzgün həndəvəri olan Təbriz və ya Urmiya gölü dayanır; maraqlıdır ki, xəritənin bizim üçün məlum olan əvvəlki dövrün xəritəsi ilə bir heç ümumi bənzərliyi yoxdur.

Müəllif, göründüyü kimi, onu yazılı mənbələrə uyğun tərtib edib. Mənbələr arasında Həmdullah Qəzvini və Katib Çələbinin məlumatları da olmalıdır, halbuki xəritəyə bəzən elə məntəqələr daxil edilir ki, onlar ya həmin müəlliflərdə xatırlanmış, ya təxmini əks olunub, ya da onların məlumatlarına zidd çıxır. Bütün

"Səfi çayı (xəritədə göstərilir) mənbəyini Səhənd dağından alır, Marağadan keçib Cağatu çayına qovuşur".

"Cağatu çayı (xəritədə var) mənbəyini Kürdüstan dağlarından (xəritədə beləcə göstərilir) alır, Siyahguhidan çıxır (xəritədə göstərilməyib), Marağa yaxınlığında Səfi çayına birləşir və Təbriz gölü-nə tökülür".

"Şəhr-Rudi (xəritədə göstərilir) Şal dağlarından baş alır".

"Miyanə (adsız təqdim olunub) Ucan dağlarından gəlir. Ucanı keçəndən sonra Miyanəciyə doğru gedir və düzənlikdə Haştruda birləşir".

"Şəhr-rud Marağa və Ucan dağlarından başlayır. Miyanəci hüdudunda Miyanəci ilə birləşəndən sonra Səfid-rud ilə birləşir... Miyanəci körpüsü (xəritədə göstərilir) 32 tağlı böyük tikili xatırlanan çay üzərində..."

"Cahannüma" da iki xəritə Azərbaycanca həsr olunub

XVIII əsrin əvvəllərində Türkiyədə kartografiya sahəsində bir növ canlanma hiss olundu ki, bu da mətbəənin yaradılması və İbrahim Mütəfərrikin fəaliyyəti ilə bağlıdır. İstanbulda Q.Toderinin mis üzərində işlədiyi Qara dənizin çox nadir və böyük xəritəsi aşağıdakı yazılarla qorunub saxlanılır: "Bu xəritənin işlənilməsi bəzi möhtərəm vəzir İbrahim Paşa Qara dənizdə donanmaçılığı asanlaşdırmaq məqsədi ilə əmr etdi. Onu peşəkar coğrafiyaşünaslar hazırladı, müzakirədən keçirdi, üzərində düzəlişlər apardılar. Mahir usta çapçı İbrahim Əfəndi 1196-ci ildə (1723/24) səhifələdi və nəşr etdi".

Q.Toderinin yazdığına görə, 1768-ci ildə bu xəritəni Siciliya kralının tərcüməçisi, cənab Şaber əllə çəkib və türkcədən fransız dilinə çevirib. Elə həmin mətbəədə Asiya əyalətlərinin çox böyük miqyaslı xəritəsi də çap edilmişdir.

Əsərin 431-432-ci səhifələri arasında Qafqaz xəritəsi "Ulu Noqay, Çərkəz və Abaza tayfalarının torpaqları, Elbrus dağı, Dağıstan, Şirvan və bütün Gürcüstan ölkələri, Gəncə, İrəvan, Qars, Çıldır, Trabzon və Ərzurum əyalətlərinin təsviri" başlığı ilə yerləşdirilib.

Xəritənin formatı 33X24,5 santimetrdir, miqyas xətti 4 variantda – fərsəng (6-7 kilometr), mil (ingilis uzunluq ölçüsü), merhal (bir günlük yol) və saatlarla təqdim olunub. Hesablama ilə miqyasın təxminən 1:5000000 ölçüdə olduğunu müəyyənləşdirmək mümkündür. Xəritədə meridianlar və paralellər göstərilmişdir, halbuki daxili və xarici çərçivələr arasında onların təsvirləri açıqca görünür...

bad, Qafan və Maku kifayət qədər düzgün lokallaşdırılıb.

Qafqaz xəritəsində Qarabağın qeyd olunması və Övliya Çələbi tərəfindən Azərbaycan məntəqəsinin elə bu adla xatırlanması biza İ.Petruşevskinin "Monqolların vaxtında əmələ gələn "Qarabağ" termininin həmişə diyar kimi qeyd edildiyi" gümanına şübhə etməyə haqq verir.

Qafqaz xəritəsində Qarabağ Şamaxının qərbində, Kür çayının sol sahilində göstərilib ki, bu da hər halda sözügedən məntəqənin V.Bartoldun "Beyləqanın xarabalıqları yaxınlığında" lokallaşdırılmasına uyğun gəlir. Xəritədə Ərəş adlı yaşayış məntəqəsi Qarabağın şimalında göstərilir. Əgər Ərəş Nuxadan Bərdəyə gedən yolun üzərində, Kürün şimalında yerləşən indiki Xanabaddırsa, bu, tamamilə məqbul həndəvərdir.

Müəllifi Əbu Bəkr ibn Bəhranın "İqlimi-Azərbaycan" kartografiya və topoqrafiya baxımından Qafqaz xəritəsindən çox geri qalır. Qafqaz xəritəsindən fərqli olaraq Azərbaycan xəritəsində miqyaslar, meridianlar və paralellər qeyd edilməyib, ölçüsünə görə təxminən iki dəfə kiçikdir.

Xəritə, əsərin 390-cu səhifəsində cənubda yuxarıya salınıb və İ.Kraçkovski "İki son xəritədə – Kiçik Asiya və Fosoforun tamamilə gözənilmədən xəritənin cənubunda yuxarıda yerləşdiyini" qeyd edəndə onun adını çəkmir.

bu ondan xəbər verir ki, xəritənin müəllifləri başqa materiallardan da istifadə ediblər.

Məsələn, Təbrizin şimal-şərqində göstərilən Quzuqonan, Şəbüstəri və Səfəvi mətnə uyğun olaraq Söhrabin şimalından bir fərsəng məsafədə yerləşməlidir. Mətnə Mərənd səhvən Xoy və Təbriz arasında, Təbrizin şimal-qərbində lokallaşdırılıb, xəritədəsə daha dəqiq göstərilir.

Mətn şəhərin yerini dəqiq göstərir: şimal-qərbdə, Uşnəviyyənin həndəvərində – Urmiyadan cənub-qərbdə, bir günlük yolda... Xəritədə isə gölün cənub-şərqindəki ən uçqar nöqtəni təşkil edir. Ölkeyi-darvaz Katib Çələbi tərəfindən Təbrizin şimalı əvəzinə cənub-şərqində yerləşdirilib.

Həmdullah Qəzvininin və Katib Çələbinin məlumatları bu məntəqələrin yerinə uyğun gəlir: Təbriz, Əndəlib, Ucan, Əhər, Xoy, Səlməs, Urmiya, Besuy. Hidroqrafik şəbəkəni müqayisə edəndə bənzərlik daha da qabarıq.

"Əndəlib çayı (xəritədə adı çəkilib) Savalan dağından baş alıb Ərdəbilə daxil olur... Əndəlibə çatır və ona məxsusdur. Xoca Əli şah körpüsünün (xəritədə göstərilir) altından keçir və Əhər çayına qovuşur".

"Əhər çayı (xəritədə göstərilir) Əhrimən yüksəkliyi və ya monqol dilində Qokçanil adlanan diyarın dağlarından axıb gəlir. Noudiz qalasından və Əhdəndən keçir. Beyləqan kəndindən keçəndə Əndəlib çayına qovuşur və hər ikisi Araza tökülür".

"Sərab çayı və Sərab rudi də adlanan Sərab çayı (xəritədə göstərilir) Savalandan Əşkəndi dağlarından (adı çəkilib) axaraq Sərabə qovuşur. Gölün hüdudunda Binin də torpağından, duz yataqlarından keçir... Şurə-rud olur".

Xəritənin müəllifi Təbriz və Ərdəbili (müvafiq olaraq onun yaxınlığında yerləşən Əhər və Əndəlibi də) şimal-qərbə tərəf çəkib. Eləcə də Marağa şimal tərəfdə göstərilir. Xəritədə məsafələrə də riyaset olunmayıb. Məsələn, Ərdəbildən, eləcə də Marağadan (20 fərsəng) bərabər şəkildə uzaq olan Miyanə hesab edildiyi kimi, yenə də Miyanə adlanan (orta yer) Ərdəbilə çox yaxın, Marağadan isə kifayət qədər aralıdır. Xəritədə daha mühüm məntəqələr: Xoy, Səlməs, Mərəndə, Urmiya, Təsuc nisbətən düzgün göstərilib...

Beyləqanın XVII əsr xəritəsində mövcudluğu bir növ anaxronizmdir. Son dəfə Beyləqanın xatırlanması Teymurun oğlu Şahruxun (1404-1447) adı ilə əlaqədardır. O, atası kimi yenə də şəhərin bərpasını vəd edib, lakin tez-tez baş verən zəlzələlərə görə öz niyyətindən əl çəkməyə məcbur olub. Nəticədə Beyləqan şəhəri xəritələrdən silinib, lakin adı onun yerində salınmış yeni Öranqala qəsəbəsinin qeyd olunması üçün qorunub saxlanıb və göründüyü kimi, XIX əsrdə də xəritədən tamamilə çıxarılmayıb.

Tərcümə etdi: Mirzə MƏMMƏDOĞLU

müqəddəs kitabların tərcümələri

Qurani-Şərifin Allahın Kəlamı olduğu zamanların sınağından çıxmış bir həqiqətdir. Bu Müqəddəs Kitabın məhz göydən nazil olduğu təkcə hədislərdə yox, müqəddəs mətnə də bildirilir.

Bibliyadan fərqli olaraq Quranın başqa dillərə tərcüməsinin əsas çətinliyi İslam dinində formalaşmış ehkamla əlaqədardır. Belə ki, Müqəddəs Kitabın ayələrindən çıxış edən bir çox ilahiyyətçilərin fikrincə, Quran yalnız nazil olduğu və yazıya köçürüldüyü ərəb dilində əsl Allah Kəlamı kimi qəbul edilə bilər. Müqəddəs mətnin başqa dillərə tərcümələrisə onun mənasını insanlara tamam başqa sözlərlə nəql etdiyindən Quran sayıla bilməz. Bəlkə də elə buna görə Bibliya dünyanın yüzlərlə dilinə çevrildiyi halda, hələlik Quranın cəmi 164 tərcüməsi məlumdur.

İlahiyyətçilərin araşdırmalarına görə, Müqəddəs Kitabın ilk tərcüməsi fars dilinə olub. VII əsrə təsadüf edən bu hadisə farsların İslam dininə tapınmasında mühüm rol oynayıb. Quranın tam şəkildə ilk tərcüməsi isə IX əsrdə Hindistanda gerçəkləşdirilib. Sonralar Müqəddəs Kitab dünyanın bir çox dillərinə çevrilib.

Şərq Qurana tez tapındı...

Quran surələrinin fars dilinə ilk tərcüməçisi Muhəmməd Peyğəmbər əleyhissalamın iranlı silahdaşı Salman əl-Farisi hesab olunur. O əl-Fatihə surəsini farscaya çevirməklə Müqəddəs Kitabın başqa xalqlar tərəfindən başa düşülməsinin əsasını qoyub. Amma müqəddəs mətnin ət-Təbarinin təfsiri əsasında ilk tam tərcüməsi X əsrdə, Samanilərin hakimiyyəti dövründə həyata keçirilib. Bununla belə, farsca Quran ilk dəfə "Təfsiri-Hüseyni" adı ilə 1837-ci ildə Kəlküttədə işıq üzü görüb.

Tarixi şəhadətə görə, Müqəddəs Kitabın hindi dilinə tərcüməsi 884-cü ilə təsadüf edir. Həmin vaxt iranlı alim Abdulla ibn Ömər ibn Əbdüləziz Pəncab və Kəşmir rəisi Mahruhun göstərişilə Quranın Yasin surəsini hindi dilinə çevirib. Müqəddəs mətnin müasir hindi dilinə tam tərcüməsi isə yalnız 1915-ci ildə baş tutub və bu şərəfə doktor Əhməd Şah Məsihiyə nail olub.

Müqəddəs kitabın urdu dilinə ilk tərcüməsinin X əsrdə gerçəkləşdiyini sübut edən faktlar var. 1776-cı ildə isə Şah Rəft əd-Din Quranın ilk tam tərcüməsini başa çatdırıb. Müqəddəs Kitabın urdu dilində nəşri də 1940-cı ildə Kəlküttədə işıq üzü görüb. Bundan başqa, müqəddəs mətn 1790-cı ildə Dehliyə şeyx Əbdülqədir ibn Vəliyyəllah tərəfindən urdu dilinə çevrilib, 1831-ci ildə Kəlküttədə nəşr edilib.

Quran türk dillərində də "danışır"...

Müqəddəs kitabımız türk dillərində də kifayət qədər tez "danışmağa" başlayıb. Türkcəyə ilk tərcümənin ət-Təbarinin "Təfsir"inin farscaya çevrilməsilə eyni zamanda meydana çıxdığı güman olunur. Həmçinin Quranın türkcəsi bundan bir əsr sonra – XI əsrdə işıq üzü görüb. Amma həmin variantların heç biri günümüzə qədər çatmayıb.

Böyük tatar mütəfəkkiri Zəki Validi Toğan 1914-cü ildə Buxarada Müqəddəs Kitabın X əsrdə türk dilinə çevrilməş əlyazmasını tapdı. Hələ ki, həmin yazı Quranın türkcə ən qədim əlyazması hesab olunur. Eyni zamanda 1333-1334-cü illərdə yazıya köçürülmüş daha bir əlyazma da mövcuddur ki, bu da Müqəddəs Kitabın türkcəyə ilk mükəmməl tərcümələrindən sayılır. Quranın türk dilinə tərcüməsinin ilk nəşri isə 1842-ci ildə Qahirədə gerçəkləşdirilib. Həmin nəşrin ərəbcə "Təfsir ət-Tibyan"dan yerinə yetirildiyi məlumdur.

qədər nəşr olunmayıb. Amma Quranın qazax dilinə Xəlifə Altay tərəfindən tərcüməsi 1991-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanında çap edilib.

Avropalılar da Quranı dərk etmək istəyirdilər

İslamın Müqəddəs Kitabına avropalıların marağının tarixi qədimdir. Amma təəssüf ki, Qərbdə bu cəhd xoşagəlməz bir faktla başlayıb. Belə ki, Robert Kettonlu 1143-cü ildə ilk dəfə Quranı qərəzli niyyətlə latın dilinə çevirib və "Yalançı peyğəmbər Muhəmmədin qanunu" adı ilə nəşr etdirib. Çox təəssüf ki, Müqəddəs Kitabın Avropa dillərinə bir çox tərcümələri məhz həmin nəşrə əsaslanır.

İmperatriça II Yekaterinanın hakimiyyəti illərində Müqəddəs Kitabın Rusiyada nəşri ilə bağlı bir çox addımlar atılıb. Bunlardan biri – xəttat molla Osman İsmayılın köçürdüyü ərəbcə mətn 1787-ci ildə işıq üzü görüb.

1790-cı ildə dramaturq M.İ. Vəryovkinin "Ərəb Muhəmmədin Quranı..." adı altında işıq üzü görən tərcüməsi də Andre dyü Rienin fransız dilinə çevirməsinə əsaslanırdı və təbii ki, xeyli səhvlərlə yerinə yetirilmişdi. Amma tərcüməçi slavyanların kilsə mədəniyyətini gözəl bildiyindən nəşrin dili sadə idi, həm də yüksək ədəbi keyfiyyətlərlə fərqlənirdi. Böyük rus şairi Aleksandr Puşkin məhz həmin tərcümədən təsirlənib 33 surəni nəzmə çəkmiş, məşhur "Quranı yamsılama" silsiləsini və "Peyğəmbər" əsərini yaratmışdı.

QURAN

Müqəddəs kitab başqa dillərə niyə az tərcümə olunur?

Zaman keçdikcə Müqəddəs Kitab digər türk xalqlarının dillərinə çevrilib. Quranın tatar dilinə ilk tərcüməsi görkəmli ziyalı Musa Bigeyevin adıyla bağlıdır. Lakin o, mühafizəkar dindarların təzyiqi altında öz işini başa çatdırıb. Bu missiyanı 1914-cü ildə Muhəmməd Kamil Tuxvatullin yerinə yetirib, ərəb və tatar dillərində mətnlərdən ibarət Müqəddəs Kitab həmin il Kazanda işıq üzü görüb.

Quranın uyuq dilinə tərcüməsinə Çinin Sinszyan şəhərində islam cəmiyyətinin yaratdığı ilahiyyət məktəbilə bağlıdır. Ötən əsrin 80-ci illərində Müqəddəs Kitab burada 30 min nüsxə tirajla nəşr olunub.

Sovet hakimiyyəti illərində din rəsmən qadağan olunduğundan, Quranın özbək dilinə tərcüməsi 1955-ci ilə Hindistanın Bombay şəhərində işıq üzü görüb.

Müqəddəs Kitabı qazax dilinə isə Musa Begeyovlu çevirib. İlahiyyətçilər həmin tərcüməni mükəmməl hesab etsələr də, indiyə

1649-cu ildə isə Aleksander Ross müqəddəs mətni ilk dəfə ingilis dilinə "Muhəmmədin Quranı" adıyla çevirib. Amma o, tərcüməsində ərəb dilinə yox, diplomat və şərqşünas Andre dyü Rienin fransızcaya çoxlu səhvlərlə çevirdiyi mətnə müraciət edib. Bununla belə, Corc Seyl 1734-cü ildə Müqəddəs Kitabı ingiliscəyə mükəmməl şəkildə tərcümə edib. Həmin tərcümə indiyədək təkrar-təkrar nəşr olunur.

Quranın rus dilində çoxlu tərcümələri var

Təbii ki, Rusiyada xeyli sayda türkdilli xalqlar yaşadığından, Qurana Rusiya imperiyasında da böyük maraq vardı. Hələ 1716-cı ildə çar I Pyotr-un əmri ilə Quran Müqəddəs Sinodun mətbəəsində "Muhəmməd haqqında Quran, yaxud türk qanunu" adıyla çap olunub. Həmin tərcümənin P.V. Postnikova məxsus olduğu güman edilir.

Şair-tərcüməçi A.V. Kolmakov 1792-ci ildə Müqəddəs Kitabı C. Seylin ingilis dilinə tərcüməsi əsasında "Məhəmmədlərin ərəb dilindən ingilis dilinə çevrilmiş Quranı..." adı ilə üzə çıxardı. Həmin nəşr müəyyən qədər mükəmməl hesab olunsada, C. Seylin bir sıra səhvlərini təkrar edirdi.

Quranın daha bir tərcüməsi rus şərqşünaslığının patriarxi, Kazan şərqşünaslığı məktəbinin yaradıcısı Mirzə Məhəmmədəli Hacı Qasım oğluna – Mirzə Kazım bəy məxsusdu. Onun təfsiri 1859-cu ildə Kazanda "Miftax Kunuz əl-Quran" adıyla nəşr olunub. Mirzə Kazım bəyin məqsədi Müqəddəs Kitabın ayələrinin düzgün izahını vermək idi.

K. Nikolayevin "Muhəmmədin Quranı" (1864) adlı tərcüməsi daha bir fransız diplomatı və tərcüməçisi A.B. Biberşteyn-Kazimirskinin fransızcaya çevirməsi əsasında yerinə yetirilmişdi. Bugünə kimi 5 dəfə təkrar çap olunmuş bu nəşr təbii ki, səhvlərdən xali deyildi. D.N. Boquslavskinin tərcüməsi (1871) isə Müqəddəs Kitabın orijinal mətninə əsaslanırdı, amma yalnız 1995-ci ildə işıq üzü görüb.

XX yüzil Müqəddəs Kitabı marağı azaltmayıb...

Əlbəttə, Müqəddəs Kitabın rus dilinə ən yaxşı tərcüməçiləri kimi Q.S. Sablukovun və İ.Y. Kraçkovskinin xidməti əvəzsizdir. Təsədüfi deyil ki, Q. Sablukovun "Quran, Məhəmmədi dininin qanunverici kitabı" adlı tərcüməsi Rusiyada 5, Misirdə isə 11 dəfə nəşr olunub. Akademik İ. Kraçkovski isə "Quran"ı ötən əsrin iyirminci illərində, 8 il tərcümə edib, onun bu zəhməti isə yalnız ölümündən sonra – 1963-cü ildə işıq üzü görüb, indiyədək dəfələrlə nəşr olunub. Bununla belə, mütəxəssislər həmin tərcümənin də səhvlərdən xali olmadığını qeyd edirlər.

Müqəddəs Kitabın rus dilinə daha bir mükəmməl elmi-poetik tərcüməsi isə İ. Kraçkovskinin şagirdi T.A. Şumovskiyə məxsusdur. Həmin tərcümə müsəlman ilahiyyətçilər tərəfindən müsbət qarşılanıb və 1995-ci ildə Sankt-Peterburqda nəşr olunub.

Quran hələ də tərcüməçilərin diqqətini çəkir. V.M. Poroxovanın tərcüməsi müəyyən qədər mükəmməl sayılsa da, mütəxəssislər bir çox səhvlərin olduğunu da qeyd edirlər. M.N. Osmanovun çevirməsində artıq iki dəfə nəşr olunmuş Quran isə sanballı akademik tərcümə hesab olunur. O, ayələrin bədii yox, dünyəvi mənasını çatdırmağa çalışıb və buna nail olub.

Müqəddəs Kitabın Elmır Quliyev tərəfindən rus dilinə çevrilməsi son vaxtlar daha çox müzakirə olunur. E. Quliyev ilahiyyət təhsili görməyib, adlı-sanlı ərəbşünas və şərqşünas deyil, həm də Quran ayələrini poetik formada yox, mənaca tərcümə edib. Bununla belə, tərcümə ilahiyyətçilər tərəfindən müsbət qarşılanıb.

Müqəddəs Kitabın tərcüməsi üzərində ərəbşünas, professor B.Y. Şidfar da çalışıb. O, 1990-1992-ci illərdə Quranın mənaca tərcüməsi üzərində işləyib. Lakin ilk nəşrdə böyük səhvlərə yol verildiyindən, ilahiyyətçilər və mütəxəssislər tərəfindən narazılıqla qarşılanıb. Tərcümə 2012-ci ildə birinci redaktədən sonra yenidən nəşr edilib.

Quranı ilk dəfə dilimizdə H.Z. Tağıyev "danışdırıb"...

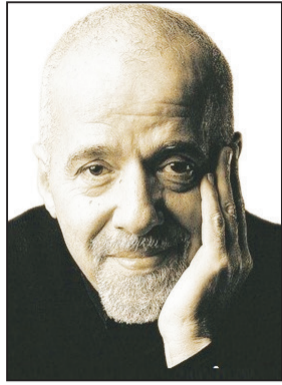
Azərbaycanda bu işin təşkilatçısı böyük mesənət Hacı Zeynalabdin Tağıyev idi. Lakin onun xeyrixah addımı Quranın tərcüməsinin şəriətə zidd olduğunu iddia edən mühafizəkar din xadimləri tərəfindən müqavimətlə qarşılanmışdı. Amma millətinin gözüaçaq olmasını istəyən Hacı Zeynalabdin niyyətdən əl çəkməyib, bu işi qazi Mir Məhəmməd Kərimə tapşırıb, üstəlik onu Bağdadda göndərmiş ki, məşhur ərəbşünas alimlərdən tərcümə üçün icazə alsın. Sonra o, Almaniyanın Leypsiq şəhərindən ərəb hürufatı gətirib, beləliklə də Quran Azərbaycan türkcəsində ilk dəfə 1904-cü ildə Bakıda nəşr olunub.

Bu yönümdə daha bir addımı isə görkəmli şərqşünaslar, mərhum akademik Ziya Bünyadov və akademik Vasim Məmmədəliyev atdılar. Müqəddəs Kitab 1991-ci ildə onların tərcüməsində işıq üzü gördü.

Quranın dilimizə daha bir tərcüməsi isə 1990-cı ildən başlayaraq, Azərbaycan Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" jurnalında işıq üzü görüb. Bu tərcümə istedadlı ərəbşünas və şair Nəriman Qasımoglu məxsusdur.

Əlbəttə, bütün bunlar son deyil. Müqəddəs Kitabın dünya dillərinə tərcüməsi bundan sonra da davam edəcək.

Mətbuat materialları əsasında hazırladı: NƏRİMAN

Paulo Coelho

iki damcı yağ

Bir tacir xoşbəxtliyin sirrini öyrənmək üçün oğlunu müdriklər müdrikinin yanına yolladı. Oğlan qırx gün səhrada gəzib-dolaşandan sonra gəlib bir saraya çatdı. Sarayın qarşısına çoxlu adam toplaşmışdı. Oğlanın axtardığı müdrik həmin sarayda yaşayırdı.

Oğlan intizarında olduğu müdrik adamı görmək ümidiylə sarayın qapısından içəri girdi. Böyük otağa tacirlər girib-çıxırdılar. Bir tərəfdə adamlar söhbətləşir, o biri yanda sazəndələr dəstəsi həzin musiqi çalırdı. Ortada bir süfrə açılmışdı, onun da üstünə dünyanın ən ləziz yeməkləri düzülmüşdü.

Müdrik adam hər tacirlə ayrıca söhbətləşirdi, buna görə də oğlan iki saata yaxın növbə gözləməli oldu.

Gəlişinin səbəbini söyləyəndə müdrik adam ona səbirlə qulaq asdı, axırda da dedi ki, indi xoşbəxtliyin sirrini izah etməyə vaxtı yoxdur. Ardınca gəncə təklif elədi ki, iki saatdan sonra gəlsin, bu vaxt ərzində sarayı gəzib dolassın:

– Səndən bir xahişim var. Sarayı gəzəndə bu çay qaşığı da özünə götür, qoyma yağı axıb tökülsün.

Bunu deyib müdrik adam çay qaşığını oğlana uzatdı, sonra da qaşığa iki damcı yağ tökdü.

Gənc otaqdan çıxıb pilləkənlə sarayı o baş-bu baş gəzməyə başladı. Amma gözüünü qaşıqdan çəkirdi. İki saat sonra müdrik adamın yanına qayıtdı.

– De görüm, cavan oğlan, - müdrik adam xəbər aldı, - sarayın yemək otağında fars qobelenlərini gördünmü? Dünyanın ən bacarıqlı bağbanının on il vaxt sərf edib saldıdığı bağına tamaşa elədinmi? Kitabxanamdakı dəri cildli kitablara göz gəzdirdinmi?

Həyəcədən utanan oğlan boynuna aldı ki, bunların heç birini görə bilməyib. Çünki bütün fikri-zikri qaşıqda olub, ona etibar edilmiş yağı yerə dağıtmamağa çalışıb.

– Onda geri qayıt, mənim möcüzəli dünyanı təzədən gəz-dolan. Kiminsə evini görmədən ona etibar edib inanmaq olmaz, - müdrik dedi.

Cavan oğlan rahat nəfəs aldı, qaşığı da götürüb otaqdan çıxdı, sarayı əməllicə gəzib dolaşdı. Bu dəfə gördüyü hər şeyə, eləcə də, tavanı, divarı bəzəyən rəsmlərə diqqət yetirdi. Möcüzəli bağın seyrinə daldı, sarayın ətrafındakı dağlara sarı boylandı, alabəzək güllərin tamaşasına durdu. Müdrikin yanına qayıdıb gördüklərindən danışdı.

– Bəs sənə etibar elədiyim o iki damcı yağ hanı? - Müdrik soruşdu.

Əlindəki qaşığa baxan oğlan gördü ki, qaşıqda yağ qalmayıb.

– Mən sənə yalnız bir məsləhət verə bilərəm: xoşbəxtliyin sirri dünyanın gözəlliklərinə tamaşa edəndə əlində tutduğün qaşıqdakı iki damcı yağı unutmaqdadır, - müdriklər müdriki sözünü tamamladı.

Haqqında nə danışacaqlar?

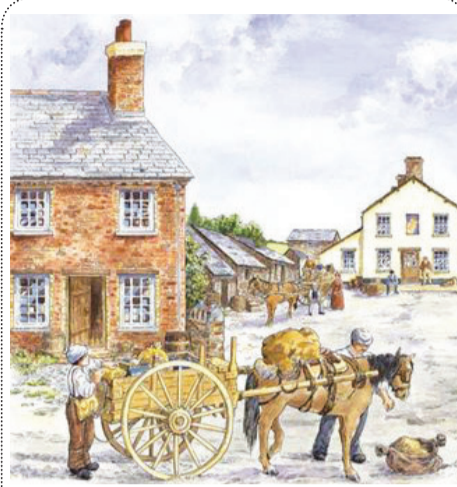
Abin-Alsar balaca uşaq olanda təsadüfən atası ilə bir dərvişin söhbətini eşidir:

– İşində ehtiyatlı ol. Haqqında gələcək nəsillərin nə deyəcəyini düşün! - Dərviş deyir.

– Nə?! Öləndə hər şey bitəcək, dalmıca söylənələrin mənə dəxli yoxdur.

Abin-Alsar bu söhbəti heç vaxt unutmur. Həyatı boyu xeyirxah olmağa çalışır, insanlara kömək edir, başqalarına örnək olur.

Öləndə ondan ömür sürdüyü şəhəri gözəlləşdirən çoxlu əməllər qaldı. Onun başdaşına belə bir epitafiya həkk elədilər: “Ölümlə sona yetən həyat yaxşı yaşanmış həyatdır”.

Kimin nəyi varsa...

Bir müdrik kəndə gəlir, amma heç kəs onu saya salmur. Bir neçə cavan-cuvandan başqa kimsə müdriklə maraqlanmur. Əksinə, kənd adamları ona lağ eləyir, onu ələ salırlar. Bir gün müdrik öz şagirdləri ilə kəndin ana yolundan keçirmiş. Bu vaxt bir dəstə qadın-kəşi onu təhqir etməyə yığılır. Müdrik yaxınlaşıb onlara alqış eləyir. Adamlar dağılışandan sonra şagirdləri müdriklə irad tutur:

– Onlar ağızlarına gələni danışdılar, amma siz onlara xoş söz dediniz.

Müdrik şagirdlərinə belə cavab verir: – Kimin nəyi var, başqalarına da onu təklif eləyir.

Allahı razı salmağın yolu

Bir dəfə birisi abbatın yanına gəlib Allahı razı salmaq üçün ondan dəyərli məsləhət istəyir.

– Qəbiristanlığa get, oradakı ölümləri təhqir elə, - abbat belə məsləhət görür.

Adam abbata qulaq asır, dediyi kimi eləyir, o biri gün təzədən onun yanına qayıdır.

– Ölümlər sənə cavab verdilərmə? - Abbat ondan soruşur.

Həmin şəxs deyir:

– Yox, heç nə demədilər.

– Elə isə bu dəfə get ölümləri təriflə, - abbat yeni bir məsləhət verir.

Həmin şəxs deyilənə əməl edib yenidən abbatın yanına qayıdır. Abbat bu dəfə də soruşur ki, ölümlər ona cavab verib, ya yox.

– Yox, ölümlər heç nə demədilər.

– Allahı razı salmaq üçün sən də ölü kimi ol. Adamların təhqirinə, tərifinə fikir vermə. O zaman öz yolunu tapa bilərsən.

Xalis qorxununun kəşfi

Bir sultan saray əhli ilə birgə dəniz səyahətinə çıxmağı qərara aldı. Gəmiyə minib açıq dənizə çıxdılar.

Gəmi sahilədən aralanan kimi heç vaxt dəniz səyahətində olmamış, həyatının böyük hissəsini dağlarda keçirmiş saray adamlarından biri qorxusunu gizlədə bilməyib, hamını narahat etməyə başladı. Həmin kişi gəmi anbarında oturub aramsız qışqırır, yeyib-içməkdən imtina edir, yuxu yatmırdı. Elliklə onu sakitləşdirməyə çalışır, b a ş a s a l - maq

istəyirdilər ki, ürəyinə pis şey gətirməsin, təhlükə yoxdur. Kişi deyilənə qulaq asırdı, amma halı dəyişmirdi. Sultan çar-naçar qalmışdı, mavi səma altında sakit dəniz səyahəti əzaba çevrilmişdi.

İki gün keçdi.

Amma gəmidəkilər kişinin bağırıb-ucbatından çimirmir, heç kəs rahat yata bil-

mirdi. Sultan sahilə qayıtmaq haqqında əmr verməli oldu. Bu vaxt sarayda öz müdrikiyi ilə tanınan bir kişi sultanın yanına gəlib dedi:

– Əlahəzrət, icazə versəniz, mən o kişini sakitləşdirərəm.

Azacıq tərəddüddən sonra sultan müdrik kişiyə dedi ki, nəinki ona icazə verir, kişini sakitləşdirə bilsə, onu lap mükafatlandırır da.

Müdrik əmr verdi ki, çığır-bağır salanı dənizə tullasınlar. Bir neçə nəfər gəminin anbarından kişini qamarlayıb dənizə atdı.

Kişi bir az suda çabaladı, ağzına-burununa dəniz suyu doldu, üzə çıxıb əvvəlkindən də möhkəm bağırdı, yenidən batdı. Sonra var qüvvəsini toplayıb bir daha suyun üzünə çıxdı. Yalnız bundan sonra müdrik onu sudan çıxarmağı əmr etdi.

O vaxtdan kişi cıqırını çıxarmadı, daha bir kəlmə də gileyilmədi. Səyahətin qalan günlərini sakitcə başa vurdu, hətta yanındakı adama səmanın, dənizin necə gözəl olduğunu da söylədi.

Bayaqdan gəmidəkilərə əzablı görünən səyahət gözəl istirahətlə əvəzləndi. Geri qayıtmazdan bir neçə gün əvvəl sultan müdrikin yanına gedib ondan soruşdu:

– Yazıq kişini dənizə tullamaqla sakitləşəcəyi fikri hardan ağına gəldi? Müdrik cavab verdi:

– Mən bunu özümün evlilik həyatından bilirəm. Həmişə arvadımı itirməkdən qorxurdum, o qədər qışqanc idim ki, bütün günü qışqırıb-bağırırdım. Bir gün arvadım daha dözmədi, çıxıb getdi. Mən onsuz yaşamağın əzabını daddım. Arvadım bir şərtlə geri qayıtdı ki, daha qışqanclığımla onun həyatını zəhərləməyim.

Bu kişi də heç vaxt duzlu dəniz suyu dalmamışdı, heç vaxt suda boğulanın nələr çəkdiyini hiss etməmişdi. Bunları biləndən sonra gəmidə olmağın rahatlığını da başa düşdü.

Sevil GÜLTƏN çevirib

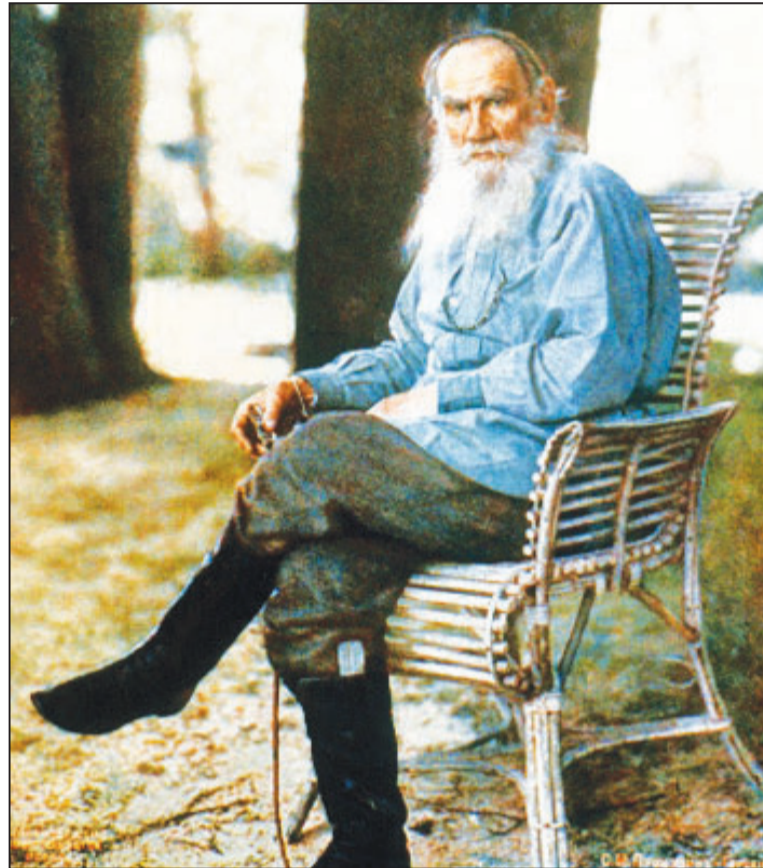
Böyük rus yazıçısı Lev Tolstoyun həyatında və davranışındakı qəribəliklər dövrünün ədəbi-ictimai mühitinin nəzərindən qaçmayıb. 1906-cı ildə əsərlərinin Nobel mükafatına təqdim olunmasına qarşı çıxandan sonra isə onun şəxsiyyətinə maraq daha da artdı. Qraf Tolstoy bu addımını pula münasibəti ilə əlaqələndirmişdi.

1. "Anna Karenina" romanının ən gözəl səhifələrinin birində ot biçininin təsvir edilməsi təsadüfi deyil. Tolstoy kəndlilərlə çiyin-çiyinə ot biçməyi sevirdi, bunu heç də özünü göstərmək üçün etmədi. O, kəndli əməyini səmimi qəlbən təqdir edir, ağır fiziki əməyə hörmət göstərirdi. Bəzən böyük zövqlə, həm də bacarıqla çəkmə tikib qohumlarına bağışlayır, ot biçir, yer şumlayırdı. Onun bu əməllərindən kəndlilər heyrlənir, arvadı isə qəzəblənirdi.

2. Tolstoy gəncliyində də, ahul vaxtı da sakit və müdrik həyat tərzini keçirməyib. Hətta gənclik illərində mülahizələrində qəti olub, düşünmədən hərəkət edib, bəzən kobudluqdan çəkinməyib. Elə qələm yoldaşı İvan Turgenyevlə münasibəti də bu xasiyyəti üzündən yaranıb. Tolstoyun kobudluğuna dözməyən Turgenyev onu duela çağırıb. Xoşbəxtlikdən daha soyuq-qanlı olduğuna görə üzr istəyib, beləliklə də münasibəti sülhlə nəticələnib.

3. Yazıçı 1882-ci ildə Moskvada keçirilən əhalinin siyahıya alınmasında könüllü iştirak edib. Əsas məqsədi camaatın güzəranı ilə yaxından tanış olmaq, yoxsulları aşkara çıxarmaq, onlara yardım göstərmək olub. Tolstoy xüsusi analizlə yanaşı, xeyriyyəçilik məqsədi güdür, pul yığıb kasıblara kömək etmək, onları işə düzəltmək, uşaqları məktəbə yazdırmaq, yurdsuzlara sığınacaq düzəltmək istəyirdi. Bunun üçün şəxsən sığınacaqlara gedir, bununla bağlı mətbuatda və şəhər dumasında məsələ qaldırır.

Lev Tolstoyun 7 qəribəliyi

4. İllər keçdikcə Tolstoy daha çox mənəvi axtarıslara fikir verir, məişətlə az maraqlanır, demək olar ki, zahid həyatı keçirirdi. O, fiziki əməklə məşğul olur, quru döşəmənin üstündə yatır, bərk soyuqlar düşünəcəən ayaqyalın gəzir, bununla da sadə xalqın yanında olduğunu büruzə verirdi. O, ömrünün son günlərində fiziki çəvkiyini və ruhi siqlətini saxlamışdı. Yazıçı hər cür fiziki tərmini sevirdi, piyada gəzintiyə xüsusi həvəs göstərirdi. Təsadüfi deyildi ki, o, 60 yaşlarında olanda üç dəfə Moskvadan Yasnaya Polyanyaya piyada getmişdi. Bundan başqa qraf xizək, velosiped sürür, atla gəzir, göldə üzür, hər səhər gimnastikayla məşğul olurdu.

5. Tolstoy pedaqoji işlə də ciddi məşğul olurdu. O, Yasnaya Polyanadakı malikanəsində kəndli balaları üçün məktəb açmışdı. Onun tədris üsulu çox maraqlı idi: yazıçı azad tərbiyəyə xüsusi üstünlük verirdi, şagirdlər məşğələlərində istədikləri kimi otururdular. Müəyyən bir dərs proqramı yox

idi, bununla belə, nəticə sevin-dirici olurdu. Üstəlik, vaxt tapıb şagirdlərlə də məşğul olur, hətta uşaq kitabları yazıb çap etdirirdi.

6. Böyük yazıçının kilsəylə münasibəti həyatının ən qəribə və kədərli səhifələrindəndir. O, ömrünün son iyirmi ilində xristianlıqla bütün bağlarını qoparmışdı, dini ehkamlara əməl etmədi. Tolstoy rəsmi kilsənin nüfuzunu şübhə altına alır, ruhaniləri tənqid edir, dinin daha geniş mənada dərk edilməsinə can atır, islam dininə rəğbətə yanaşırdı. Dinlə bağlı silsilə yazılarından sonra Müqəddəs Sinod 1901-ci ildə yazıçını, demək olar ki, kafir elan etdi.

7. Tolstoy ailəsini atıb pay-piyada səyahət etmək fikrinə düşəndə 82 yaşında idi. O, arvadına vida məktubu yazıb, şəxsi həkiminin müşayiətilə Yasnaya Polyanadan çıxıb, məqsədsiz-filansız dolaşmağa gedib. O, cənubda bir qohumuna baş çəkmək, sonra Qafqaza yollanmaq fikrində idi. Amma yolda soyuqlayıb sətəlcəm oldu və 1910-cu il noyabrın 7-də "As-tapovo" dəmiryolu stansiyası rəisinin evində dünyasını dəyişdi.

Orxan Pamukdan iki kitab

Məşhur türk romançısı, 2006-cı ilin ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatı Orxan Pamukun son 6 ildə üzərində işlədiyi "Beynimdəki qəribəlik" romanı dekabrın 9-da İstanbulda satışa çıxarılıb. Nüfuzlu "Yapı kredi yayımları" nəşriyyatı həmin əsərlə eyni vaxtda yazıçının "Mən bir ağacəm" ("Mənim adım Qırmızı" romanının fəsilələrindən birinin adıdır) kitabını da oxuculara təqdim edib. Orxan Pamukun romanlarından seçmələrdən ibarət olan bu nəşr bir cəhəti ilə də maraqlıdır: burada "Beynimdəki qəribəlik" romanından da parça var.

Orxan Pamuk mətbuata verdiyi açıqlamasında bildirib ki, yeni romanındakı hadisələr 1950-ci illərin axırlarına təsadüf edir və burada xüsusilə 60-cı illərdə Türkiyənin ən yoxsul bölgələrindən İstanbula gələnlərdən bəhs olunur. Romanın qəhrəmanı Mövlud Karataş nəhəng şəhərin küçələrində boza (içki növüdür) satır və üç ildən bəri sevgi məktubları yazdığı qızın həsrətini çəkir.

Yazıçı "Mən bir ağacəm" kitabı ilə bağlı deyib: "Mən həmin nəşrdə indiyədək yazdığım əsərlərdən ən asan anlaşılan və ən güclü hesab elədiyim parçaları topladım". Yazıçı həm də həmin seçmə parçalarına əlavələr və dəyişikliklər edib: "Elə həmin səhifələr də mənə görə az qala qırx ildən bəri davam edən yazıçılıq həyatımın hər biri ayrı-ayrılıqda oxunaq ən gözəl səhifələridir".

Seçmələrdə Osmanlı dövrünün cəlladı və padşahın qısqançlığı haqqında hekayətlər var – ağac və rəsm danışıq. Bundan başqa, Orxan Pamuk özünün uşaqlıq, gənclik və məktəb xatirələrini də həmin topluya daxil edib. Daha maraqlısı da budur ki, seçmələrdən ibarət bu topluya yazıçının gələcəkdə işiq üzü görəcəyik kitabından da parça daxil edilib.

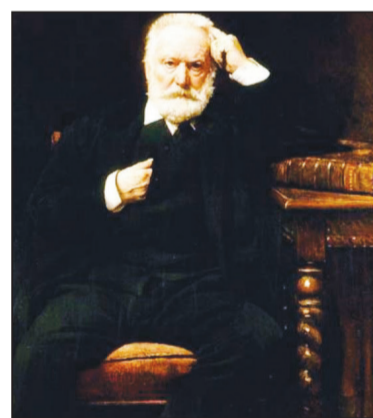
Orxan Pamuk kitabın iki mövzunu əhatə etdiyini deyir: "Tarixin sirli tərəfi və uşaqlıq, yeniyetməlik illərinin xatirələri. Hər dəfə də beynimdə bu iki mövzunun, yəni tarixin uşaqsağağı tərəfi ilə uşaqlığın tarixi tərəfinin bir-birinə qarışdığını hiss etdim".

Müşahidəçilərin fikrincə, hər iki kitab tezliklə ən çox satılan nəşrlər sırasında öz yerini tutacaq.

Uzun müddətdir ki, fransız və bütövlükdə dünya ədəbiyyatının ən nəhəng simalarından olan Viktor Hüqonun müsəlmanlığı qəbul edib-etməməsi araşdırmaçıların diqqətini çəkir. Bunun da səbəbi aydındır. Böyük yazıçı 1855-ci ildə sürgündə olanda bəşər tarixinin inkişafından bəhs edən "La Légende des Siècles" ("Yüzlərin əfsanəsi") adlı epik əsər üzərində işləyib. O, indiyədək Fransanın yeganə milli dastan kimi qəbul edilən həmin əsərinə Allah, islam, Həzrəti Məhəmmədlə bağlı çoxlu şeirlər daxil edib. Hüqonun "Məhəmməd" adlı şeiri 1859-cu ildə Brüsseldə nəşr olunan kitabında yer alsada, sonrakı nəşrlərdə gözə dəyməyib. Yalnız onun ölümündən yüz il sonra – 1985-ci ildə Fransa Milli Elmi Araşdırmalar Mərkəzi tərəfindən hazırlanan nəşrə salınıb. Bununla da xristian aləmində Viktor Hüqonun müsəlmanlığı qəbul edib-etməməsi ilə bağlı mübahisələr başlayıb. Həmin mübahisələr bu gün də davam edir.

Ağrı İbrahim Çeçen Universiteti Dil Tədrisi Mərkəzi fransızca bölməsinin müəllimi Yaqub Yaşar Hüqonun "Məhəmməd" şeirinin orijinal mətnini həmin mərkəzdən əldə edib, uzunmüddətli zəhmət nəticəsində türk dilinə çevirib. Onun fikrincə, Hüqo şeirində Həzrəti Məhəmmədi elə gözəl təsvir edir ki, təsirlənməmək mümkün deyil. Bütün bunlar da Hüqonun İslam dini ilə nə qədər bağlı olduğunu göstərir.

Viktor Hüqonun islam sevgisi

Son vaxtlar Hüqonun ən ciddi bioqraflarından olan məşhur tədqiqatçı Henri Guillem qələmə aldığı "Hüqo" əsərinin ön sözündə yazıçıdan bu sitatı gətirir: "Mən özüm də özümü tanıya bilmirəm. Öz-özümə yadam, kim olduğumu və adımın nə olduğunu yalnız Allah bilir".

Hüqonun həm iki oğlunun, həm də oğlan nəvəsinin xaç suyuna salınmadığını və xristian adətlərinə görə dəfn edilmədiklərini bildiren müəllif bununla yanaşı, kitabın bir çox yerində yazıçının daim evində gizlicə namaz qıldığını vurğulayır. Bu iddia və "Mahomet" mərsiyəsinin məzmunu Hüqonun müsəlmanlığı qəbul etməsi barədə fərziyələrin doğru olduğunu təsdiqləyir.

Yaqub Yaşarın tərcüməsindən Həzrəti Məhəmmədin vəfatı ilə bağlı yazılmış bir parçanı oxucularımıza təqdim edirik:

*Baxıb onlara həmişə dayaq duran
o uca insana,
Ağlayırdı xalq; evinə qədər
yoldaşlıq etdilər ona.
Bir çoxu gözünü belə qırpmadan
sırada gözlədi,
Bütün gecəni bayırda, daşların
üstündə keçirdi.
Ertəsi gün səhər sübhün
açıldığını görəncə,
"Mən artıq qalxa bilmirəm, –
dedi Əbu Bəkirə.
Kitabı götürüb özünə, sən
qıldıracaqsan namazı".
Arvadı Ayışə də həmin vaxt
camaatın arxasında idi,
Əbu Bəkir oxuyur, Məhəmməd isə
inləyirdi.
O, dua və zikrini edən vaxt
hamu ağlayırdı.
Və Ölüm Mələyi gəlib çıxdı
axşama yaxın,
"İçəri girə bilərəmmi?", – deyə o,
icazə istədi.
"Gəlsin" – dedi. Dünyaya açdığı
o ilk günkü kimi
Yenə par-par parıldayıb,
gülümsəyirdi gözləri,
Və Mələk ona: "Allah səni gözləyir",
dedi.
"Məmnuniyyətlə", – dedi.
Almacıqları azca titrədi –
Bir anlıq aralandı dodaqları
və ruhunu təslim etdi.*

Hazırladı: NƏRİMAN

Valeri LARBO
(Fransa)

Əlbəttə, Siseronun üslubunu pisləməyə səbəb kimi Avel Gelliyn işlətdiyi "Verborum pensitatores" ifadəsinin həmin kontekstdə təhqiramiz mənası var. Ancaq bu, o qədər də vacib deyil. Çünki biz tərcüməçilər mütləq həm "söz tərzisi", həm də subtilissimi olmalıyıq. Hər birimiz iş məsələsinin üstündə gümüş gözlü, qızıl qollu, platin əqrəbli, milli qramına qədər düz çəkən, çəkisi olmayan şeylərin "çəki"sinə göstərən gözəgörməz "xəyali tərzisi" saxlayırıq. Həmin tərzisi ilə müqayisədə digər əmək alətlərimiz olan – lüğətlər, məlumat və qrammatika kitabçalarından müntəzəm istifadə etsək də, onlar yalnız köməkçi, nizamlanmış material anbarı, əlifba sırasına görə düzülmiş, əhəmiyyətinə və çalarına görə sıralanmış, solğun karandaşlarla dolu söz qutularıdır. Başlıcası, o sözləri ölçdüyümüz tərzidir, çünki tərcüməçinin bütün işi söz ölçməkdən ibarətdir.

Tərzinin bir gözünə bir-birinin ardınca müəllifin sözünü qoyuruq, ikinci gözünə isə növbə ilə orijinalın dilində müəyyən sayda söz atıb tərzinin gözlərinin tarazlaşmasını gözəliyoruz.

Adama elə gəlir ki, bundan asan bir şey yoxdur. Doğrudan da, biz müəllifin sözlərini yox, lüğətdəki sözləri çəksəydik, işimiz daha yüngül olardı. Ancaq məsələ bundadır ki, müəllifin qeyd etdiyi və şəxsiyyətini əks etdirən həmin söz, demək olar, nəzərə çarpmır, bununla belə, müəllifin niyyətini kökündən dəyişən "çılpaq" məna və bizə yalnız əsərin bütün kontekstini dərinədən dərk etməklə məlum olan fikir dönümləri çox əhəmiyyətlidir; mənanaya gəldikdə isə biz birincisi, əsərin həmin sözünün ardınca gələn bütün hissəsini, ikincisi isə ondan sonra gələn bütün hissəsini başa düşürük və bu, bizə əvvəlcədən tərzidə çəkəcəyimiz sözün mənasını izah edə bilər.

Həmin sözə diqqətlə fikir vermək lazımdır – çünki canlıdır. Baxın, o daşib tökülür, buynuz və yalançı ayaqlar çıxarır, onlar süni şəkildə təcrid edilmiş vəziyyətdə qalaraq, canlı fikir axınına – ifadəyə, onu içindən çıxardığımız bütün kontekstə bənd olurlar; bu həyat əlamətləri onun ritmik çəkisini dəyişdirir. Deməli, biz həmin ritmi tutmalıyıq ki, həmin ritm qarşılıqlı olan sözə də sirayət etsin.

Tərcüməçinin tərzisi

Ona görə də lüğətin rəsmi qarşılıqları pedaqoqun iddia etdiyi sırf inzibati dəqiqliklə, belə desək, rəsmi ekvivalent kimi təqdim etdiyi lüğətlərlə heç bir söz tərzidə çəkiləcək sınağına tab gətirmir, biz də başqa lüğətə – yaddaşımızdakı lüğətə müraciət etməli olur, mürəkkəb sinonim seçimiylə bu sınağı tab gətirən başqa sözlər tapırıq ki, həmin sözlər də əsasən istədiyimiz tarazlığa nail olmağa kömək edir. Məhz buna görə, bu, hər cür məntiqə zidd olsa da, müəllifin

iki yerdə işlətdiyi bir sözü tərcümə edilmiş mətnin müəyyən yerlərində heç də həmişə eyni cür çevirmək olmur. Lakin diqqətlə baxanda görürük ki, həmin sözlər yükləndiyi və tərkib hissəsini təşkil etdiyi iki müxtəlif canlı mühitdə müxtəlif funksiyaları yerinə yetirir. Ola bilər ki, həmin sözün bu iki çalarını tərcümə etdiyimiz dildə bu və ya başqa sözə ehtiva etmək mümkün olmasın. İsim və sifətə gəlincə, burda istisna hallar ola bilər; ancaq hətta, bunun üçün heç bu və ya

digər dilin qrammatik qaydası, "ruh"u bunu tələb etməsə belə, tez-tez ismi feil, feili isim kimi vermək, feilin bir zamanını başqası ilə əvəzləmək lazım gəlir! Üstəlik, giriş cümlələrinin yerini dəyişdirmək, quruluşunu dağıtmaq, durğu işarələrini qoymaq və üsulunu dəyişmək! Çünki biz vergül də daxil olmaqla hər şeyi tərzidə çəkirik.

Çap mətninin hərəkətsizliyi optik aldanışdır. Əgər o, heç olmasa, bizim qədər hərəkətsizdirsə, onda yerimizdən qımlanmadan tərzinin iki gözü arasında tarazlıq axtarmaqla məşğul olanda daxilimizdə həyatın sonsuz mürəkkəb və sürətli hərəkətləri davam edir. Biz canlı materiyayı tapdığımız nisbi tərzilərlə çəkirik və tapdığımız nisbi müvazinətlərin köməyi ilə həyat axınının az və ya çox hissə-

sini – heç vaxt tərzidə çəkilməyən – söz elementlərindən ibarət olan yeni toxumaya boşaldırıq, həmin axının imkanlarında çevirdiyimiz dili bilən oxuculara və ya dinləyicilərə çatdırırıq.

Beləliklə, tərcümə sənətimiz həyatla – təkə mütləbi zamanı olduğu kimi qavradığımız və mənimsədiyimiz yox, həddən artıq çox bələd olduğumuz, hissələrə ayırdığımız, hüceyrə-hüceyrə öz əlimizlə yaratdığımız yeni cisim, yaratdığımız həyatla fasiləsiz və sıx ünsiyyətdədir. Sevinc dolu zəhməti və zəhmət sevincini, odlu-alovlu coşğunluğu və sevimli işin başgicəllənməyə oxşar qələbəsinə azacıq da olsa, təsəvvür edən elə bir adam varmı ki, bizə həsəd aparmasın?

1965

NARINGÜL

Elizabet MARKŞTAYN
(Vyana Universitetinin professoru)

Postmodernizm bugünün, dünyanın məsələsi deyil. Bu cərəyanın köklərinə Fransua Rablenin, yaxud İeronim Bosxun əsərlərində, Fridrix Helgerlinin tərcümələrində rast gəlirik. Əlbəttə ki, mənim anlayışında postmodernizm Şarl Bodler və Pol Sezannın başladığı və sənətdə modernizm adlanan dönüşün davamıdır.

...Tərcümə zamanı yanaşma orijinalın mətnilə müəyyənləşir. Amma yəqin, hətta, postmodernizmi mütləq olmayan elə mətnlər var ki, həmin mətnləri postmodernizm konsepsiyasına uyğun şəkildə çevirmək olardı...

Bəs bu cür tərcümənin şərti nədir? Onilliklərlə belə güman olunurdu ki, guya tərcümə "orijinal əsər" kimi oxunmalıdır, yaxud daha ehtiyatla desək, "realist tərcümə" adlanan müəyyən bir orta həddə olmalıdır. Bu əhəmiyyətli bədii tərcümə nəzəriyyələrinə (burada söhbət məhz ondan gedir) şamil edilmirdi, bir çox tərcüməçilərin özləri də belə hesab edirdilər. Məsələn, Boris Pasternak Vilyam Şekspirin "Hamlet" əsərini çevirəndən sonra oxucularından xahiş edir-

Tərcümənin postmodernist konsepsiyası

di ki, onun tərcüməsini "orijinal rus dram əsəri" kimi oxusunlar. Bunun nəticəsidir ki, "Hamlet"-i də, "Faust"-u da mahiyyətə Pasternakın əsərləri saymaq lazımdır. Bunun ardınca tərcümənin "təbiiliyi" prinsipi gəlir. Yenə də Pasternak yazırdı: "Tərcümənin orijinallığına dilin canlılığı və təbiiliyi ilə nail olmaq mümkündür". Başqa bir tələb – tərcümə olunmuş əsərin orijinal səviyyəsində olması isə çox incə məsələdir. Amma orijinal olduğu kimi başqa dildə yaratmaq olduqca şərti məsələdir, bunu heç cür ciddi qəbul etmək olmaz. Tərcümənin, mətnin əslinə oxşaması barədə isə fikir yürütmək olar. Məna elə gəlir ki, bu tezizə etiraz etməyə dəyməz. Sadəcə ikinci, mənim antitezis adlandırdığım mülahizəni ona qarşı qoymaq olar, ona görə ki, mən sintezə ("qızıl ortaya") can atmıram.

Amma hərfi tərcümə dedikdə biz qəfildən (amma bunu gözləmək olardı) lap Siseronun da əvvəlki dövrdən bəri davam edən tərcüməylə bağlı mübahisəyə – hərfi tərcümə sərbəst tərcüməyə, "verbum pro verbo" isə "sensus pro senso"ya qarşı – qoşuluruq.

Bu köhnə, həll edilməmiş və həll edilməyəcək mübahisədir, çünki söhbət canlı dildən

və canlı sənətdən gedir. Amma məna belə gəlir, həmin mübahisədə bugünkü ədəbiyyatımızla, bugünkü oxucularla müəyyən bir hüddudlar meydana çıxıb. Yeni baxış bucağını "təbiiliyi" ("orijinal kimi") tərcüməylə dəyişən, qeyri-adi ("tərcüməyə oxşayan") tərcümə arasında ziddiyyət kimi təsəvvür edirik.

Əlbəttə, heç vaxt vahid qrup oxucular olmayıb, məcburi orta təhsil və kitabların kütləvi sürətdə nəşri isə, əslində onların dairəsini genişləndirməyib... "yüksək səviyyəli" bədii ədəbiyyat mütləsinə gələndə isə oxucular arasında iki qütb var: nisbi sabit qrup – onlar üçün mütləli vərdəşdir, – və bu cür kitabları heç vaxt oxumayanların artıb-çoxalmış kütləsi. Bu məsələnin bir tərəfidir. İkinci tərəf isə ondan ibarətdir ki, oxucumuz da dəyişib. O, artıq Hötenin nəzərdə tutduğu sadəlövh söz həvəskarı deyil. Höte onları nəzərdə tutub yazırdı ki, "orijinala həddən artıq yaxın olan tərcümələr yalnız alimlər arasında müzakirəyə yararlıdır".

Üstəlik, bugünkü oxucu təkə ingilis dilini yox, digər dilləri də çox yaxşı bilir... Bizim bədii tərcümələrimizin istehlakçıları daha səviyyəli olublar. Oxucu

istəklərinin genişlənməsi üfüqləri hər cür yeniliklərə daha həssasdır. Əlbəttə ki, ədəbiyyatın özü tərcümə obyektini kimi (həm də təkə sırf postmodernist deyil, sadəcə müasir) bizim üçün oxucunun tərcümə eksperimentlərində, başqa cür desək, mətnin realizəsində iştirakını təmin edir. Bu halda həmin iştirakı yalnız tərcümənin tərcümə olduğunu ondan gizlətməməklə təmin etmək olar...

Tərcümə etmək zövq almaq, sevinmək, macərə yaşamaqdır... Tərcüməçi orijinalın əsiri olmamalıdır, onunla yarışmalıdır, düzdür, bunu xaricidilli müəllifin yazdığı yox, başqa janrdakı etməlidir. Məhz həmin janrdakı biz tərcüməçilər mətnin müəllifiyik.

...Digər konsepsiyaların mövcudluğunu mənim postmodernist adlandırdığım tərcümə konsepsiyası olmadan nəzərdən keçirmək çətindir. Çünki konsepsiyaların fərqi yoxdur, amma hər bir orijinal öz xüsusiyyətlərinə görə (hər bir müraciət edilən qrup da öz tipinə və tərkibinə görə) özünün həmişə fərdi olan yanaşmasını tələb edir. Bunu plürealizm də, reltyativizm də adlandırmıyaraq olar. Bu iki anlayışdan birini seçmək isə oxucudan asılıdır.

NƏRİMAN

Hacı Eldar Mikayılzadə özünü oxuculara belə təqdim edir:

- Əmircan qəsəbəsində doğulmuşam. İlk müəllimim qonşumuz Səttar Bəhlulzadə olub. Əzim Əzimzadə adına rəssamlıq məktəbinin rəngkarlıq fakültəsində oxumuşam. Məni Sankt-Peterburq Rəssamlıq Akademiyasına göndərirlər. Sonra ailə vəziyyətimə görə bir həftəlik Azərbaycana qayıdanda Lətif Kərimovla görüşdük, bunnunla da həyatım dəyişdi. O vaxtdan xalça sənətindəyəm. Tez-tez sərgilərdə iştirak edirəm. Bu yaxınlarda BMT-də Mehriban xanımın iştirakı ilə "Tolerant Azərbaycan" sərgisində mənim xalçam nümayiş etdirildi.

Xalçaçı-rəssam Hacı Eldar Mikayılzadə:

"Xalça Azərbaycanın ana dilidir"

- Sizin "Kəhkəşan" xalçanız böyük marağa səbəb oldu. Bir çoxları bu sənətin tənəzzüllə uğradığını düşünsə də, siz bu xalça ilə əksini sübut etdiniz.

- Həmin xalçanı toxumağı çoxdan arzu edirdim. İlk dəfə bu barədə Lətif Kərimovdan eşitmişdim ki, V əsrdə Sasanilər dövründə II Xosrovun sarayında belə bir xalça olub. Təbəri yazır ki, ərəblər sarayı ələ keçirəndə o xalçanı qənimət kimi götürüblər. O vaxt qayda var idi ki, müharibədə qələbə qazananda qənimət qoşun başçıları arasında bərabər bölünürdü. Xalçadan bir dənə olduğu üçün onu paylaşa bilməyiblər. Nəticədə hissələrə ayırıblar. Əlbəttə ki, o vaxtın Ərəbinin xalça sənətindən anlayışı yox idi, sadəcə daş-qaşına görə parçalayıb bölüblər. Bəzi fars mənbələrində bu xalça "Zimistani" kimi də təqdim olunur. Qış aylarında bahar əhval-ruhiyyəsini qaytarmaq üçün fərşə döşənirmiş. Arzum vardı ki, həmin xalça ilk dəfə Azərbaycanda bərpa olunsun. Bu isə həm zaman baxımından, həm də maddi baxımdan çox böyük işdir. Təxminən iki il "Kəhkəşan" mövzusunun araşdırıdım. Qədim bürclər haqqında məlumat öyrənmək üçün İranda bir kitabı tapdım, qədim bürclərin formalarını, quruluşunu öyrəndim. Bakıda astroloq-alim Firudin Qurbansoy kömək etdi. Üç il də xalçanın toxunmasına sərf olundu. Nəhayət bu xalçanı Heydər Əliyevin doxsan illik yubileyində nümayiş etdirdik.

- Sənətsünaslar deyirlər ki, qaşların xalçaya toxunması yeni və çətin texnologiyadır. Hətta təcürübəli xalçaçıların özü də buna təəccüb edirdilər.

- Xalçada qaş işləmələr tarixən olub. Ancaq bunu necə etdiklərini bilmirik. Qaşları xalçaya yerləşdirmək üçün uzun müddət təcürübələr aparmışdıq. Təxminən əlliyyə yaxın xırda xalça toxumuşuq. "Kəhkəşan"ın arğacı da qızıldandı. Qaşın toxunma vaxtı yerindən qaçmaması və toxunduqdan sonra tərənəm-məməsi üçün uzun müddət çalışdıq. Əvvəlcə qızıl əvəzinə başqa metallar barəsində fikirləşdik. Ancaq sonradan pas atacağına düşüncə məcbur olduq ki, arğacı qızıldan hazırlayaq. Ona görə də bu işə təxminən kilo yarım qızıl sərf olundu.

- Xalçalarınızda daha çox şərq üslubu özünü göstərir. Ancaq bununla belə Avropa ənənələri də bir xətt kimi keçir. İki böyük mədəniyyəti, belə demək mümkünsə ziddiyyəti xalçada vermək çətin oldumur?

- Bunu əslində, yerləşdiyimiz coğrafi məkanın özü diktdir. Azərbaycan qərb ilə şərq arasında bir körpüdür. Ölkəmizin coğrafi mövqeyi istər-istəməz bizim dünyagörüşümüzdə, tərbiyəmizə təsir edib. Bu, torpağın özünün verdiyi təbiətdir. Bir yerə bağlanan adam insansəvər ola bilməz. Biz coğrafiyamızda bütün xalqları, mədəniyyətləri görmüşük. İnsanlarla rastlaşdıqca insansəvər olmuşuq. Ona görə də hər mədəniyyətin təsirini özümüzə saxlamışıq. Yəni bu mənim icad etdiyim bir şey deyil. Azərbaycanın yerləşdiyi məkan mənə bunu diktdir. Həm də təhsilim bunu tələb edir. Avropa təhsil sistemində oxumuşam. Müəyyən müddət Sankt-Peterburqda rəssamlıq üzrə təhsil almışam. Əlbəttə ki, süturnumuz, özülümüz şərq mədəniyyətidir. Xalça Azərbaycanın ana dilidir. Bizim nənələrimiz, babalarımız bu dildə danışılıblar. Biri var, danışığı dili, biri də var fəza dili. Azərbaycan xalqı məhz xalçanı fəza dilinə çevirə bilib, onunla danışib. Bütün xalçalarımız keçmişdən bu günümüzdə gələnlərdir. Bu dili anlayın oxuya bilirsiniz, qalanları da hiss edirlər.

-Xalçalarınızın üzərindəki ənənəvi simvolların qədim türk əlifbalarının hərfəri ilə üst-üstə düşdüyü deyilir. Bu fikir nə dərəcədə doğrudur?

- Bu fikirdə haqiqətən də, uydurmanın da az da olsa payı var. Tarixən yazıdan əvvəl işarələr olub. Qədim insanlar mağaralarda istədiyi fikri çatdırmaq üçün işarələri qayaya cızmışlar. İlk danışığı dili səsdən sonra xəttidir. Keçmişdə insanlar səs tonu və cizgilərlə öz emosiyalarını çatdırırmışlar. Bu cizgilər get-gedə formalaşmış. Bəzi xalqların cizgiləri yazı dilinə çevirib. Nəticədə heroqliflər, mixi yazılar əmələ gəlib. Çinlilər bu xətləri əlifbaya çevirib, türk xalqları bunu naxışa çevirib. Hər ikisinin kökü ilk cizgilərdir, danışığı dilidir.

- "Kəhkəşan" xalçası ilə yanaşı "Şəbi-hicran" xalçası da Azərbaycan xalçaçılığında böyük hadisə hesab olunur. Bu xalçanı iki dəfə toxumusunuz. Bir müddət öncə yenidən bu mövzuya qayıtmaq istəyiniz hansı ehtiyacdən yaranıb?

- İki dəfə yox, üç dəfə. Hər adamın ürəyinin açarı var. Adam var, onun ürəyinə Nizami düşür, adam var, Nəsimi düşür. Mənim ürəyim açarı isə Füzulidir. O, elə dühadır ki, onun fəlsəfi açıldıqca açıqlır. Bu xalçaların birincisini iyirmi üç yaşında işləmişəm. Ondan iyirmi üç il sonra bir də işlədim. Bir də keçən il yenidən işlədim, yəni əhli çağımızda. Artıq altmışa yaxınlıqam. Hər dövrdə insanın Füzuli haqqında qavrayışı dəyişir. Bu dəyişiklik xalçanın rəngində də özünü göstərir. Rənglərdən bilinir ki, bunu cavan adam, bunu müdrik adam və ya ağıllı itirmiş biri işləyib. Hər üç işin arasında həm rənglərdə, həm də süjetin özündə fərqlər var. Üstəlik, hələ də Füzulini açma bilməmişəm. Gözümü yumanda, yatanda belə gözümləndə öndə canlandıq kimi yaratmaq istəyirəm. Ancaq hələ bunu bacarmıram. Hətta axırıncı xalçamda belə ona çatmamışam. Məhz buna görə də istər-istəməz yenidən bu mövzuya qayıtmalı olursan.

-Xalçaçıq sənətində müəlliminiz Azərbaycan xalçaçılığında böyük bir dövr yaratmış Lətif Kərimovdur. Ancaq bununla belə, siz özünü mənəvi müəllim Səttar Bəhlulzadəni hesab edirsiniz.

- Bütün xalçalarımızda, rəngkarlıq işlərimdə o iki kişinin payı var. Onlar mənimlə həmmüəllifdirlər. Mənim hər bir xalçam həm Səttarın, həm də Lətif müəlliminindir. Səttar Bəhlulzadə mənim ilk müəllimim olub. Həm Əmircan qəşu olmuşuq, həm də atam məni uşaqlıqdan onunla tanış etmişdi. Mənə ilk dəfə dəfə rəngkarlıq dünyasını o açıb. Ancaq xalçaçılıqda müəllimim məhz Lətif Kərimovdur.

- "Təzəpir" in, "Göy məscid" in təməlinə sizin də iştirakınız olub...

- O məscidlərin Tərtibatlarını mən vermişəm. Xalçasından tutmuş ağac, kağız, nəqqəşliq işlərinəncə mənə aiddir. O vaxta qədər məscidlərin içində rəngkarlıq, nəqqəşliq işləri olmayıb. Adətən Abşeron memarlığına uyğun olaraq kərşana daşdan istifadə olunurdu. Açıq mən də bilmirdim ki, bunu necə edək, ideyasını nəyin üstündə quraq. Özüm musiqini sevirəm, kamança da çalırım. Musiqiçilər bunu yaxşı bi-

lir ki, bir aləti kökləyəndə nəyinsə üstündə köklənməlisən. Avropada bütün musiqi alətləri piano, şərqdə isə tar üstündə köklənir. Biz də fikirləşdik ki, məscidin rəngkarlıq işlərini nəyin üzərində kökləyək ki, milli olsun. Bayaq dedim ki, xalça ana dilimizdir, ruhumuza ən yaxın sənətdir. Ona görə rəngkarlıq işlərini xalçanın üstündə kökləməyə başladım. Necə ki, muğamda "Segah", "Rast", "Şur" kimi muğamlar var, ornament sənətində də muğamlar mövcuddur. Naxış sənətinin "Tirməsayağı", "Butalı", "Şahabbası", kimi muğamları var. Həm öz naxışlarımızı, həm də qəbul etdiyimiz naxışları inkişaf etdirərək dəstgah muğamı yaradılıb. "Təzəpir" məsci-

- Azərbaycan xalçaçılığının bir neçə istiqaməti var. Quba, Qarabağ, Təbriz xalçaçılıq məktəbləri öz üslubları ilə fərqləniblər. Bəs müasir dövrümüzə yeni xalça çeşniləri meydana gəlirmi? Yeni çeşnilərin yaranma prosesi fərdi qaydada emalxanalarda aparılır, yoxsa tədris müəssisələrində bu yeniliklər öyrədilir?

- Əvvəl bu barədə vəziyyət yaxşı idi, sistem var idi. "Azərbaycan" Elmi İstehsalat Birliyi işləyirdi, evlərdə xalça toxunurdu. Bayaq söhbətim əvvəlində bəzi adamların xalça sənətinin öldüyünü iddia etdiklərini dediniz. Bu sözdə hardasa həqiqət var. Bəlkə də "Kəhkəşan" xalçası da sönməkdən qabaq xalçaçılıq sənətinin şölə vurmasıdır. Xalçanı qorumaq istəyiriksə, mənə kömək etmək lazım deyil. Kəndlərdə xalça toxuyan qadınlara xalça toxumaq maraqlı olmalıdır. Bu auranı yaratmaq lazımdır. Əgər bunu bacarsaq xalçaçılıq bir sənət kimi yaşayacaq, əks halda itib-batacaq.

- İran xalçaçılığı dünyada məşhurdur. Bəzən Azərbaycan xalçaları ilə İran xalçalarını qarışdırırlar da olur. Bəzən də ornamentlər üzərində mübahisələr düşür. Bu iki böyük mədəniyyətin xalçalarının əsas fərqi nədir?

- "Hətta Gəncə, Quba, Qarabağ məktəblərinin arasında fərqlər mövcuddur. İranla Azərbaycan xalçaçılığının arasında da fərqlərin olması mütləqdir. Daha doğrusu fars məktəbi və türk məktəbi anlayışları var. Təbriz xalçaçılıq məktəbi o qədər güclü olub ki, bütün fars məktəblərinə təsir edib. Azərbaycan xalçalarının dünyada kolleksionerlər, muzeylər tərəfindən sevilməsinin, tələb olunmasının əsas səbəbi onun təkrrarlanmazlığıdır. Türkmən, Kirman xalçasının minlərlə təkrrarı tapmaq olar. Ancaq nə Quba, nə Şirvan xalçalarının tam eynisini tapmaq mümkün deyil. Bu Azərbaycan xalçalarının özəlliyidir.

- Xalça dedikdə ilk ağla gələnlər butadır. Butanın "sarı-but", "gəncəli buta", "balalı buta" kimi bir sıra növləri var. Bu simvolların fərqi nədir?

- Bütün naxışların çeşidləri var. Hər biri də xalqın yaşadığı təbiətdən, folklorundan, dünyagörüşündən asılı olaraq dəyişir. Butanın sudan doğan da, alova bənzəyən də, sərş ağacına oxşayan da var. Atəşpərəstliyə sitayiş edən məkanlarda buta alovdan doğur, suyun qiymətli olduğu coğrafiyalarda su formasında butalar yaranır. Marksin bir sözü var: "Məişət insanın təkfükürünü formalaşdırır". Hər bir xalqın məişəti onun təkfükürünü formalaşdırır, birbaşa onun musiqisinə, incəsənətinə təsir edir. "Küseyən buta", "palıd buta" kimi çoxlu növlər var. Nəyə bənzəyibse qadınlarda o adı veriblər.

-Hazırda hansı işlər üzərində çalışırsınız?

- İndi bir Əfşan xalçası üzərində işləyirəm. Ad olaraq qədim muğamlara "Cahargah"a gedib çıxır. Ancaq mən özümə məxsus bir Cahargah yaratmaq istəyirəm. Əfşan xalçalarında naxış işlənilir. Mənim toxuduğum xalçada isə fərqlidir. İlk dəfə olaraq həmin naxışları sujetə çevirirəm. Uzaqdan baxanda naxışdır, yaxına gəldikdə isə görürsən ki, heyvan, insan surətləridir. Bundan başqa yeni bir məktəb yaradırdıq, Şəki xalçaçılıq məktəbinin əsasını qoymaq istəyirik. Şəkinin xalça məktəbi olmayıb, ancaq çox zəngin naxış sənəti var. O, naxışların üstündə köklənərək yeni xalçalar yaradacağıq. Bununla da Şəki xalçaçılıq məktəbinin əsasını qoymuş olacağıq.

Rövşən DANYERİ

Qorxmaz ŞIXALIOĞLU

O, istedadlı idi, təkə-kürünə yalnız heyran qalmaq olardı. Yazıçıların Şüvəlan Yaradıcılıq Evinə şahidi olmuşam-istər bizimkilər, istərsə də rusiyalılar olsun-süfrədə mürəbbəyə cuman arılar kimi onun başına yığışardılar. İlahi, ona necə qulaq asardılar! Hesab eləyin ki, avqust ayında Kürdəmir çöllərinə yağış yağır. Onunla oturub-duranlar bu dediklərimi yüzüylə təsdiqləyirlər.

60-70-ci illərdə o, Azərbaycanda ingiliscəni səlis bilən iki-üç adamdan biri idi. Moskvadan hansı yollarsa bu dildə jurnallar alardı. Kimya, biologiya, fizika, kibernetika, genetik və astronomiyadan çox məlumatlı idi. Dünya ədəbiyyatı və fəlsəfəsini gözəl bilirdi. Özünü deyən: belə adamın söhbətlərindən necə doymaq olardı? İstedadlı söz adamları - Elçin, F. Qoca, M. Aslan, M. Yaqub, R. Rövşən, M. Süleymanlı, K. Vəliyev, E. Baxış, V. Cəbrayılzadə ona böyük hörmət göstərirdilər. Bu doğma münasibət onu çox sevindirirdi. Doğrusu, gərək sevinməyi də bacarasan. Bu, hər adamın işi deyil. Sonraya saxlamayım, yeri gəlib, qoy yazım.

Yazıçı Elçin cavanlığında onun yaradıcılığında bir məqalə yazmışdı. Məqamı düşündə o, bu məqalədən, daha doğrusu, Elçin müəllimin bu yaxşılığından ağızdolusu danışar, yazıçı hamkarını dağa qaldırardı. O qədər əzab-əziyyət, çətinlik görmüşdü, ağ gün sarıdan o qədər ağrı yaşamışdı ki, iki kəlmə xoş söz, xırda bir yaxşılıq onu xəşbəxt edərdi. Hələ qalsın ki, istedadlı bir yazıçı onun hekayələrini yüksək qiymətləndirər. O məqalədən danışanda, hələ də səsinə, gözlərində neçə illər əvvəl yaşadığı sevincin çirpintiləri görünürdü. Doğrudan da, yaradıcı adamın qanad açıb uçmağını, ömrünün uzanmağını istəyirsən-sə, gərək onun yaxşı işi, yəni əsəri haqqında xoş söz deməyə qızırğalanmayasan. Bu gün, nə sirdisə, həтта ən yaxın iki qələm sahibi yaxşı söz o yana qalsın, heç bir-birini həzm edə bilmirlər, elə bil, bu geniş dünyada biri, digərinin yerini tutub. Neçə dəfə bunun şahidi olmuşam. Sadəcə, bu, başqa bir söhbətin mövzusu. Sözü çox uzatdım, bağışlayın, qayıdıram məqaləyə. Yazıçı dostum danışırdı: "Fikir verin, gör Elçin müəllim yazını hansı ustalıqla, necə bir gözəl ədəbi fəndlə başlayıb. Yazır ki, hansısa kitab üçün evin yaxınlığındakı kitabxanaya getmişdim. Gördüm ki, arıq, eynəkli, balaca bir oğlan kitabxanacı qadına deyir:

- "Balaca Kiberin macəraları" kitabını istəyirəm. Qadın tez də kitab rəflərinin arxasında itdi, hardasa 4-5 dəqiqədən sonra qayıtdı:

- O kitab əldədir, hələ qaytar-mayıblar.

Oğlan narazılıqla dilləndi:
- Axı siz keçən dəfə də dediniz ki, o kitabı gətirəcəklər.
- Gətirmişdilər. İndi başqası aparıb".

Həqiqətən də, uşaqların sevə-sevə oxuduğu "Balaca Kiberin macəraları" kimi, onun böyükklər üçün yazdıqları da (məs: "Gecələr uzanardı") - çoxundan eşitmişəm-əl-əl gəzirdi. Lakin, bu həqiqətin ağırlı tərəfi o idi ki, onun kitabları əl-əl gəzdirdi vaxtlar, özü də Bakının külləkli küçələrini gəzirdi. Gecələməyə yer axtarırdı...

88-ci ilin yayı idi. Yazıçıların Şüvəlandakı Yaradıcılıq Evinə işləyirdim. Bura təzə direktor təyin olunmuş Əli Kərimbəyli-Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin-yazıçı dostumuzu tapıb yanına gətirdi. Ona köhnə korpusda bir otaq ayırdı. Yavaş-yavaş onun üzünə Gün doğmağa, qırışığı açılmağa başladı. Əli müəllim, Yaradıcılıq Evinin kadrlar şöbəsinin müdiri Əjdər Ol və mən, az qala, pərvanə kimi onun başına fırlanırdıq. Çünki hər üçümüz onun xətrini dünyalar qədər istəyirdik. 1990-cı ilin 19 yanvar gecəsi, rus qoşunları Yaradıcılıq Evinə işğal edənə qədər o, burda yaşadı...

Bir də gördüm ki, Təzə il gecəsi üçün aldığı araqların ikincisi yanına çatıb. Ürəyi açılmışdı:

- Dillər İnstitutunun ingilis dili fakültəsini qurtarandan sonra məni təyinatla öz rayonumuza-Siyəzənə göndəriblər. Müəllim işləyirəm. Bir gün gördüm ki, "Uşaqgəncəşr" in direktoru Hacı Hacıyevdən (qəbri nurla dolsun) mənə məktub gəlib. Çox təəccübləndim. Çünki Hacı müəllimi ömrümdə görməmişdim, tanışlığımı yox idi. Məktubunda yazırdı ki, "Pioner" qəzetindəki hekayən çox xoşuma gəlib, səni nəşriyyata işə dəvət edirəm. Elə həmin dərs

qırsaqqız olub yapışdılar ki, Şərq bazarının yanında boşalan Aydın Səlimzadənin birotəqlı evini yazıçı dostumuza versin. Beləcə, onun bəxtinə gün doğdu. Aydın elm fə-daisi- tarixçi-alim, gözəl jurnalist idi. Ailəvi get-gəlimiz vardı. Demək, bu evdə əvvəllər Aydınla, indi də yazıçı dostumla "dünyanı xırdalayırıdım". İllərlə bulvardakı skamyalarda, zirzəmilərdə, sınıqsalxaq bağ evlərində, bir sözlə, təsadüfi yerlərdə gecələyən yazıçı dostumun ağılına da gəlməzdi ki, ömrü, elə çətin həyatına oxşayan bu köhnə, yarımqaranlıq evdə başa çatacaq. Bu iki dostumun heç

Veselinin atasına oxşayan yazıçı

Onunla nə vaxt, harda tanış olmuşam, bilmirəm. Bu, əslində, mənim həyatımdakı qara tut ağacı, yuxarı eyvanımızın sütununa vurulmuş beşhaçalı maral buyuzdu, yaxud, lap deyək ki, alt evimizdəki odun peçi ilə tanışlığımın tarixinə bənzəyir. Görünür, bu, içdən gələn həqiqi hörmətdən, doğmalıqdandır. Bayaq dedim: hamı onu istedadlı yazıçı kimi qəbul edirdi. Amma məni ona bağlayan daha çox bu adamın təbiiyi, səmimiyyəti, düzlüyü idi. Elə düşünməyin ki, mən onu ideallaşdırmaq istəyirəm. Əsla yox. O, içkiyə meyilli idi, elə buna görə də ailəsi dağılmışdı. İradəsi zəif, özünə qarşı da çox laqeyd idi. Məşhur bir sözü improvizə edib deyirdi: "Mən ərəbi ölmüş dəvəyəm". Lakin, o - təkrar edirəm- düz adam idi, nə-cib qəlbi vardı. İcindəki işıq adamı maqnit kimi özünə çəkirdi. Bir dəfə - bu günki kimi yadımdadır- şair Eldar Baxışla Az.Tv-nin çayxanasından çıxanda, onun aşağıdan ağır-ağır gəldiyini gördük. E. Baxış şirin-şirin dilləndi: "Balam, sən bir bu adama bax, qarın çıxıb qabağa, paltar tökülür, burun da ki, nə boyda, amma adam istəyir köksünü paralayıb, onu qoysun düz ürəyinin içinə."

O, bəxtsiz adam idi. Uşaqlıq vaxtlarından üzü bəri taleyi gətirməmişdi. Atası 37-ci ilin siyasi repressiyasının qurbanı olmuşdu. Sonralar da, onun öldüyü-qaldısından bir xəbər-ətar çıxmadı. Özü-nün də ki, həyatı belə...

Bir dəfə ikilikdə olanda dedim: "-Niyə gedib Yazıçılar İttifaqına üzv olursan? Bəlkə ev ala bildin. Axı bizdə cəmi iki-üç fantast yazıçı var, onların biri də sən sən". Bu canıyananlıqımı çox sakit bir təbəssümlə qarşıladı: "Tənbəllikdən getməmişəm. Bir də ki, nəyə görə, kiməsə ağız açmaq istəmirəm". Düzü, onun bu məntiqi mənə çatmırdı. Həтта bəzən ürəyimdə onu qınayırdım da. Sonralar başa düşdüm ki, insan öz taleyindən qaça bilməz. Heç kimi, həтта içib hasar dibinə yıxılmış bir əyyəşi də qınamaq, ittiham etmək düz deyil. Çünki, insan öz dərdini hamısından yaxşı bilir. Öz içindən özü qədər heç kimin xəbəri olmur...

Düz 25 il əvvəlin söhbətidir. 1989-cu ilin dekabrı sona çatırdı. Respublikadakı gərgin içtimai-siyasi vəziyyət, Qarabağ hadisələri, mitinqlər Yaradıcılıq Evinə də söhbətlərin baş mövzusu idi. Arada yaxınlaşan Yeni il gecəsindən də söz açan olurdu. Belə söhbətlərin birində o mənə:

- Hamınız yeni il gecəsi evdə olacaqsınız, mən qulyabanı kimi burda tək qalacağam, ürəyim partlayacaq, - dedi.

- Elə şey olar? - Tez də onu arxayın elədim. - Dekabrın 31-i günortası səni evdə gözləyirəm. Bayramı birlikdə qarşılayırıq, yaxşıca da vururuq, gecə də qalırısan bizdə.

Üzündə sınıtlı bir təbəssüm yarandı. Bizdə çox olmuşdu. Onda Vtorçermet qəsəbəsində-həyat evində yaşayırdım. Kəndimizdən məktəbə qəbulu gələn, əsgərliyə gedən, Bakıya xəstə gətirən...- hamısının əsas dayanacağı bizim ev idi. Bir sözlə, qonaq sandan korluq çəkmişdik. Qohum-qardaş, dost-tanış bizim evə zarafatla "qərarqah" deyirdi. Uşaqlarım da - onda iki qızım vardı - onu çox istəyirdilər. Görünür, balacalar özləri təmiz olduğu üçün, təmiz adama da qanları tez qaynayır. Hə... dekabrın 31-i səhər saat 11-12 arası gördüm ki, bizim balaca həyatın dəmir qapısı döyülür. O, bütün əzəməti ilə içəri girdi. Əlində də sellafon torba:

- Əzizbəyov metrosunun yanındakı "ovoşnoy" dan (onda meyvə-tərəvəz mağazalarına çoxu belə deyirdi) uşaqlara meyvə almışam, - dedi.

Palçıqlı alma və xurma idi aldığı. Onun bu "bazarlığı" mənə ləzzət eləyirdi. Deyək ki, o, bazara getsin, par-parıldayan alma alsın... onu səliqəylə balaca bir torbaya yığsın... Vallah, inanın ki, onda o, başqa adam olardı. Onun gözəlliyi elə bu cür səliqəsizliyində, daha doğrusu, təbiiliyində idi. Paltarını nimdəsi, ütüsüz olsa da, üzünü qırxmışdı. Bildim ki, "qonaq getməsəydi", üzünə hələ 3-4 gün lezva dəyəsi deyildi. Bir stəkan çaydan sonra pıçılı ilə: - Təzə il hələ 12 saat qalıb, gəl bir yüz vuraq, - dedi...

ilinin sonunda gəldim Hacı müəllimin yanına. Məni işə götürdü. Sonra onu Dövlət Teleradio Verilişləri Komitəsinə-radionun "Xəbərlər" proqramına baş redaktor təyin etdilər. Məni də özü ilə apardı, ştat olmadığı üçün studiyada dispetçer işinə götürdü. Sonra da ki, bilirəm- televiziyada müxbir, redaktor, baş redaktor oldum...

Onun təşəbbüsü ilə vaxtımdan əvvəl qarşıladığımız Yeni il hələ 8 saat qalırdı. Mətbəx tərəfdən axşama başa gələsi aşın və yarpaq dolmasının qoxusu söhbətimizə daha da şirinlik qatırdı. Kəfi kökəlməmişdi. Təzə il qalan hər saati bir gün kimi uzatmaq, daha doğrusu, hər saatdan, bir günün ləzzətini almaq istəyirdi. Elə vaxt-saat, dəqiqə də onun söhbəti ilə dada gəlirdi...

O gecə ikimiz də Yeni il yuxuda qarşıladıq.

Ertəsi gün axşam getdi o. Nə qədər elədim, qalmadı:

- Ayıbdır, sən də elə yerin yoxdu - dedi. Onu saxlamaq istədim. Bildim ki, bomboş Yaradıcılıq Evinə dərixəcə. Ancaq xeyri olmadı. Qapıdan çıxanda-"Mənə yolda oxumağa bir şey ver" - dedi. Köhnə bir "Oqonyok" jurnalı gətirdim ona. Evin yaxınlığındakı dayanacaqdan 93 sayılı avtobusla yola saldım. Metronun Əzizbəyov stansiyasının yanında düşüb, 24 sayılı avtobusla Mərdəkana, ordan da 18 sayılı avtobusa minib Yaradıcılıq Evinə getməliydi. "Oqonyok" la bu uzun yolun zülmündən, az-çox, xilas olmaq istəyirdi. İndi də, onu avtobusla yola saldığım 1990-cı ilin o soyuq yanvar axşamı yadıma düşəndə, ürəyim başı göynəyir...

1990-cı ildə Yazıçılar İttifaqı ona Şərq bazarına yaxın, Qarabağ küçəsində, köhnə binada birotəqlı mənzil verdi.

1989-cu ilin yayında Yazıçılar İttifaqının katibi Çingiz Abdullayev tez-tez Yaradıcılıq Evinə dincələndən ata-anasının yanına gəlirdi. Onda Əli Kərimbəyli, Əjdər Ol, Zakir Fəxri, Əlisəmid Kür Çingiz müəllimin yaxasından

birinə evin ayağı düşmədi. Yazıçı dostum 1992-ci ilin oktyabrında 65, Aydın isə 1995-ci ilin martında 42 yaşında haqq dünyasına qovuşdu.

O, kompleksiz adam idi. Bu da insan kimi ona ayrı gözəllik verirdi. Ürəyindəkini gizlətməzdi.

Onun danışıqlarından: "Televiziyanın Təhsil redaksiyasının baş redaktoruyam. Lənkərana ezamiyyətə gedəsi oldum. Yol qaydaları ilə bağlı maarifçilik xarakterli veriliş çəkirdik. İş başa çatdı, getdik çörək yeməyə. Şəhərin milis rəisi də bizimlə idi. Yeməyin şirin yerində ara qurtardı. Rəis çəkinə-çəkinə - elə bilirdi ki, mənim xətrimə dəyər - qayıtdı ki, üzr istəyirəm, bəlkə, bir ara qə gəlsin. - Mütləq, - dedim, - mütləq gəlsin! Rəis sözümdən diksindi".

O, necə deyərlər, axıra qədər düz adam idi. Bir dəfə də dedi ki, xırda-para saxtakarlıqlarım da olub: "Baş redaktor olanda, nadir hallarda çəkilişə gedərdim. Rəhmətlik Xudu Məmmədov xaricdən qayıtmışdı. Mən də onunla bağlı plana veriliş salmışdım. Xudu müəllimi çox istəyirdim. Hörmət əlaməti olaraq, mən də çəkiliş qrupuna qoşulub onlara getdim. İşimizi qurtardıq. Xudu müəllim bizə süfrə açmışdı. Balaca bəri açdı: - Nə içirsiniz? - dedi, - ara q, viski, rakı?". Çox böyük alim olduğu üçün ona həm hörmət edirdim, həm də bir az çəkinirdim. Ona görə də, istəyimin əksinə: "İçmək nədi, Xudu müəllim?" - deyər özümlü yır-yığış etməyə hazırlaşan kimi göstərdim. O, yavaş bir səslə: "O spirti düzəldən ərəb həkimin atasına min rəhmət olsun. Bu ara q, heç olmasa, 2-3 saatlığa bizi ağıllı-zın əlindən xilas edir" - dedi və içki şüşələrini stolun üstünə düzməyə başladı".

Xatirələr çoxdur...

...Neçə illər onunla dostluq elədik, amma heç vaxt bir şəkil çəkə-dirmədik. O, həm boy-buxundan, həm də üzəndən "Uzaq sahillərdə" filmindəki Veselinin atasına oxşayırdı. Fantast yazıçı Namiq Abdullayevi deyirəm.

Dahi İsveçrə psixoloqu, analitik psixologiya təliminin, arxetiplər haqqında nəzəriyyənin banisi, mədəniyyət fəlsəfəsinə dair bir sıra əsərlərin müəllifi Karl Qustav Yunqun (1875-1961) "Şərq təfəkkürü ilə Qərb təfəkkürünün fərqi" məqaləsi onun "Böyük qurtuluşun Tibet kitabı"na psixoloji şərh-lər" əsərinin birinci hissə-sini təşkil edir. Əsər 1939-cu ildə yazılıb, ilk dəfə 1954-cü ildə çap olunub.

əvvəli ötən sayda

Qərb üçün bu qüvvə qeyri-şüurinin vacib tərkibini təşkil etsə də, praktiki surətdə məlum deyil. Bir çoxları qeyri-şüurinin mövcudluğunu qətiyyətlə inkar edir və ya güman edirlər ki, bu, istisnasız olaraq instinktlərdən, bir zamanlar şüura məxsus olub sıxışdırılmış və ya unudulmuş məzmunlardan ibarətdir. Belə hesab etmək daha təhlükəsizdir ki, "idrak" bizim başa düşdüyümüz kimi idraka (bu və ya digər dərəcədə şüura aid edilən) deyil, Şərqdə başa düşüldüyü kimi, qeyri-şüuriyə aiddir. Bizim üçün eqosuz şüur ağlasığmazdır; şüur şüurlu məzmunların eqoya münasibətinə bərabər tutulur. Əgər eqo yoxdursa, dərk edən də yoxdur. Beləliklə, eqo dərk etmə prosesindən ayrılmazdır. Şərq isə eqosuz şüuru qəbul etməkdə çətinlik çəkmir, belə hesab edir ki, şüur eqonun hüdudları ilə məhdudlaşmaya bilər (eqo "yüksək mərhələlərdə" ümumiyyətlə yox olur).

Bizim üçün "mən"i istisna edən belə psixi vəziyyət o səbəbdən yalnız qeyri-şüuri hesab edilə bilər ki, dərk edən instansiyasının özü reduksiya məruz qalır. Mən heç də şüura transendent olan mental vəziyyətlərin mövcudluğunu şübhə altına almıram. Lakin bu zaman şüur tam "dəf edildi" dərəcədə qurban verilir. Mən şüurlu mental vəziyyəti subyektlə, daha doğrusu, eqo ilə əlaqədən kənar təsəvvür edə bilməyəcəm. Eqo "zəifləyər" (depotentiated), məsələn, cismi dərk etmədən məhrum ola bilər, lakin nəyinsə dərk qalması, dərk edən də qalmalıdır. Eqo qeyri-şüurini dərk edə bilmir. Qeyri-şüurinin mövcudluğunu biz yalnız dolaylı əlamətlər əsasında anlaya bilərik. Tədqiqatçı psixi xəstəlikləri araşdırdığı zaman pasiyentdə qeyri-şüurinin təzahürlərini müşahidə edə bilər, lakin qeyri-şüurinin məzmununun eqoya analoji olan vahid mərkəzdən gəlməsinin sübutu yoxdur. Belə güman etməyə ciddi əsas var ki, qeyri-şüuridə ümumiyyətlə belə bir mərkəz yoxdur. Şərqin eqodan belə asanlıqla imtina edə bilməsi, görünür, idrakın Qərbdən fərqli başa düşülməsini nəzərdə tutur. Aydın ki, Şərq təfəkkürü üçün eqo bizim qədər əhəmiyyətə malik deyil. Şərq idrakı daha az dərəcədə "eqosentrik"dir, onun məzmunları ilə subyekt arasındakı əlaqə daha zəifdir, eqonun ikinci plana keçdiyi mental vəziyyət yüksək qiymətləndirilir.

Eqonun şiddətli coşqunluqlarının idarə edilməsinin müstəsna effektiv vasitəsi xatxa-yoqadır. Şübhəsiz, samaxaya nail olmağa can atan yoqanın ən yüksək formaları eqonun praktiki surətdə silindiyi mental vəziyyətə istiqamətlənir. Şüur onun Avropa mənasında aşağı mərhələsi (avidaya – "xəbərsizlik") sayılır, şüurun "qaranlıq fonu" (background) adlandırığımız isə yüksək mərhələ kimi başa düşülür.

Karl Qustav Yunq

Şərq təfəkkürü ilə Qərb təfəkkürünün fərqi

Beləliklə, bizim kollektiv qeyri-şüuri anlayışımız buddhanın ("aydın ağıl") Avropa ekvivalenti ola bilər. Deyilənlərdən belə çıxır ki, "sublimasiya"nın Şərq forması cisim və təfəkkür arasında aralıq mövqeyə malik psixi fəallığın mərkəzi kimi eqo-şüurun mənim-sənilməsindən ibarətdir. Psixikanın aşağı, yarıfizoloji səviyyələri tərkidünyalığın, təlimlərin köməyi ilə ram olur və ciddi nəzarət altında saxlanılır; lakin sublimasiyanın Qərb formaları üçün adı olan bu səviyyələrin inkar edilməsi və ya iradi sıxışdırılması baş vermir. İnadlı yoqa praktikası "yüksək" sahənin fəaliyyətinə təsirin dayanmasına qədər onları uyğunlaşdırır və transformasiya edir. Görünür, bu spesifik prosesə eqo və onun tələblərinə Şərqdə ənənəvi olaraq "subyektiv amil" sayılan nəzarəti səbəb olur. Mən şüurun "arxa planı" (background) – qeyri-şüurini nəzərdə tuturam.

Bütövlükdə introvertlik üçün qavrayış məlumatlarının apriorluğuna aksent xarakterikdir. Məlumdur ki, appersensiya aktı iki məqamdan ibarətdir: 1) obyektin bilavasitə qavrayışı; 2) obyekt dərk etməyə imkan verən və öncə mövcud olan (pre-existing) model və ya anlayışların köməyi ilə qavranılanın assimilyasiyası. Psixi – hər hansı keyfiyyətdən məhrum olan fiksiya deyil, o, aydın surətdə forma-

Subyektiv amili "yalnız" subyektiv sayan ekstravertlərin meylinə baxmayaraq onun əhəmiyyətinin etiraf edilməsi əsla şəxsi subyektivliyə aparmır. Psixika öz strukturları ilə kifayət qədər real quruluşlardır. Bu quruluşlar, deyildiyi kimi, maddi obyektləri psixi obrazlara transformasiya etməyə qadirdir, onların köməyi ilə biz dalgaları deyil, səsləri, müəyyən tezlikli elektromaqnit rəqslərini deyil, bu və ya digər rəngləri qavrayırıq.

Bir çox şeylər var ki, onları sonsuz sayda müxtəlif üsullarla görmək, hiss etmək, anlamaq olar. Psixika xarici dünyanın məlumatlarını özünəməxsus şəkildə, şəxsi meylədən tamamilə asılı olmayaraq, son hesabda appersepsiyanın qanun və ya modellərinə əsaslanaraq assimilyasiya edir. Müxtəlif dövr və ölkələrin onlara müxtəlif adlar verməsinə baxmayaraq bu qanunlar dəyişməz qalır. Keçmişdə insanlar cadugərlərdən qorxurdular, kabusların, əcinnələ-

təsdiq edilmiş bilik qənaətbəxş hesab olunur. Biz müşahidənin və təbiətin araşdırılmasının dəqiqliyinə inanırıq: bizim həqiqətimiz xarici gerçəkliyə uyğun gəlməlidir – əks təqdirdə o, yalnız "subyektiv" olacaq. Şərq praktiki rəqsindən (fysis) və mayanın saysız illüzur formalarından üz çevirdiyi kimi, Qərb boş fantaziyaları ilə qeyri-şüuridən yan keçir. Lakin introvert Şərq xarici dünya ilə rəftar etməyi gözəl bacarıq, ekstrovert Qərb isə psixi və onun tələbləri ilə yola gedə bilmir: kilsə kimi bir institut dərk edilməyən psixini ayınlırdə ifadə etmək imkanı verir.

Təbiət elmləri və müasir texnologiya da həmçinin, Qərbin monopol ixtirası deyil. Onların şərqli alternativləri köhnəlmiş və hətta primitiv görünür. Lakin mənəvi intuisiya və psixotexnika sahəsində malik olduğumuz yoqa ilə müqayisədə Şərq astrologiya və təbabətinin Qərb elmi ilə müqayisəsində olduğu qədər geridə qalmış görünə bilər. Xristian kilsəsinin rolunu azaltmaq istəməsəm də, hər halda, öz fikrimi İqnatius Loyolanın Exercitiyası ilə müqayisədə izah edəyəm. Bu səviyyədən birdən-birə yoqa səviyyəsinə sıçrayış Asiya xalqlarının bir anda yarımçıq avropalılara çevrilməsi qədər arzu edilməzdir. Mənim Qərb sivilizasiyasının Tanrı seçilmiş olmasından şübhələnməyə ciddi əsaslarım var. Lakin qarşı duran iki dünyanın görüşü artıq baş verib. Şərq çox ciddi transformasiyaya məruz qalır, onun bütövlüyü tamamilə və birdəfəlik pozulub. Şərq hər bənəninin ən mükəmməl Avropa üsullarını uğurla təqlid

"Qərbdə bədbəxtlik, görünür ki, daha dərin qatlara nüfuz edib. Bizim fəlakətimiz ideologiyaların çiçəklənməsidir; çoxdan gözlənilən Antixrist elə onlardır. Nasional-sosializm müsəlmanlıq meydana çıxandan bəri hər hansı bir kütləvi hərəkətdən daha çox dinə çevrilməyə yaxındır."

laşmış və spesifik reaksiya verən sistemdir. İstər qavrayış, istər spontan fikir olsun, hər hansı bir yeni təsəvvür yaddaş xəzinəsindən gələn assosiasiyaların meydana çıxmasına səbəb olur. Onlar dərhal əslində interpretasiyanın bir növü olan mürəkkəb "təəssürat" mənzərəsini təşkil edərək şüura nüfuz edir. Təəssüratın asılı olduğu qeyri-şüurinin istiqamətini (disposition) "subyektiv amil" adlandırırıram. O, "subyektiv" kimi dəyərləndirilməlidir, ilkin təəssürat əsasında çətin ki, obyektivliyə nail olunsun, adətən "subyektiv amil" in bilavasitə reaksiyasının dəyişdirilməsi və uyğunlaşdırılması üçün kifayət qədər zəhmət tələb edən verifikasiya, müqayisə və analiz prosesləri tələb olunur.

rin mövcudluğuna inanırdılar – müasir insan mikroblardan ehtiyat edir, vitaminlərin mütləq hakimiyyətinə, iddialara inanır... Subyektiv amilin əsasında psixi fəaliyyətin aprior modelləri durur. Əgər subyektiv amili qəbul ediriksə, beləliklə, psixi qanunauyğunluqların reallığından çıxış edirik, bununla da subyektivizmdə mümkün ittihamın qarşısını alırıq. Biz bu yolla gedərək şüurun aşağı təbəqələrinə enə, psixi həyatın əsas qanunlarına toxuna və qeyri-psixi qüvvələrin fatal müdaxiləsi (xarici dünyanın təsiri) olmasaydı, mütləq psixikadan törəyəcək həqiqətə yiyələnməyə başlaya bilərdik. Bu həqiqət, şübhəsiz, bizim xarici dünya haqqında biliklərimizi tarazlaşdırardı. Qərbdə yalnız faktlarla

edir. Qərbdə bədbəxtlik, görünür ki, daha dərin qatlara nüfuz edib. Bizim fəlakətimiz ideologiyaların çiçəklənməsidir; çoxdan gözlənilən Antixrist elə onlardır. Nasional-sosializm müsəlmanlıq meydana çıxandan bəri hər hansı bir kütləvi hərəkətdən daha çox dinə çevrilməyə yaxındır. Kommünizm itirilmiş cənnəti geri qaytarmağa iddia edir. Biz, göründüyü kimi, mənəvi epidemiyalara qarşı müqavimətə az uyğunlaşmış ruhumuzun kədərli natamamlığından daha çox, məhsulun məhvindən, daşqınlardan, epidemiyalardan, türk basqınından müdafiə olunuruq.

Qərbin dini istiqaməti ekstravertdir. Bizim dövrümüzdə xristianlığın dünyaya və bədənə qarşı münasibətdə düşmənçilikdə və ya laqeydlikdə ittiham edilməsi əsas-sız təhqir kimi səslənir. Əksinə, yaxşı xristian gülürlüzlü vətəndaş, bacarıqlı biznesmen, əla əsgərdir; hər işdə o, ən yaxşıdır. Bu dünyanın nemətləri tez-tez xristian həyat tərzinə görə mükafat forması kimi şərh edilir və "Bizim atamız" duasında supersubstantialis (mahdiyyətdən uca, ən mühüm) məzmun artıq çoxdan çıxarılıb, çünki real çöhrək qayğısına qalmağın əhəmiyyəti daha böyükdür. Bu nöqtəyi-nəzərdən insanın psixi təbiətinin onun azadlığının vasitəsi olması gümanı əsl kafirlik olardı.

(ardı var)

Paşa ƏLİOĞLU çevirib

O, dünyanın ən tanınmış fransızlarından biri, bəlkə də, birincisidir desək, yanlışdır. Təsadüfi deyil ki, Mirey Matye adı gələndə Eyfel qülləsi, Notr-Dam kilsəsi, Bordo şərabı və ümumilikdə Fransa yada düşür. Fransanın simvolu olan Marianna büstü hazırlananda da məhz Matyenin obrazından istifadə olunub.

Matye artıq neçə illərdir ki, bütün dünyada "fransız mahnılarının səlahiyyətli səfiri"dir. Onun ifasında səslənən ecazkar nəğmələr Cudi Qarland, Moris Şevalye və Edit Piaf ənənələrinin davamıdır. Həssas lirika, yüksək vokal imkanları Matyenin ifaçılıq uğurunun əsas göstəriciləridir. Mirey Matye çıxış etdiyi nəhəng estrada səhnələrini və əzəmətli salonları isti ev mühitinə, onunla ilk dəfə görüşən tamaşaçıları isə ürək dostuna çevirə bilib.

14 uşaqılı ailə

O, 1946-cı il iyulun 22-də Avinyonda dünyaya gəlib. On dörd uşaqılı ailənin ilk övladı olub. Daşyonan atası ailəni çətinliklə, minbir əziyyətlə saxlayıb. Yalnız səkkizinci körpə doğulandan sonra dövlət Matye ailəsini mənzillə təmin edib. Sonralar Mirey xatırlayırdı: "Mənim bəxtim gətirib. Elə kasıb və imkansız bir ailədə doğulmuşam ki, çalışmaqdan, özü də çox çalışmaqdan başqa çıxış yolum olmayıb".

Məktəbdə Mireyin "sevimli" qiyməti "iki" olub. Dərs oxumağa, məktəbə sevgisinin olmaması ibtidai sinif müəlliməsinin ona qarşı qəddar münasibətinin ucbatından idi. Belə ki, müəllimə anadangəlmə solaxay olan qızçıqazı sağ əlilə yazmağa məcbur edir, əmrə tabe olmayanda isə xətkəşlə əlləri qızarana qədər döyəcəydə. Nəticədə Mirey kəkələməyə başlayıb, müəlliməsi də onu ən arxa cərgədəki partada oturdub. Bundan sonra Matye, ümumiyyətlə, dərsə marağını itirib, 13 yaşında isə məktəbi biryolluq atıb. Zavodda işə düzələn Mirey iki il sonra ailəsi ilə normal mənzilə köçüb. O, bu hadisəni ömrünün sonuna qədər unutmadı, çünki ilk dəfə məhz o evdə vannaya qəbul etmişdi.

Atasının qızı

Mahnı oxumağı o, uşaq yaşlarından sevib. İncəsənətə marağı isə ona qanla keçib. Atası istedadlı tenor və italyan ope-

ralarının pərəstişkarı olduğundan, Mirey əsl musiqi ilə çox tanış olub. Müsahibələrinin birində müğənni evdə, iş başında atasına qulaq asa-asa sehləndiyini və yuxuya getdiyini deyib.

Atasının musiqi sevgisi onu kilsə xoruna gətirib. On altı yaş olanda şəhərdə keçirilən musiqi müsabiqəsində Matye ikinci olub, 1965-ci ildə isə müsabiqənin qalibi olmağı bacarıb. Avinyon meriyası Matyeni "Tale oyunları" teleşousunda iştirak etmək üçün Parisə göndərib.

"Mənim taleyim" kitabında o, keçmiş günlərini xatırlayaraq yazır: "Mənim həyatım Avinyon səməsinə xatırladır. Göy üzünü örtən qara buludlar gəz-tez yoxa çıxır və Günəş yenidən şəfəq saçır... Qəfildən güclü tufan qopur. Bu dəfə dəlisov külək onu uzaqlaşdırır bilir. Bütün həyatım belə təlatümlərlə mübarizədə keçib".

Piaf kölgəsi

1965-ci ilin noyabrında Mirey Matye tamaşaçılar qarşısında "Jezebel" mahnısını məharətlə ifa edib. 19 yaşlı qız musiqi tənqidçilərini də hey-rətləndirməyi bacarıb. Bir il

sonra onun "Mənim kredom" adlı ilk valı işıq üzünə görüb və 1 milyon 700 min nüsxə satılıb. Artıq "Yeni Piaf" Fransanı fəth etməyə başlayıb.

"Edit Piaf – hələ uşaq yaşlarımdan tapındığım musiqi İlahəsidir. Ancaq Piaf tək rəolunmazdır və belə də qalacaq", - deyən Mirey, ciddi-cəhdlə onu yamsılamaqdan qorxurdu. Əzəmətli "Olimpiya" səhnəsində çıxış edən Mirey Edit Piaf kölgəsindən qurtula bilmirdi. Buna görə də, prodüser Conni Stark ona Piafın səs yazılarını dinləməyi qadağan edir.

Özünü, öz musiqi tərzini axtaran Mirey həmin illərdə fransız şansonunun atası sayılan Moris Şevalye ilə tanış olub. Məhz bu görüş və Şevalyenin sözləri Matyenin gələcək musiqi karyerasını müəyyənləşdirib: "Sən çox ağıllı və gözəl qızsan. Özü də, Piafa qətiyyətlə oxşamırsan. Piaf həyatın qaranlıq küçələri ilə addımlayırdı, sən isə hər zaman günəşli və işıqlı yolla irəliləyəcəksən".

Mirey Matyenin ilk diski altı ay ərzində bir milyon tirajla satılıb. Heç kəsə oxşamamaq, öz üslubunu yaratmaq Matyenin həyat kredosuna çevrilib.

Poliqlot Matye

İlk illər Mirey cənub ləhcəsindən yaxa qurtarmağa, "b" və "p" hərflərini qarışdırmağa çalışırdı. Səhnədə necə davranacağını bilməyən gənc qız prodüserinin göstərişi olmadan gülümsəməyə də cürət etməyib. Conni Stark gənc və dəyərlili ifaçını cilalamaq üçün çox çalışıb və əyalət gözəlliyi gözəllik etalonuna çevirə bilib.

Əcnəbi dil dərsləri gənc müğənninin gündəlik işinə çevrilib. İngiliscəni minbir əziyyətlə öyrənən Matye alman dili dərslərindən zövq aldığını deyirdi. O, sərhədləri aşmaq üçün neçə-neçə yuxusuz gecələr keçirib, qastrola getdiyi ölkələrin, demək olar, hamısında yerli dildə mahnılar ifa edib.

Xanım Matye ingilis, alman və rus dillərini mükəmməl bilib, yapon, ispan, fin, italyan, hətta çin dilində mahnılar oxuyub.

O, Çində konsert verən ilk əcnəbi müğənni kimi də tarixə düşüb.

1983-cü ildə Matye məşhur fransız iş adamının evlilik təklifini rədd edib. Buna səbəb biznesmenin şərti olub – ailə qurandan sonra Mirey səhnəni tərk etməlidir. Bir neçə il əvvəl Fransa mətbuatında "Avinyon ilahəsi"nin ailə həyatı quracağı ilə bağlı xəbərlər yayılmışdı. Amma xanım Matyenin tanınmış vizajist Olivye Eşodmezolla münasibətləri nikahla nəticələnmədi.

"KİV tez-tez məşhurların məhəbbət macəralarına, dediqodu xarakterli xəbərlərə yer ayırır. Əgər mən və mənim yaradıcılığım kimisə maraqlandırırırsa, qoy "Yutub"a baş çəkib mahnılarıma qulaq assın. Şəxsi həyatım isə yasaqlanmış bağıdır. Kənar şəxslərin ora girməsi qəti qadağandır", - Rusiya mətbuatına açıqlamasında xanım Matye şəxsi həyatı ilə bağlı suallara cavab verərkən belə deyib.

Dostlar, ev və krossvord

Cənublu Matye heç vaxt Parisin dəbdəbəli və işıqlı gecə həyatına alışa bilməyib. Azsaylı dostlarının əhatəsində keçən günlər, krossvorda olan

Fransanın səsi

"Yasaqlanmış bağ"

İki yaradıcı kişinin – atasının və prodüserinin əhatəsində keçən uşaqılıq və gənclik illəri Mireyin özünə sevgili, həyat yoldaşı seçməsinə böyük təsir göstərib. Mademazel Matye bütün kişilərdə atasına xas cizgilər axtarıb. 1989-cu ildə prodüser Conni Starkın qəfil ölümü Mirey üçün ağır zərbə olub. Müğənni uzun müddət çıxış etməyib, tamaşaçılar qarşısına yalnız Conninin xatirəsinə hazırladığı albomla çıxıb.

Matyenin şəxsi həyatı mətbuat və ictimaiyyət üçün ilk gündən sirr olub. Müğənni heç vaxt ailə qurmayıb, övladı olmayıb. Jurnalistlər bu günə qədər də onu heç bir kişi ilə yaxalaya bilməyiblər. Bütün qastrol səfərləri və turnelərdə, dəbdəbəli ziyafətlərdə müğənnini yalnız anası müşayiət edib. Təkcə Fransanın deyil, dünyanın gözəllik və zəriflik simvolu sayılan, məhəbbət haqqında bir-birindən təsirli nəğmələr ifa edən Mireyin sevgisiz yaşadığına inanmaq çətindir.

marağı və böyük ailənin sonsuz qaygıları Mirey üçün daha önəmli olub. Onsuz da müğənni vaxtının əksər hissəsini Fransadakı böyük evində yox, qastrol səfərlərində və yollar-da keçirib.

Matye televiziya və kinoya çox bağlıdır. "Əgər televiziya olmasaydı, mən də olmazdım," - deyən müğənni, doğrudan da, mavi ekrana çox borcludur.

Matyenin 100 milyon nüsxədən çox valı satılıb, o, əcnəbi dillərdə mindən çox mahnı səslənib. 1999-cu ildə "fransız mahnılarının səlahiyyətli səfiri" nə Fəxri Legion ordenini Jak Şirak şəxsən təqdim edib. Bu gün müğənninin arxivində doqquz müxtəlif dildə ifa etdiyi 1200 mahnı və 39 albom var. Plasido Dominqo, Elvis Presli, Tom Cons... Matyenin duet ortaqları olublar.

Mirey Matye xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə də məşhurdur. O, daim uşaq evlərinə baş çəkib, uşaqlarla görüşür, konsertlər verir. Bir neçə il əvvəl isə fiziki qüsurlu uşaqlar üçün sığınacaq tikdirib. "Övladım yoxdur, amma minlərlə uşağın mənim yardımına ehtiyacı var..." - deyən müğənni bildirib.

Leyla ƏLİYEVA

Barak Obama müstəqil kitabsatanları dəstəkləyib

ABŞ-da keçirilmiş kiçik biznesə dəstək günləri çərçivəsində ölkə prezidenti Barak Obama müstəqil kitabsatanların qarşısında çıxış edib və qızları Saşa və Maliyayla birgə Vaşinqton-da Politics & Prose mağazasında olub. Prezidentin səfəri əvvəlcədən planlaşdırılmayıb. Ona görə də mağazanın alıcıları və sahibi bu hadisədən çəşqinlik keçiriblər, daha sonra isə 25 dəqiqə ərzində prezidentdən onları maraqlandıran bir çox suallara cavab ala biliblər.

Ancaq buna heç də təsadüf demək olmaz. Belə ki, keçən il Şükranlıq günündən sonra Obama Politics & Prose mağazasında olmuşdu. Aksiyanın məqsədi ictimaiyyətin diqqətini ABŞ-da kiçik biznesə, eləcə də çap məhsullarının müstəqil kitab mağazalarında satışının artırılmasına çəkməkdir.

Obama həmin mağazadan 17 kitab alıb.

Böyük Britaniyada oxuduqca qaralan kitab

Bu il keçirilən "London ART Book Fair" kitab yarmarkasında rəssam Kamilla Leprust iştirakçılara oxuyanda səhifələri qaralan kitab təqdim edib.

Kitab səhifələri isindikə rəngini dəyişən xüsusi termokağızlardan hazırlanıb. Leprustun kitabını oxucu mətn tam silinməmiş təxminən 4 saata oxuyub qurtarmalıdır. Kitabda T.S. Eliotun poemasının ilkin variantı və bir şeiri yer alıb.

Ginnes kitabının 60 illiyi qeyd olunacaq

Noyabrın 13-ü dünyanın bir çox ölkələrində Beynəlxalq "Ginnes. Dünya rekordları" günü kimi qeyd edilir. 2015-ci ildə hər il işıq üzünə görün bu nəşrin çapından 60 il keçir. Ona görə də Londonda kitabın özünəməxsus yubiley tədbiri keçirilib. Böyük Britaniyanın paytaxtında kitabın pərəstişkarları, ötən illərin rekordçuları, eləcə də yubileyə görə Londona gələn, qeyri-adi rekordları öz gözləri ilə görmək istəyən turistlər toplaşdı.

Bu il kitab başqa bir əlamətdar günü də qeyd edib. Belə ki, Ginnes rekordları kitabının elan edilən gündən 10 il ərzində "müəllif hüquqlarıyla qorunan" 100 milyon nüsxəsi satılıb.

"Kitab" cəmiyyətinin 40 yaşı oldu

Bu yaxınlarda Bakıda "Kitab" Cəmiyyətinin yubileyi Zərifə Salahovanın nadir miniatür muzeyinin qonaq otağında baş tutub. Muzeydə 7000 miniatür nəşrdən ibarət kolleksiya toplanıb. Tədbir çərçivəsində muzeyin direktoru işə necə başladığı, muzeyin yaradılmasında qarşıya çıxan çətinlikləri necə dəf etdikləri, muzeydə kiçik kitabların meydana gəlməsi haqqında danışdı.

Cəmiyyətin 40 illik yubileyini yazıçılar Çingiz Abdullayev və Natiq Rəsulzadə, kinorejissor Oq-

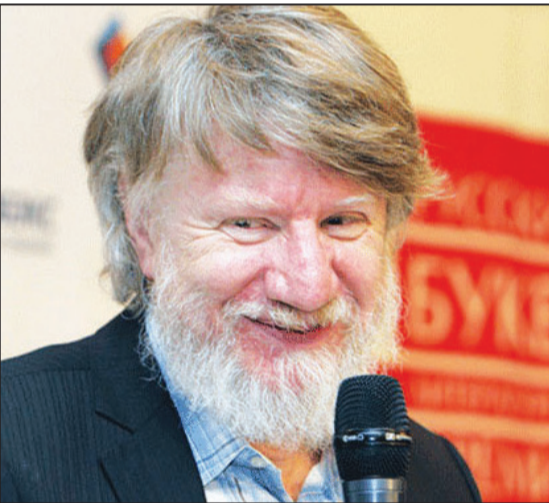
tay Mriqasimov, rəssam Arif Hüseyinov, eləcə də digər görkəmli ziyalılar təbrik ediblər. Bundan

başqa "Dədə Qorqud" ictimai təşkilatı Zərifə Salahovanı "Analıq" ordeniylə təltif edib.

"Russkiy Buker"

○ "Russkiy Buker" mükafatının 23-cü laureatı yazıçı Vladimir Şarov olub. Bu mükafatı o, "Misirə qayıdış"a görə alıb. 1,5 milyon rus rublu olan mükafat dekabrın 5-də Moskvada "Qızıl Üzük" mehmanxanasında təqdim edilib. Ədəbiyyat mükafatının finalçıları sırasında Viktor Remizov, Zaxar Prilepin, Anatoliy Vişnevski, Natalya Qromova və Yelena Skulskaya da var. Onlara 150 min rubl dəyərində həvəsləndirici pul mükafatı təqdim edilib.

Vladimir Şarov "Misirə qayıdış" romanı üzərində 5 ildən artıq işləyib. Roman ilk dəfə 2013-cü ildə "Znamya" jurnalında dərc edilib. 2014-cü ildə isə AST nəşriyyatında kitab kimi nəşr edilib.

Lermontov üçün balet gecəsi

○ Böyük rus şairi Mixail Lermontovun Kremldə keçiriləcək 200 illik yubiley tədbiri proqramında onun poeziyası əsasında balet hazırlanıb.

Tədbir dekabrın 9-da Andris Liepanın "Tamar" baleti ilə açılıb. Bu, dünyada Lermontovun əsərləri əsasında qurulmuş yeganə baletdir. Tədbir təşkilatçılarının fikrincə, məhz buna görə şairin yubileyini baletlə qeyd etmək vacibdir.

Baletin musiqisini Lermontovun şeirindəki sevgililərini öldürən qəddar gözəl Tamaradan ilhamlanan Miliy Balakirov yazıb. Baletin premyerası 1912-ci ildə Parisdə "Şatle" teatrında olub; o vaxtdan Balakirovun 20 dəqiqəlik musiqisindən başqa demək olar ki, heç nə qalmayıb. Ona görə də Liepa o fraqmentləri bəstəkarın başqa əsərləri ilə tamamlayıb.

Proqramda həmçinin "XXI əsr rus mövsümü" layihəsindən "Toyuq qızdırması" və "Favnın yarım günlük istirahətindən sonra" adlı iki bürpəli balet təqdim olunub.

Hazırladı: Naringül ƏLİYeva

ELAN

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi bədii tərcümə əməyinin dəyərləndirilməsi, tərcümə sahəsinin inkişafının stimullaşdırılması məqsədi ilə "Dəfi) nə yarpağı" adlı Bədii Tərcümə Mükafatı təsis edib. Müsabiqənin 2 ildən bir keçirilməsi nəzərdə tutulur. Tərcümə əsərlərinin qəbul müddəti bu ilin oktyabr ayının 24-dən dekabr ayının 20-sinə qədər müəyyən edilir. Qaliblərin adı 2015-ci ilin mart ayının sonlarında keçiriləcək mükafatlandırma mərasimində elan olunacaq.

* Müsabiqəyə nəsr və poeziya üzrə Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər qəbul edilir.

* Müsabiqəyə təqdim edilən əsərlərin həcmi aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

nəsr əsərləri – 20.000 işarəyə qədər
poeziya nümunələri – 100 misrəyə qədər

* Hər nominasiya üzrə mükafat bir müəllifə və bir əsərə təqdim edilə bilər.

* Bir şəxs mükafata bir nominasiya üzrə yalnız bir əsər təqdim edə bilər.

* Müsabiqədə iştirak edən namizədlər üçün yaş məhdudiyyəti yoxdur.

Müsabiqəyə təqdim üçün zəruri olan sənədlər:

a) Tərcümə edilmiş əsər elektron poçtla göndərilməmiş, çap olunmuş şəkildə 5 nüsxə;

- b) Şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti;
- c) Müsabiqə iştirakçısının əlaqə nömrəsi;
- ç) Tərcümənin digər işlərinin siyahısı (mənbəyi göstərməklə);
- d) Tərcümə əsərləri elektron (press@aztc.gov.az ünvanına) və kağız formatında təqdim edilə bilər.

Qeyd: Göndərilən nüsxədə əsərin Azərbaycan dilinə hansı dildən çevrildiyinin qeyd edilməsi zəruridir;

Müsabiqə şərtlərinə əməl olunmadan təqdim edilən əsərlər müsabiqədə iştirak etmir.

Əsərlər AZTM-in Mətbuat və Nəşr məsələləri üzrə müşavirliyi tərəfindən qəbul edilir.

Mükafat fondu:

Tərcümə edilən nəsr əsərləri üçün:
I yer – 3000 (üç min) manat
II yer – 2000 (iki min) manat
III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Tərcümə edilən poeziya nümunələri üçün:

I yer – 3000 (üç min) manat
II yer – 2000 (iki min) manat
III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Müsabiqənin gedişatı barədə:

Qəbul edilən əsərlər nömrələnmiş qaydada (imzasız) ekspertlərə verilir, ikinci mərhələyə – 20-liyə çıxan əsərlər Mükafat Komissiyasına təqdim edilir.

Qalib əsərlərin seçimi iki mərhələ üzrə aparılır. Birinci mərhələdə seçilmiş 20-likdən 10-luq seçilir. İkinci mərhələdə qaliblər müəyyən edilir. Əsərlər 5-dən 10-a qədər olan bal sistemi ilə qiymətləndirilir.

Ekspertlərin və Mükafat Komissiyası üzvlərinin adları mükafatlandırma mərasimində qədar gizli saxlanılır. Mükafat diplom və pul təltifindən ibarətdir.

Ünvan: Ə.Topçubaşov 74
Email: press@aztc.gov.az
Telefon: 595-10-42
Mob: (050) 263-02-95